M. THEODORIAN-CARADA

PAPA

PRELUCRARE

DUPĂ

IOSIF DE MAISTRE

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA PROFESIONALĂ, DIMITRIE C. IONESCU
9. — Strada Câmpineanu — 9
1917

Inv. A.30.849

333821

M. THEODORIAN-CARADA

PAPA

PRELUCRARE

DUPĂ

IOSIF DE MAISTRE

DONAȚIA
RADU CLUCERU

BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII CAROLI

51/123

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA PROFESIONALĂ, DIMITRIE C. IONESCU
9 — Strada Câmpineanu — 9
1915

BUCURESTI
COTA 23622

1956

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
Cota 23622 Dubet
Inventar 56463

B.C.U. Bucuresti
C56463

IOSIF DE MAISTRE

Notiţă biografică.

Născut în anul 1754, dintr'o familie de magistraţi, Iosif de Maistre ajunse la 20 de ani membru al Senatului din Chambery, adică judecător la cea mai înaltă instanţă judecătorească din Savoia. Senatul acesta erà pentru savoiarzi, ceeace a fost Divanul Craiovei pentru olteni. Acolò, în Chambery, trăì Maistre douăzeci de ani în pace, studiând. Când francezii cuceriră Savoia, Maistre rămase credincios suveranului său legitim, şi se retrase în Elveţia, la Lausanne. De acì, stăpânul său, Regele Sardiniei, îl trimise Ministru Plenipotenţiar la Petrograd. In Rusia şezù până la 1817, când revenì în Turin, unde fù numit Preşedinte al Inaltelor Curţi ale Regatului. El murì la 1821. Turburările produse de revoluţia franceză, făcură din Maistre un scriitor. Partizan convins al monarhiei de drept divin, el scrise în 1797 «Consideraţiuni asupra

Franţei». Acolò judecà revoluţia nu numai în cauzele şi efectele ei imediate, dar arătà izvoarele, menirea şi desvoltarea revoluţiunii, proorocind restauraţiunea. Impresia cărţii acesteia fù mare. Faima ei devenì universală mai târziu, când se văzù împlinirea lucrurilor calculate matematiceşte de Maistre. Deşì apărător al monarhiei de drept divin, Maistre nu erà un reacţionar. El judecà pe Napoleon cu totul altfel decât marea majoritate a legitimiştilor. «Dacă dinastia Burbonilor este hotărît proscrisă, trebue guvernul să se întemeieze în Francia altfel... Se cade dar ca o nouă familie să înceapă o succesiune legitimă, asta ori alta puţin importă.... Prefer pe Bonaparte rege, decât consul cuceritor». Aşà scrià el în timpul Consulatului. Iar după proclamarea Imperiului, după ce scrisese că «nu vede pe Burboni capabili a restabilì singuri monarhia», ziceà : «Nu poate fi numit uzurpator un om extraordinar care cârmueşte trei părţi din Europa, recunoscut de toţi suveranii şi înrudit cu trei patru familii domnitoare». In Rusia scrisese faimoasele «Serate din Petrograd». La 1817 publică studiul său asupra Papii.

Erudit, scriitor de talent şi, mai presus de orice, bun creştin ; opera sa rămâne între tot ce s'a scris mai bine, mai drept şi mai sincer asupra papalităţii. Saint-Beuve spune despre Maistre, că erà un om pios, o minte eminamente religioasă. Şi dacă «foarte adesea întîlnim oameni cari cred în Dumnezeu şi în Roma, sau cari se laudă cu astă credinţă ; rar de tot însă întâlnim unul care în toate faptele şi judecăţile sale să se

poarte ca şi cum ar crede într'adevăr» aşà cum s'a purtat Maistre în toată viaţa lui.

Ştiinţa, credinţa, sinceritatea lui Maistre îl obligă a fi aspru cu ereticii în scrierile sale. In raporturile sale personale erà însă bun, îngăduitor, tolerant. La Lausanne, el leagă prietenie cu D-na Huber, o geneveză calvină; şi îi păstrează cele mai bune sentimente până la sfârşitul vieţii. Când află de moartea acelei doamne, el scrie Contelui Golovkin pe care îl cunoscuse în salonul defunctei: «Nu ştii cât îmi stă în ochi biata răposata; o văd într'una cu faţa ei lungă şi dreaptă, cu chipul ei genevez, cu judecata ei cinstită, cu firea ei subţire, cu glumele sale serioase. Erà o prietenă bună... N'o să mai petrec seri ca cele ce am petrecut la ea, cu picioarele pe scăunele, cu coatele pe masă, gândind în tăcere, înviindu-i cugetarea şi abordând toate chestiile... Când ai trecut de jumătatea vieţii, perderile sunt ireparabile... Despărţit de tot ce-mi este scump, aflu de moartea bătrânilor mei prieteni. Intr'o zi cei tineri vor aflà de moartea mea...»

Marele critic Saint-Beuve, un bărbat plin de talent, dar un spirit absolut necreştin, este silit să spună despre Maistre: «Se făcuse lui Maistre o reputaţie de panegirist al absolutismului... Erà judecat după o pagină rău citită... Acum au venit alte vremi... Ele au pus în lumină înălţimea vederilor sale şi adevăratul lor înţeles, perspicacitatea temerilor sale şi înţelepciunea unora din regretele sale. In fine, orice loc ai ocupà în lume... trebue să recunoşti în Maistre un filosof de prima ordine, unul din aceia cari luminează mintea asupra

trecutului... şi dau de gândit asupra datoriilor viitoare ale societăţii».

Aşà judecat de un ateu ca Saint-Beuve, el trebue cunoscut de români, numaidecât. M'am gândit să-l traduc în româneşte. Pus pe lucru am văzut că lucrarea asta foarte vastă, conţine un prea mare material de erudiţiune spre a puteà fi citită cu folos de oricine. Apoi scrisă acum un veac, vremile mai noi au rezolvit anumite chestiuni. Se fac acum alte obiecţiuni. M'am oprit dar la o prelucrare, la un rezumat, în care mi-am permis să adăog tot ce mi s'a părut mai interesant pentru cetitorul român din ziua de azi.

Din cele patru cărţi ale lui Maistre, am format patru capitole. Un al cincilea va arătà pe Papă, în raport cu românimea.

Cine va voì să aprofundeze chestiunea, va puteà ceti originalul lui Maistre. El se găseşte în toate librăriile fiindcă, lucrarea sa este unul din capodoperile literaturei franceze. Noi am tradus aici cele mai însemnate pagini ale sale, am rezumat toate gândurile lui. Atât şi nimic alt nu am făcut. Notele şi intercalările noastre, nu fac decât complectează ideea marelui scriitor creştin, punându-o la zi.

De aceea dar este natural să reproducem şi aceste cuvinte din prefaţa autorului: «Sinceritate va justificà întreaga lucrare; şi chiar dacă mă voi găsì în diverginţă cu alte confesiuni, tot liniştit rămân. Ştiu tot ce se datorează popoarelor şi celor ce le cârmuesc; dar spunându-le adevărul, nu fac decât îmi împlinesc o datorie. Din primele rânduri va strălucì aceasta. Cui

este frică de adevăr, nu are decât să nu mă citească. Imi este dovedit mie şi din tot sufletul mă silesc a dovedì cititorului ceeace cred cu toată puterea, adică aceea că fără de Papă, nu este creştinism adevărat; şi că nici un creştin cinstit, de este despărţit de Sf. Scaun, de are cât de puţină ştiinţă, nu va puteà semnà pe cinste o mărturisire de credinţă clară şi bine ţărmurită. Toate popoarele desbinate, luate în totalitatea lor, au dreptul să strige că susţin un paradox. Invăţaţii lor nu au însă acest drept, şi nimeni nu are cuvânt a zice că-i ofensez. Scriitorul care să ţine în hotarele logicii, nu ofensează pe nimeni. Numai într'un chip te poţi răzbunà asupra lui: să raţionezi împotrivă-i, mai bine ca el».

PAPA

CAPITOLUL I.

Papa în raport cu Biserica Universală.

Infailibilitatea. — Sinoadele și autoritatea lor. — Autoritatea papală în toate vremile.—Mărturisirile protestanților.—Mărturisirile bisericilor orientale disidente. — Sinodul din Constanța. — Canoanele și autoritatea lor. — Infailibilitate de fapt.—Oarecari obiecțiuni.— Nici un pericol în recunoașterea autorității papale. — Despre disciplină. — Ritul și limba liturgică.

I. Ce nu s'a scris despre infailibilitate, privită din punct de vedere teologic? Ar fi foarte greu de adăogat noui argumente celor pe care apărătorii acestei înalte prerogative le-au grămădit, întemeindu-se pe autorități neclintite. Ele și-au făcut drumul în conștiința creștină astfel încât după proclamarea ei în 1870, la Sinodul din Vatican, dogma infailibilității a întunecat prin strălucirea sa divină toate obiecțiunile meșteșugite ale adversarilor ei [1]). Se știe că tot episcopatul catolic s'a supus cu smerenie. Mica disidență a celor răsvrătiți, așà botezatul vechiu catolicism, a dispărut mai iute decât prevedeau cei mai optimiști.

Erà natural să fie astfel. Adevărurile teologice nu sunt altceva decât adevărurile obștești, manifestate și sfințite

---

1) Cu 533 voturi contra 2, Sinodul din Vatican a declarat că Papa «când lucrează în calitate de păstor și învățător al tuturor creștinilor; și când definește o învățătură relativă la credință ori la moravuri, definiție care trebuește crezută de întreaga Biserică, el este asistat de Dumnezeu, se bucură de privilegiul infailibilității».

în mediul religios, aşà că nu se poate lovì un adevăr teologic — o dogmă — fără a atinge şi o lege a firii.

Infailibilitate, duhovniceşte vorbind, şi suveranitate, lumeşte vorbind, sunt sinonime. Amândouă aceste cuvinte exprimă acea putere înaltă care domneşte asupra tuturor, dela care izvorăşte totul, care ocârmueşte şi nu este ocârmuită, care judecă şi nu este judecată.

Când zicem că Biserica este infailibilă, nu pretindem pentru Biserică un privilegiu. Zicem numai — vorbele sunt ale lui De Maistre din cuvânt în cuvânt — că se bucură de dreptul ce-l are oricare suveran; căci orice suveran, orice ocârmuire supremă lucrează ca şi cum ar fi infailibilă. De zicem că se poate rezistà unui guvern sub cuvânt că este în eroare sau că este nedrept, fatal contestăm existenţa acelui guvern, îl distrugem.

Desigur că ocârmuirile lumeşti, se deosebesc între ele. Altfel se ocârmueşte în Anglia, altfel în Asia: dar pretutindeni se ocârmueşte, căci fără ocârmuire, fără guvern, nu există viaţă socială posibilă.

Tot aşà şi Biserica trebue să fie ocârmuită, ca orice societate; şi guvernul ei prin urmare trebue dar să fie infailibil.

In justiţie, care este un departament deosebit al puterii executive, al ocârmuirei; în justiţie trebue neapărat să ajungem la o autoritate care judecă în ultima instanţă, la o instanţă care judecă fără a fi judecată, tocmai pentru că reprezintă ocârmuirea supremă, în ce priveşte împărţirea dreptăţii. Orice s'ar zice şi orice s'ar face, se ajunge la un tribunal căruia să nu i se poate zice: Ai greşit. Desigur, păgubaşul va fi totdeauna nemulţumit. El va cârtì. Omul de guvernământ, nu se va oprì, însă niciodată, la această fatală tânguire: el ştie că trebue să fie un punct la care justiţia se opreşte, căci simte că tărăgănirea proceselor şi nesiguranţa proprietăţii, sunt mai nedrepte, decât însăşi nedreptatea.

Tot ce este dar de cercetat, este să aflăm unde se găseşte ocârmuirea supremă a Bisericii, suveranitatea eclesiastică. Când o vom aflà, nu ne va fi îngăduit să apelăm în potriva hotărîrilor sale.

Dacă este cevà neîndoios pentru o minte sănătoasă, este că Biserica universală constitue o monarhie. Singura idee de universalitate presupune această formă de guvern. Toţi scriitorii catolici, recunosc că regimul bisericesc este monarhic. Bellarmin înţelege lucrul astfel. Istoria ne dovedeşte că numai răzvrătiţii şi ereticii, au contestat acest adevăr.

S'a pretins, în veacul al XVI, că ocârmuirea o are Biserica, adică poporul păstorit. Las că este un non sens: turmă şi suveranitate. Turma a avut totdeauna păstori, şi nu cunoaştem păstori conduşi de turmă. Dar în cele politiceşti este oare cu putinţă regim republican, într'o ţară mai mare? Republica este o ţară mai mare sau mai mică, ocârmuită de câţiva oameni. Guvernul ei este însă în veci tot *unul*. Şi consecinţă logică este că ocârmuirile mai întinse, ce se numesc republici, nu sunt republici. Dacă republică însemnează guvernul poporului, apoi de câte ori poporul nu poate ocârmuì realmente, de atâtea ori avem numai oligarhii. Poporul roman ocârmuià ca un suveran, căci se adunà în forum, şi Poporul roman erà suveranul a trei părţi din lumea veche. Când toţi locuitorii provinciilor romane au devenit cetăţeni, Republica a murit. I-a urmat monarhia, Imperiul. Acum ni se pun înainte marile republici americane, Republica Franceză. Dacă vrem însă să fim sinceri, trebue să recunoaştem că republicele americane sunt confederaţiuni de mici state republicane; iar în ce priveşte Republica Franceză nu trebue uitat că, cel puţin jumătate din cetăţenii acelei republici, pretind că ocârmuirea actuală, este o oligarhie sui generis.

Biserica creştină nu este şi nu poate constituì, o republică. In zadar eresul prezbiterian a încercat să ne convingă că Biserica formează o republică. Zicând: cred într'una,

sfântă, catolicească (adică universală) şi apostolicească Biserică, mărturisim că Biserica este o monarhie. Căci altfel nu avem centru, nu avem ocârmuire comună, nu avem unitate, nu avem priveghere catolicească; căci nu există alt chip prin care o biserică localnică să ştie, de este sau nu în împărtăşenie de credinţă cu celelalte.

A susţine că o spuză de biserici localnice, independente unele de altele, fără ocârmuitor, formează Biserica unică şi universală, este ca şi cum ai zice că toate statele europene formează, un guvern unic şi universal.

Şi tot astfel, ar trece de nebun cel ce ar susţine că poate există Regatul României fără de Rege, ori Imperiul Rusesc fără de Impărat. Acel ce ar susţine aşà cevà nu ar fi mai puţin cuminte, decât cel ce ar susţine că poate există Biserică fără cap.

Pare zadarnic de cercetat dacă Biserica are o ocârmuire aristocratică, pentrucă nici odată nu a existat în Biserică un corp ereditar sau electiv, cu pretenţie de a cârmuì biserica. Prin urmare dacă nu este Biserica nici democraţie nici aristocraţie, neapărat şi nediscutat că ea formează o monarhie.

Celor ce vorbesc de republica federală, le opunem că spre a fi confederaţie, ar trebuì să fie mai întâi democraţie. Disidenţii orientali, cari vorbesc de confederaţie, vor trebuì să recunoască că forma ce preconizează ei, este mai mult un imperiu federal, fără împărat, adică o monstruozitate.

Nu mai vorbim de cristocraţie [1]). Acest cuvânt inventat acum de neuniţi, ori însemnează că Biserica este o socie-

1) Când în Senatul român, la 1908, Mitropolitul Pimen al Moldovii a vorbit de cristocraţie, spunând că guvernul bisericesc este cristocratic, un senator mucalit l-a întrebat de ce nu este cristolaic. Un hohot de râs a terminat acest dialog, menit a pune în evidenţă la ce chiţibuşuri sunt siliţi să alerge cei ce încearcă a transformà Biserica Autocefală Română, în biserică prezbiteriană.

tate întemeiată dumnezeeşte de Domnul Nostru Iisus Hristos, carele o ocârmueşte monarhic, prin prepusul sau vicarul său Petre şi urmaşii lui, şi atunci suntem de acord ; ori nu are nici un sens, şi de cuvinte, ce nu reprezintă nimic, nu avem timp să ne ocupăm.

Şi pe dată ce este stabilit că Biserica este o societate monarhică, infailibilitatea nu mai este decât consecinţa naturală a ocârmuirei supreme, sau mai bine este acelaş lucru subt un nume deosebit.

In adevăr, chiar dacă nu ar fi Papa infailibil, în puterea făgăduelii dumnezeieşti, el ar rămâne totuş infailibil sau socotit infailibil ca tribunalul din ultima instanţă, căruia nu i se poate zice că a greşit.

Cine ar aveà dreptul să spună Papii că a greşit, ar aveà fatal şi dreptul să nu-l asculte. De aceea un protestant, Mosheim, recunoaşte într'o disertaţie asupra apelului la sinoadele ecumenice, că *apelul la viitorul sinod făcut împotriva hotărîrii Papii, distruge unitatea văzută.*

Mosheim, protestantul, combate cu succes pe cei ce susţin că Papa are numai dreptul să prezideze sinodul, şi că guvernul bisericesc este aristocratic. Insuşi galicanul Fleury recunoaşte, că această părere este osândită.

Dar dacă, Biserica nu e guvern aristocratic, atunci este monarhic; şi de este monarhic, care autoritate poate judecà apelul împotriva hotărîrii monarhului?

De împărţim biserica în patriarcate, cum ar voì orientalii disidenţi, fiecare patriarh ar aveà privilegiul de a judecà în ultima instanţă. O ultimă instanţă ar existà, dar ar fi împărţită şi ar trebuì să schimbăm crezul şi să zicem: «*Cred în bisericile despărţite şi autocefale*».

In realitate, dacă recunoaştem patriarhilor acest privilegiu, care nu este decât al Papii; vedem că privilegiul acesta îl dobândesc domnii pământeşti, puterea din afară,

care întotdeauna a robit bisericile, care s'au despărțit de scaunul Romii [1]).

Și deși lucrul este așà de clar și așà de logic, deși și un copil vede că infailibilitatea a trebuit să fie inerentă ocârmuirei supreme, s'au găsit teologi galicani cari să susție că infailibilitatea s'a născut în Sinodul din Florența, ba chiar au cutezat a susține că dominicanul Cajetan, este autorul acestei învățături.

Cuvântul, în adevăr, s'a născut mai târziu; dar credința în infailibilitate, a existat dela început. Atât însă cât nimeni nu a contestat Papii dreptul acesta, toți i se supuneau fără a se preocupà de controverse. Când duhul mândriei și al răzvrătirii a început a pune în discuție autoritatea supremă a Papii, apărătorii vechei dogme au întrebuințat acest cuvânt—de infailibilitate—în discuțiunile lor; așà cum apărătorii dogmii au găsit cuvântul de consubstanțialitate spre a combate pe arieni, și cel de transubstanțiațiune, când protestanții au început a tăgăduì că în Sf. Jertfă este însuși Trupul Domnului. Și cine cutează a zice măcar că Domnul nu erà de o fire cu Tatăl, înainte de crearea cuvântului de consubstanțial; cine cutează a gândì că Sf. Jertfă nu erà Trupul Domnului, înainte de a se vorbit de transubstanțiație? Nimeni. Ei bine, tot așà este și cu infailibilitatea: Papa a fost totdeauna infailibil. Cuvântul de infailibil s'a născut, atunci când ereticii au pus în discuție dogma. Căci dogmele nu se creiază, ele există dela întemeierea creștinismului. Creștinul adevărat nu crede nimic alt, decât tot ce au crezut primii creștini, tot și nimic mai mult.

1) In Rusia, Petru cel Mare, a desființat Patriarhatul Moscovii. Acum Biserica rusă este ocârmuită de Țar, prin Ober-Procurorul său. Biserica Țarigradului este o slugă plecată a Califului Mahomedan; iar Biserica Română Autocefală, în realitate joacă cum îi cântă guvernul, care o stăpânește prin Administrația Casii Bisericii. In Ardeal Biserica Română neunită e cârmuită de păstoriții ei, mirenii, cari sunt stăpâni în congrese și consistorii. Și așà este pretutindeni, în ortodoxia neunită.

II. In zadar se încearcă unii să susţie că unitatea credinţii, ocârmuirea supremă a Bisericii o au sinoadele ecumenice. Ocârmuire periodică şi intermitentă nu există; ocârmuirea superioară trebue să existe neîncetat. Suspendarea ocârmuirii, nu este altceva decât distrugerea ei.

Sinoadele ecumenice nu numai că sunt intermitente, dar ele se adună foarte rar; aşà că nici nu poate fi serios vorba că ocârmuirea supremă a Bisericii, a putut fi încredinţată vreodată acestor sinoade. Vorbim bine înţeles de sinoadele ecumenice, căci cele localnice dau hotărîri supuse apelului. Ele nu pot decide decât în anume provincii bisericeşti, şi totdeauna cu drept de apel.

In vechime adunarea sinoadelor erà mult mai uşoară, acum adunarea unui sinod prezintă mari dificultăţi. Un lucru însă trebue observat, că nu găsim în Evanghelie un cuvânt care să explice autoritatea sinoadelor. Unii pun temei al autorităţii sinodale. aceste cuvinte ale Domnului: «Unde se vor adunà doi, sau trei în numele Meu, voi fi în mijlocul lor». Dar oricât ne vom trudì, nu vom găsì în aceste cuvinte altceva decât asigurarea că Domnul apleacă urechea, mai cu milă, asupra celor ce se adună spre a se rugà. Ştim noi că «porţile iadului nu vor biruì Biserica Domnului», dar aceasta din cauza lui Petru, care este piatra pe care Domnul Şi-a întemeiat Biserica lui.

Luaţi piatra din temelie, şi clădirea se surpă. Sinoadele ecumenice, nu sunt decât nişte parlamente extraordinare, adevărate adunări obşteşti, pe care Suveranul le adună când vreà, şi numai când vreà; ele nu au nimic asemănător cu parlamentele moderne. Cu toate că nici aşà nu se poate trage concluzia, că ele ar fi ocârmuitoare; căci în regimul monarhic, cel mai parlamentar, puterea suverană rezidă tot în Rege, şi nici o hotărîre a parlamentului nu are valoare, dacă nu este sancţionată de Rege.

Şi precum nu este posibil parlament fără Rege, tot aşà nu este cu putinţă Sinod Ecumenic fără Papa. Aceasta

56463

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI

intuitiv au înțeles-o orientalii disidenți, cari, dela schisma lui Fotie, au preconizat ciudata teorie că după cele șapte prime sinoade ecumenice, altele nu mai pot există [1]). Intru cât știu că nu pot să adune un sinod ecumenic fără Papa, ei au crezut abil să susție că nu mai pot fi sinoade ecumenice. De altfel prezența lor la sinoadele ecumenice din Lyon și Florența, le dau o categorică desmințire loruși.

Și dacă este așà; pentru ce discuție, dacă sinodul ecumenic este mai presus, ori mai prejos de Papa? Dacă nu poate există sinod ecumenic fără Papă, cum poate fi sinodul mai presus de Papa, când Papa îl poate nimici ieșind dintr'însul?

Intr'un chip numai Sinodul poate fi numit mai presus de Papă: în sensul că Papa nu poate revenì singur asupra unei dogme hotărîte într'un sinod ecumenic, adunat, prezidat și aprobat de el.

Dar întrucât sinoadele se adună după intervale de secole; de ce Papa nu ar puteà schimbà ori abrogà cele hotărîte acolo, ce nu privesc dogmele, și când lucrul este cerut de nevoi reale? De nu ar puteà face aceasta, ar trebuì să zicem că Biserica, secole întregi, ar fi fără ocârmuire, ceeace nu este, ceeace nu poate să fie.

Nu trebue uitat că hotărîrile sinoadelor, nu devin canoane decât după ce sunt aprobate de Papă; și că tot ce putem admite, este că o hotărîre luată într'un sinod prezidat de Papa, hotărîre aprobată de el, bula confirmatoare a sinodului, este numai o formalitate.

De altfel sinoadele ecumenice, niciodată nu s'au adunat fără de mari inconveniente. Sf. Grigorie de Nazianz zice: *„n'am văzut sinod adunat fără pericole și inconveniente"*. Istoria bisericească este plină de amănunte asupra discu-

---

1) Numai românii—între toți neuniții—au admis Sinodul din Florența ca al VIII-lea Ecumenic, precum se vede în Pravila cea Mare tipărită la Govora, în 1662.

ţiunilor din sinoade; şi mi se pare că nimeni nu susţine serios că ocârmuirea bisericească ar putea-o deţine nişte adunări aşà de greu de întrunit şi cari aşà de uşor dau loc la turburări, «la pericole şi inconveniente», cum zice Sf. Grigorie.

Prin aceasta nu zicem că Sinoadele ecumenice nu au adus şi nu vor mai aduce reale servicii Bisericii, de câte ori Papii vor crede că ele trebuesc convocate. Nimeni nu poate contestà foloasele ce a adus Bisericii Sinodul din Trident, pentru care anglicanul Hume, nu are decât cuvinte de laudă. Sinodul din Florenţa, care a lămurit, pentru cei de bună credinţă, neînţelegerile dintre orientali şi occidentali, este asemenea o dovadă. Tot aşà şi Sinodul din Vatican.

Dar atâta ajunge despre sinoade.

III. — In toată istoria bisericească, nimic nu este aşà de biruitor demonstrat, pentru conştiinţa curată, ca supremaţia Papii. Desigur ea n'a fost dela început, astfel cum ajunse după câteva veacuri. Dar tocmai printr'aceasta ea se arată divină; căci tot ce există legitim şi pentru veacuri, există mai întâi în sâmbure şi se desvoltă succesiv. Bossuet s'a exprimat foarte bine asupra acestui sâmbure de unitate, şi asupra tuturor privilegiilor scaunului lui Sf. Petru, zicând: «Petru apare cel dintâi în toate chipurile. Primul a mărturisit credinţa; primul e îndatorat să iubească; primul dintre apostoli care văzù pe Mântuitorul înviat din morţi, aşà precum fusese şi cel dintâi martor al său dinaintea norodului; primul când trebuì să împlinească numărul apostolilor; primul care aduse la credinţă pe jidovi; primul care primì neamurile. Primul pretutindenea. Dar nu pot să spun totul; căci totul concură a stabilì primatul său; da, totul, până şi greşelile sale..... Puterea dată câtorva conţine o restricţiune, în împărţeala ei; pe când puterea dată unuia singur, asupra tuturor şi fără nici o excepţie, conţine plenitudinea puterei..... Toţi primesc

aceeaşi putere, dar nu în acelaş grad şi cu aceeaşi intensitate. Iisus începe cu cel dintâi. Şi în acest întâi desvoltă totul. . . . ca să învăţăm. . . . că autoritatea bisericească dintru început stabilită în persoana unuia singur, nu s'a răspândit decât cu condiţie să fie totdeauna readusă la izvorul unităţei sale, şi că toţi cei ce vor aveà să exercite aceeaş putere trebue să steà uniţi, cu acelaş scaun». Apoi continuă cu glas de tunet. «Este scaunul cel prea mărit de toţi sfinţii părinţi, pe care l-au numit-o rând pe rând: domnia scaunului apostolic, domnia cea prea înaltă, izvorul unirei şi locul lui Petre, cea mai înaltă treaptă a scaunului preoţesc; maica biserică care ţine în mâna sa cârmuirea celorlalte biserici; căpetenia arhiereilor, de unde pornesc razele ocârmuirei; scaunul cel mai de seamă, singurul scaun în care celelalte îşi păstrează împărtăşenia. Cu cuvintele acestea auziţi pe Optat, Augustin, Chiprian, Irineu, Prosper, Avid, Teodoret, Soborul din Chalchedon şi celelalte. Africa, Galiile, Grecia, Asia, Răsăritul şi Apusul unite, împreună. Fiindcă înţelepciunea dumnezeiască îngădue schisme şi erezii, nu există altă instituţie nici mai hotărîtă a susţine credinţa, nici mai puternică spre a zdrobì rătăcirea. Totul e tare în Biserică prin constituţia aceasta, fiindcă totul e dumnezeesc şi totul unit. Precum fiecare parte e dumnezeească şi legătura e dumnezeească, iar împreunarea e astfel, încât fiecare părticică lucrează cu puterea totului. De aceea cei mai dinaintea noastră au zis. . . . că lucrau în numele lui Petru, prin autoritatea dată episcopilor în persoana lui Petru, ca nişte vicari ai lui Sf. Petru. Ei au zis aceasta chiar când erà vorba de autoritatea lor ordinară şi subordonată, parcă totul a fost mai întâiu dat lui Sân-Pietru, şi că legătura este astfel în tot corpul Bisericei încât ce face fiecare episcop, după regula că în duhul unităţei catolice, toată Biserica, tot episcopatul şi verhovnicul episcopatului îl face cu el». Cine mai îndrăs-

neşte azi să citeze toate textele cari din veac stabilesc neîndoios—dela leagănul creştinismului până azi—supremaţia romană? Textele acestea sunt aşà de cunoscute, le ştie toată lumea, în cât citându-le parcă ai aerul să te împodobeşti cu o erudiţie comună. Totuşi într'o lucrare ca aceasta, cum să nu-ţi arunci repede ochiul asupra acestor scumpe monumente, ale celei mai curate tradiţiuni? Cu mult înainte de sfârşitul persecuţiilor, înainte ca Biserica liberă să poată atestà fără nici o jenă credinţa ei, printr'un număr însemnat de acte externe şi văzute, Irineu, care vorbise cu ucenicii Apostolilor, apelà la catedra lui Sân Pietru ca la regula credinţei, şi mărturiseà acest primat ocârmuitor devenit vestit în Biserică. Tertulian, la sfârşitul veacului II strigă: „Iată un edict, şi un edict hotărîtor, căci a vorbit prin el arhiereul mai mare, episcopul episcopilor". Acelaş Tertulian, aşà de aproape de tradiţia apostolică şi, care înainte de căderea lui se arătà aşà de sârguitor în a o adunà, ziceà: «Domnul a dat cheile lui Petru şi prin el Bisericii». «Memento claves Dominum Petro et *per eum* ecclesiae reliquisse». Optat de Mileva repetă: «Sf. Petru a primit singur cheile împărăţiei cerurilor, pentru a le împărtăşì celorlalţi păstori». Sf. Chiprian, după ce reaminteşte cuvintele din Evanghelie «Tu eşti Petru», adaogă: «De aici izvoreşte şi hirotonia arhiereilor şi forma Bisericii»: «Inde episcoporum ordinatio et ecclesiarum ratio decurrit». Sf. Augustin, învăţând norodul său şi cu el întreaga Biserică, se exprimă astfel: «Domnul mi-a încredinţat oile sale, fiindcă le-a încredinţat lui Petru». Sf. Efrem Sirul zice unui simplu arhiereu: «Ţii locul lui Petru», fiindcă priveà Sf. Scaun ca izvor al arhieriei. Plecând dela aceeaşi idee, Sf. Gaudenţiu din Bressa numeşte pe Sf. Amvrosie moştenitor al lui Petru. Petru din Blois scrie unui arhiereu: «Părinte, aduţi aminte că eşti vicarul Sfântului Petre». Toţi episcopii adunaţi în Sinod la Paris, în 1661, mărturi-

sesc că nu sunt decât vicarii Verhovnicului Apostolilor. In fața răsăritului, Sf. Grigore de Nissa mărturiseşte aceeaşi învățătură, zicând: «Iisus Hristos a dat, prin Petru, episcopilor cheile împărăției cereşti». Acum când auzirăm asupra acestui punct Africa, Siria, Asia Mică şi Franța; însemnăm şi pe un sfânt scoțian din veacul VI, spunând că episcopii cei răi uzurpează scaunul Sfântului Petru. Atât erà atunci de adâncă credința că întreg episcopatul, este concentrat în scaunul Sf. Petru, dela care purcede.

Credința aceasta erà şi a Sf. Scaun, căci Inochentie I, scrià episcopilor din Africa: «Voi ştiți ceeace se datorează Apostolescului Scaun, de unde izvoreşte episcopatul şi toată puterea sa... Şi când se discută chestii de credință, gândesc că frații şi sinepiscopii noştri, nu pot decât să se adreseze lui Petru...». In scrisoarea sa către Victor de Rouen, zice: «Voi începe cu ajutorul Sf. Apostol Petru, prin care s'a început apostolatul şi episcopatul, întru Iisus Hristos». Sf. Leon, credincios păstrător al acestor învățături, declară că toate darurile Mântuitorului nu ajung la episcopi decât prin Petru, ca dela el, ca dela capul darurilor divine, să se răspândească în tot trupul. Imi face o deosebită plăcere să adun textele acestea cari stabilesc vechea credință, asupra marei axiome, care face atâta rău novatorilor. Reluând, acum ordinea mărturisirilor celor mai însemnate, ascult mai întâi pe Sf. Chiprian, care în mijlocul veacului III zice că nu erau erezii şi schisme în Biserică, fiindcă toți ochii erau țintiți asupra preotului lui Dumnezeu, asupra arhiereului care judecă în Biserică, în locul Domnului. In veacul IV, Papa Anastasie numeşte toate popoarele creştine popoarele sale; şi toate bisericile creştine, mădularele trupului său. Câțiva ani mai târziu, Papa Celestin numeà aceleaşi biserici mădularele sale. Sf. Iuliu, Papa Romei, scrie partizanilor lui Eusebiu: «nu ştiți că obicei este să ni se scrie mai întâi şi aici să se hotărască ma întâi, ce e drept?» Când câțiva arhierei orientali, pre-

cum Sf. Atanasie, depuşi pe nedrept se adresară Papii, care-i restabilì în scaunele lor; istoricul care vorbeşte de acestea, observă că grija întregei Biserici aparţine Papii, pentru cinstea scaunului său [1]).

In mijlocul veacului V, Sf. Leon scrie Sinodului din Chalchedon; «Nu e vorba să discutaţi cu îndrăsneală, ci să credeţi scrisoarea mea către fericitul întru pomenire Flavian, în care scrisoare pe deplin şi foarte lămurit am hotărît, despre credinţa întrupărei».

Când Dioscur al Alexandriei, osândit de Papa, voià să rămână în sinod, până va hotărî Sinodul, legaţii papali declară comisarilor împărăteşti că, dacă Dioscur nu iasă din sinod, vor eşì ei. Şi printre cei 600 de arhierei, cari ascultară scrisoarea aceasta, nimeni nu spuse nimic. Din Sinodul acela chiar porniră aclamaţiile cari au răsunat de atunci în întreaga Biserică: «Petru a vorbit prin gura lui Leon. Petru trăeşte în scaunul său.» Şi, în acelaş sinod, Luchentie, Legatul Papii, ziceà: «Au îndrăsnit să adune sinod fără voia Sf. Scaun, ceeace nu s'a făcut niciodată, ceeace nu este permis». Repetà cuvintele pe care Papa Celestin le spuneà legaţilor săi, gata să plece la Sinodul din Efes: «Dacă părerile sunt împărţite, aduceţi-vă aminte că sunteţi acolo, pentru a judecà şi nu spre a discutà».

Se ştie că Sinodul din Chalchedon fusese convocat de Papa, în mijlocul veacului V. Totuşi Sf. Leon nu aprobă canonul 28, care dase locul al doilea scaunului patriarhal din Ţarigrad. In zadar Impăratul Marcian, Impărăteasa Pulcheria şi Patriarhul Anatolie îi scriu, cu vie insistenţă, asupra acestui fapt: Papa rămâne neînduplecat. Le răspunde că al treilea canon al primului sinod în Ţarigrad, care atribuise acest loc Patriarhului Ţarigradean, n'a fost niciodată înaintat Sfântului Scaun spre aprobare; şi, prin urmare, casează şi anulează cu putere apostolească cel de al 28 canon al sinodului din Chalchedon.

1) Sozomen, Tom. I. C. III. Cap. VIII.

Patriarhul se supuse. Recunoscù că Papa erà stăpân să facă aceasta. Papa a convocat sinodul II din Efes. Totuşi îl anulă, refuzând să aprobe hotărîrile luate acolo. In veacul IV, Episcopul din Patara Lichiei ziceà, Impăratului Justinian: «Pot fi mulţi împăraţi pe pământ, dar nu e decât un singur Papă pentru toate bisericile lumii». In veacul VII, într'o scriere contra monoteliţilor, S. Maxim zice: «Dacă Piru pretinde că nu e eretic, să nu-şi piardă vremea apărându-se în faţa mulţimei; să-şi dovedească nevinovăţia în faţa fericitului Papă al Sf. Biserici a romanilor. Adică în faţa Apostolescului Scaun, care are domnia, ocârmuirea şi puterea de a legà şi deslegà asupra tuturor bisericilor cari sunt pe lume, în toate lucrurile şi în toate chipurile».

In mijlocul aceluiaş veac, arhiereii din Africa, adunaţi în sinod, prin carte sinodală scriau Papii Teodor: «vechile legiuiri au hotărît că, chiar în ţările cele mai depărtate, nimic să nu fie cercetat, înainte ca strălucitul tău scaun să nu fie încunoştintat».

La sfârşitul aceluiaş veac, părinţii Sinodului VI, primesc scrisoarea Papei Agaton, care spune sinodului: «Niciodată apostoleasca biserică nu s'a depărtat întru ceva de calea adevărului. Intreaga Biserică Catolică, toate soboarele ecumenice, au îmbrăţişat întotdeauna învăţătura sa, ca pe a Verhovnicului Apostolilor». Şi părinţii aceia răspunseră: «Da, aceasta este adevărata regulă a credinţii. Credinţa a stat neschimbată întotdeauna în Apostolescul Scaun. Făgăduim că vom despărţi dela catoliceasca împărtăşire, pe toţi cei ce vor îndrăsni să nu fie în împărtăşenie cu biserica aceea». Iar Patriarhul Ţarigradului iscălind adaogă: «Am semnat mărturisirea aceasta cu mâna mea». Sf. Teodor Studitul, la începutul veacului IX, ziceà Papii Leon III: «Nu s'au temut să adune, dela ei, un sobor eretic, fără voia Ta. Ei cari nu puteau să adune nici chiar un sinod drept credincios, după vechiul obicei, fără deştirea Ta».

Weitstein a făcut, relativ la bisericile orientale în general, o observaţie pe care Gibbon o priveşte, cu drept cuvânt, ca foarte importantă: «Dacă consultăm istoria bisericească vom vedeà încă din veacul IV, pe dată ce se năşteà discuţie între arhiereii greci, partidul care voià să biruiască, alergà la Roma ca să linguşească pe Papa şi să-şi asigure concursul său şi al episcopatului latin. . . . Astfel Atanasie sosì la Roma bine însoţit, şi şezù acolo mai mulţi ani».

Să iertăm unei pene protestante cuvintele: «partidul care vreà să biruiască», căci supremaţia papală nu e mai puţin mărturisită. Niciodată Biserica Orientală, n'a încetat a o recunoaşte. Pentru ce veşnice recursuri la Roma? Pentru ce importanţă hotărîtoare legată, de hotărîrile ei? De ce linguşiri Majestăţei Pontificelui? De ce, mai ales, vestitul Atanasie vine la Roma, petrece mai mulţi ani, se osteneşte a învăţà latineşte, ca să-şi apere pricina? S'a văzut oare vr'odată «partidul care voià să biruiască» făcând atâtea salamalechuri celorlalţi patriarchi? Nimic nu e mai evident, ca supremaţia romană. Arhiereii răsăriteni n'au încetat a o mărturisì atât prin faptele, cât şi prin scrierile lor.

Ar fi zadarnic să adunăm autorităţile trase din Biserica Latină. Pentru latini, supremaţia Papii e tocmai aceia ceeace, pentru astronomi e sistemul lui Copernic. Pleacă dela un punct fix: Cine se îndoeşte asupra punctului acestuia, nu înţelege nimic în ale creştinismului.

Nu este unitate în biserică, ziceà Sf. Toma, fără unitatea credinţei. Şi nu este unitatea credinţei, fără o căpetenie supremă.

Papa şi Biserica una sunt! Sf. Francisc de Sales a spus-o. Bellarmin o zisese cu o perspicacitate care va fi cu atât mat admirată, cu cât oamenii se vor înţelepţì mai mult: «Ştiţi de ce e vorba când se vorbeşte de Papă? E vorba de creştinism!»

Chestiunea cununiilor clandestine fiind decisă cu o foarte

mare majoritate în Sinodul din Trident, după ce colegi; săi semnaseră hotărîrea, unul din legaţii Papii ziceà părinţilor, adunaţi acolo : Şi eu, legat al Sf. Scaun, aprob decretul, dacă va fi aprobat de Sfântul nostru Părinte.

IV. Şi protestanţii din toate veacurile dovedesc, cu gura lor, autoritatea Papii.

Lui Luther îi scapă din condei aceste cuvinte: «Mulţumesc Domnului că, printr'o adevărată minune, ţine pe pământ o biserică unică..... care, prin nici o hotărîre a sa nu s'a depărtat dela adevărata credinţă».

«Biserica, zice Melanchthon, are nevoe de ocârmuitori cari să păstreze ordinea.... Monarhia Papii ar servì foarte mult, spre a păstrà între sinoade împărtăşirea credinţei».

Calvin urmează : «Dumnezeu a pus scaunul religiei la mijlocul pământului şi a aşezat în el un singur arhiereu» [1]).

Grotius mărturiseşte că «fără primatul Papei, nu-i mijloc a pune capăt controverselor, şi de a întărì credinţa» [2]).

Causabon nu se dă în lături a recunoaşte că «Papa a fost unealta prin care Dumnezeu a păstrat credinţa» [3]).

După Puffendorf: «nu este îngăduit a tăgăduì, că ocârmuirea Bisericii este monarhică», că «suprimarea jurisdicţiunei Papale a aruncat sămânţa discordiei, căci nu mai există (între protestanţi bine înţeles) autoritatea care să curme controversele». Vorbind despre sinoade, observă «că cei ce pun sinoadele ecumenice mai presus de Papă, constituesc o adevărată aristocraţie şi cu toate astea Biserica Romană formează o monarhie» [4]).

Mosheim, discutând aserţiunea care pretinde că Papa este superiorul fiecărei biserici localnice în parte, dar nu a tuturor adunate la un loc, zice «cu chipul acesta se poate

1) Inst. VI. 11.
2) Votum pro pace. Art. VII.
3) Exer. XV în Annal Bar.
4) De Monarch. Pont. Rom.

susţine că capul porunceşte fiecărui mădular în parte, dar nu trupului întreg; că Regele stăpâneşte fiecare oraş ori sat dintr'un ţinut, dar nu ţinutul întreg?» [1]).

Un învăţat anglican, întreabă: «Dacă supremaţia unui arhiepiscop de Cantorbery este necesară, ca să ţie legătura în Biserica anglicană; cum se poate ca supremaţia Papii să nu fie necesară spre a se păstrà unitatea întreagă, Bisericii» [2]).

Să mai vorbim de Newmann şi Manning, speranţa bisericii anglicane din vremea lor; oameni sinceri şi logici, cari au părăsit biserica anglicană schismatică ai căreia preoţi erau, spre a devenì fala Bisericii lui Hristos, din veacul al XIX?

Pascal, geniul janseniştilor, în cugetările sale scrie: «Nu trebue judecată autoritatea Papii după câteva cuvinte al unor părinţi ai Bisericii . . . dar prin faptele Bisericii şi ale părinţilor ei, prin canoane. Papa este întâiul. Care este mai cunoscut ca el? Care altul este cunoscut de toţi, cu putere de a influenţà tot trupul, fiindcă ţine ramura care stăpâneşte toate arhieriile?» Pascal adaogă că este regulă importantă de luat în seamă, că nu trebueşte judecat după o frază sau un cuvânt, ci după spiritul general care domină o lucrare [3]).

---

1) Diss. ad hist. ecless. V. I. Pag. 542.

2) Cartwirt. In defens. Wirsisii.

3) Aceste principii de critică cinstită au scăpat celui ce acum a tipărit, ca fiind de Petru Maior, „Procanonul", ce se găseşte în manuscris la Academia Română; manuscris care nu se ştie sigur cine l-a redactat, dar care nu face decât a reproduce argumentele janseniste şi galicane în potriva primatului papal. Procanonul acesta, de o fi în adevăr opera lui Petru Maior; nu a putut fi redactat decât pe când acesta erà în ceartă cu Blajul şi pecând neuniţii îl îmbiau cu Episcopia dela Sibiu, de care el nu a voit să ştie, şi a preferat să moară simplu protopop unit cu Roma papală.

Nu trebue mai ales scăpat din vedere că mărturia unui om nu poate fi primită, oricine ar fi acela, pe dată ce el poate fi bănuit că stă sub influența vre-unei patimi care-l înșală. Când Pascal își apără secta împotriva Papii, este ca și când nu vorbește. El trebue ascultat numai când vorbește în liniște. Așà, când Sf. Chiprian scrie: «Indrăsnesc a se adresà scaunului lui Sf. Petru, acelei biserici prea înalte de unde isvorește arhieria; . . . nu știu ei că romanii sunt oameni, la cari eresul nu pătrunde nici odată» [1]); trebue ascultat cu respect, lăsând la o parte acele fraze din scrisorile sale din timpul certei lui cu Papa Ștefan, scrisori în care ni se zugrăvește omul cu patimile lui, nu tradiția sfântă.

Galicanismul (acea școală care tindeà a supune Biserica Franței regilor) afirmă totuși că «Papa este capul văzut al Bisericii universale, vicarul Domnului pe pământ, episcopul episcopilor și al patriarhilor». Așà se exprimă cel puțin, adunarea generală a clerului francez, în 1626.

Bossuet strigă: «Petru e viu în scaunul său» [2]). Fleury, apărătorul maximelor galicane, în al său «Discours sur les libertés de l'Eglise gallicane», strigă: «Biserica Romană n'a rătăcit niciodată... Dumnezeu nu va permite niciodată ca erezia să pătrundă în scaunul Romei, cum a pătruns în scaunele apostoleşti din Alexandria, Antiochia și Ieruzalim, fiindcă Dumnezeu a zis lui Petru: «M'am rugat pentru tine etc.» Și adaogă Fleury: «Sinod ecumenic nu-i cu putință, fără de capul Bisericii . . . Autoritatea Papii, a fost totdeauna trebuincioasă sinoadelor ecumenice. . . .»

Puserăm și aceste mărturisiri galicane, în rândul celor protestante, deşì galicanismul a murit de mult; și biserica

1 Ep. 2, v.

2) Serm. sur le Réssurection, Partea II.

franceză dete, în zilele noastre, cel mai minunat spectacol de supunere scaunului Romei [1]).

V. Interesante sunt mărturisirile luminoase pe care ni le dă Biserica rusească, în contra ei însăşi, asupra importantei chestiuni a supremaţiei papale, mărturisiri cu atât mai scumpe cu cât sunt mai mari. Cărţile de ritual prezintă, din acest punct de vedere, mărturisiri atât de clare, aşà de categorice, aşà de puternice, în cât cu greu poţi pricepe cum mintea care consimte a le pronunţà din gură, se încăpăţinează a nu se supune lor [2]). Că aceste cărţi bisericeşti [3]) nu au fost citate până acuma, nu e de loc de mirare: Greoaie şi tipărite în format incomod, scrise în limbi aşà de streine apusenilor; tipărite cu caractere respingătoare, aruncate pe sub analoage şi răsfoite numai de cântăreţi inculţi, natural că până acum această

1) Se ştie în adevăr că guvernul republican, condus de ură împotriva creştinismului, erà gata să lase Bisericii franceze toată averea ei, dacă ar fi primit să rupă legăturile cu Roma. Dar întreg clerul francez, tămăduit de mult de galicanism, ca un singur om a refuzat. A preferat sărăcia şi persecuţiunile, simţind că ruperea de Roma, este ruperea de Hristos. — Astfel diavolescul plan a căzut în apă.

2) De la necessité d'un culte public. Lyon 1797.

3) Este foarte adevărât că în toate cărţile de ritual ortodoxe se găsesc mărturisiri împotriva schismei. Până în veacul acesta ocârmuirea ortodoxă neunită, nu îndrăsnea să modifice textele. Dela o vreme însă, văzând succesul cu care pot fi sdrobiţi prin propriile lor cărţi, au crezut că le este îngăduit a încercà, în tipăririle mai noi, schimbarea textului autentic. Comisiunile pentru revizuirea şi corectarea cărţilor bisericeşti din România, îşi fac un sport din curăţirea carţilor. Aşà în molitfelnicele mai noi frumoasa molitfă de deslegare pentru morţi, care desleagă păcatele răposatului prin puterea de a legà şi deslegà» «ce ai dat-o Verhovnicului tău Petru» a devenit «puterea pe care ai dat-o sfinţilor tăi apostoli şi ucenici». Ucenicii, de sigur, nu au primit nici un dar, dela Mântuitorul. Ei au murit unii mireni, alţii diaconi, ca Sf. Arhidiacon Ştefan. Ei au trecut într'o lume mai bună, fără a fi exercitat pe pământ puterea de a deslegà cevà; totuşi clerul Bisericei Autocefale Române credea că desleagă, constituindu-se urmaşi ai acelor ce nu au avut puterea deslegărei.

mină bogată n'a fost explorată de nimeni [1]). Dar a sosit vremea să ne scoborîm într'însa.

Biserica rusească binevoeşte a cântà irmosul acesta: «Sfinte Petre, Verhovnice al Apostolilor, apostolescule ocârmuitor, piatră nemişcată a credinţei, întru răsplata mărturisirei veşnică temelie a Bisericii, păstor al turmei cuvântătoare, păstrător al cheilor împărăţiei cereşti, alesule întru toţi apostolii, după Iisus Hristos ceea mai întâi temelie a bisericei sfinte: bucură-te!—Bucură-te stâlp prea puternic al drept măritoarei credinţei, Verhovnice al apostolescului sobor [2])» Şi adaogă: «Şi toate tu ai părăsit, Verhovnice al Apostolilor, şi pe învăţătorul l-ai urmat strigând: Muri-voi cu tine, ca cu tine să vieţuesc vieaţa cea fericită». «Tu ai fost cel dintâi episcop al Romei, slava şi cinstea împărătesei cetăţi; întru tine s'a întărit Biserica» [3]). Tot aceeaşi biserică rusească, nu se dă înlături a citì aceste cuvinte ale Sf. Ion Hrisostom: «Dumnezeu zise lui Petru: Tu eşti Petru şi-i dete numele acesta pentru că pe el, ca pe o piatră tare, Iisus Hristos întemeiă Biserica sa, şi porţile iadului nu o vor sfărâmà. Căci Ziditorul punând temelia şi întărindu-o prin credinţă, ce putere i-ar puteà stà împotrivă? Ce laudă dar voi aduce Apostolului, ce voi puteà să-mi închipui mai măreţ ca cuvintele Mântuitorului, care fericeşte pe Petru, îl numeşte piatră şi-i spune că pe această piatră va zidì biserica sa» [4]). Petru e piatra, e temelia credinţei [5]). «Acestui Petru, Verhovnicul Apostolilor, Domnul i-a dat

1) La Români a făcut un frumos studiu Prelatul Ioan Boroş, din Lugoş.

2) Traducere din cartea de rugăciuni săptămânale tipărită la Mohilov la 1698 şi intitulată Acafisti sedmişnii (Acatistier săptămânal).

3) Traducere din ruseşte din mineile tipărite în Moscova 1813, Stihuri dela 30 Iunie.

4) Aceste cuvinte sunt traduse în slavoneşte şi tipărite la Moscova la 1677 şi formează cazania zilei din 29 Iunie. Ele sunt luate din al 2 şi 3 discurs al Sf. Ioan Hrisostom.

5) Triodul tipărit în Moscova la 1811. Din tipicul Joei celei de-a doua săptămâni a păresimilor.

puterea zicându-i: ţie îţi dau cheile împărăţiei cerului. Ce vom zice noi dar lui Petru? Bucură-te Petre, desfătarea Bisericii, lumina lumei, porumbel nespurcat, izvor al dreptei credinţe». (Tot din cazania de mai sus). Biserica rusească, care vorbeşte aşà de măreţ de Verhovnicul Apostolilor, nu tace nici asupra urmaşilor săi. Iată câteva pilde: „In veacul I şi II, după moartea lui Sf. Petru şi a urmaşilor săi, Clement înţelepţeşte cârmuì la Roma, unde este biserica lui Iisus Hristos" [1]). Intr'un irmos în cinstea aceluiaşi Clement, biserica rusă cântă: «Mucenicule al lui Iisus Hristos, ucenicule al lui Petre, dumnezeeştile sale virtuţi le urmai şi cu adevărat al său urmaş în scaun te arătaşi» [2]). In veac. IV, ea zice Papii Sf. Silvestru: «Tu eşti căpetenia Sf. Sinod, tu ai strălucit în scaunul Verhovnicului Apostolilor» [3]): «Dumnezeescule verhovnic al arhiereilor, tu ai întărit credinţa dumnezeească, tu ai închis gura spurcaţilor eretici» [4]). In veacul V, ea zice lui Leon: «Cum te voi chemà azi? Numite-voi viteaz minunat şi puternic reazim al adevărului? prea cinstită căpetenie a Sinodului celui prea înalt» [5]). «Urmaşule în scaunul cel prea înalt al Sf. Petru, moştenitorule al nebiruitului Petru şi al ocârmuirei sale» [6]). In veacul VII, ea zice lui Sf. Martin: «Tu vei cinstì Dumnezeescul scaun al lui Petre şi ţinând Biserica pe această piatră nebiruită, ţi-ai prea mărit numele tău» [7]). «Prea strălucite învăţătorule al adevăratei credinţe, cu adevărat cuvântător al sfintelor învăţături» [8]). «Imprejurul căruia se adună toată preoţia şi tot norodul drept credin-

1) Mineiul rus. Condac, stih. 2 dela 15 Ianuarie.
2) 15 Ianuarie, Vieţile sfinţilor, Mosc. 1815. Viaţa lui Sf. Clement.
3) Mineiul rus, 29 Noemvrie, Irmos 8.
4) Ibid. 2 Ianuarie, Irmos 2.
5) Ibid. 18 Februarie, Irmos 8.
6) Ibid. Extras din IV discurs al soborului din Chalchedon.
7) Ibid. 14 Aprilie, irmos 8.
8) Cazania 10 Aprilie, stih 8.

cios ca să afurisească erezia» [1]). In veacul VIII în viaţa lui Sf. Grigorie II, un irmos zice Sf. Papă: «Dumnezeu te-a chemat să fii arhiereul prea înalt al bisericii sale şi urmaş lui Petru Verhovnicul Apostolilor» [2]).

In Sbornicul tipărit în Moscova la 1804, tot Biserica rusă pune sub ochii credincioşilor săi, scrisoarea Sf. Papa Grigore, scriind Impăratului Leon Isaurul, în privinţa închinătorilor la icoane: «De aceea noi, îmbrăcaţi în puterea şi cu ocârmuirea lui Sf. Petru te oprim, etc.» In aceeaşi carte, citim aceste cuvinte ale Sf. Teodor Studitul, către Papa Leon III: «Pe tine arhipăstorule al bisericii de sub cer, te rugăm apără-ne în primejdiile cele de pe urmă. Ţine locul lui Iisus Hristos, întinde-ţi mâna apărătoare ca să întăreşti Biserica Ţarigradului, arată-te urmaş al celui dintâi arhiereu cu numele de Leon. El osândì erezia lui Eutichie, tu sdrobeşte pe necinstitorii icoanelor. Verhovnicule şi începător al apostoliei, alesule de Dumnezeu păstor al turmei cuvântătoare, pleacă-ţi urechea la rugăciunile noastre, căci tu eşti cu adevărat Petru fiindcă îi ţii locul, şi faci să strălucească scaunul lui Petru. Ţie ţi-a zis Mântuitorul: întăreşte pe fraţii tăi. A venit timpul şi este locul să-ţi lucrezi drepturile tale. Ajută-ne, fiindcă Dumnezeu ţi-a dat puterea. Pentru aceea eşti verhovnicul nostru al tuturor» [3]).

Nemulţămită de a stabilì învăţătura catolică prin mărturisiri aşà de clare, Biserica rusă citează fapte care dau cea mai complectă lumină acestei învăţături. Aşà, spre pildă, preamăreşte pe Papa Sf. Celestin, care, tare în cuvinte şi în fapte pe calea pe care o trăseseră Apostolii, depuse pe Nestorie Patriarhul Ţarigradului, după ce prin scrisori descoperì rătăcirile acelui eretic [4]). Şi pe Papa Sf.

1) Ibid. 19 Aprilie.
2) Minei, 12 Martie.
3) Sbornic. Theodor Stud. C. II. Epist. 12.
4) Cazania, 8 Aprilie.

Agapet, care depuse pe ereticul, Antim Patriarhul Ţarigradului, îl afurisì, şi hirotonì pe Mina, bărbat cu credinţă curată, şi-l aşeză în scaunul Ţarigradului [1]). De Papa Sf. Martin «care se ridică ca un leu în contra necuvioşilor, despărţì de biserica Domnului pe Cir Patriarhul Alexandriei, pe Serghie, Patriarhul Ţarigradului, pe Pir şi pe toţi ucenicii lor [2]). Acuma dacă cineva mă întreabă cum e cu putinţă ca

1) Ibit. Sf. Agapet, cuvânt ce se repetă şi la 25 August la Sf. Mina

2) Minei 14 Aprilie. Sf. Martin.

De obicei în conversaţie se confundă Biserica rusă cu Biserica greacă. Nimic mai falş. Cea dintâi, în adevăr, fù provincie Patriarhatului Ţarigradean; dar i s'a întâmplat, ceeace fatal se întâmplă la orice biserică necatolică. Prin forţa lucrurilor, a ajuns să nu mai depindă decât de puterea laică. Se vorbeşte aşà de mult de supremaţia anglicană. Totuşi aceasta nu este ceva particular Angliei, căci nu mi se poate cità o singură biserică disidentă, care să nu fie sub absoluta stăpânire laică. Nu există biserică greacă în afară de Grecia; şi cea rusească nu e grecească, precum nu e siriană ori armenească. Este singură atât de streină de Papa, pe care nu vrea să-l recunoască, cât şi de Patriarhul Ţarigradului, care ar trece de nebun când şi-ar închipuì că poate trimete vr'o poruncă oarecare, la Petrograd. După desfiinţarea patriarchatului moscovit, a dispărut dintre ruşi, chiar umbra vreunei coordinaţiunei religioase. Complect isolată, biserica acestui popor nu mai are un cap duhovnicesc, care să poarte un nume în istoria bisericească. Iar Sf. Sinod, orice consideraţie ar inspirà membrii săi luaţi fiecare în parte, întruniţi într'un singur corp, nu sunt decât un consistoriu naţional protestant, perfecţionat prin prezenţa unui reprezentant al suveranului, care exercită asupra acestui comitet bisericesc aceeaşi supremaţie, pe care o exercità suveranul asupra Bisericii ruse, în general.

Cum e în Rusia, e pretutindeni în ortodoxia neunită. Biserica Autocefală Română, cârmuită şi ea dela 1873 de un sinod în care, de sigur, se găsesc oameni respectabili, dar care este într'un hal mai rău decât sinodul rus. Acolo cârmueşte Ţarul prin Ober-Procuror. Aici ocârmueşte Ministrul, prin funcţionarii săi. Când bisericile neunite nu sunt stăpânite de Stat, ele ajung, sub ocârmuirea mirenilor constituiţi în consistorii ori congrese, aşà cum vedem la neuniţii din Ardeal. In realitate nu e nici o deosebire într'o biserică dusă de mireni aleşi de mulţimea ignorantă, şi cea cârmuită de funcţionari numiţi de miniştri, adeseori atei.

o biserică, care în fiecare zi mărturiseşte astfel de lucruri; să tăgăduiască supremaţia Papii, răspund că omul e dus în ziua de azi de ceeace a făcut eri; că e foarte greu de a şterge tipicurile vechi, că le urmează din obicei, călcându-le prin sistem; că, în fine, nu există prejudecăţi mai oarbe şi mai greu de tămăduit, decât prejudecăţile religioase. De aceea, nu trebue să ne mirăm de nimic. Mărturisirile acestea însă sunt cu atât mai scumpe cu cât privesc în acelaş timp şi biserica greacă, maica Bisericii ruse, care nu-i mai este fiică. Riturile şi cărţile de ritual fiind aceleaşi, un om cu bun simţ pătrunde foarte uşor cu aceeaşi săgeată amândouă bisericile; deşi ele nu mai stau în strânsă legătură.

Din mulţimea mărturisilor ce adunarăm, în paragrafele precedente, se vede că vechea supunere a acestei biserici către Sf. Scaun este din rândul acelor fapte istorice, ce nu se pot contestà. Avem de observat, că schisma grecilor nu a fost chestie de dogmă, ci de curată mândrie: Ei nu încetară a recunoaşte supremaţia Papei, adică a se osândì înşişi, decât în momentul când se despărţiră de el. Aşà că biserica grecească sdrobind unirea, o mărturisì prin ultimele sale suspine.

Aşà vedem pe Fotie — în 859 — adresându-se Papii Nicolae I cu rugare de a aprobà alegerea sa. Impăratul Mihail cerù aceluiaşi Papă, să trimită legaţi spre a *reformà* Biserica Ţarigradului. Tot Fotie, după moartea Sf. Ignatie, încercă a îndulcì pe Papa Ion VIII, ca să-i deà confirmarea ce-i lipseà [1]). In 886, clerul ţarigradean, în corpore, recunoşteà solemn supremaţia Papii. El rugà, împreună cu Impăratul Leon, pe Papa Ştefan să ierte pe Patriarhul Ştefan, fratele Impăratului, cel ce fusese hirotonisit de un schismatic. In 993, Impăratul care aşezase în Scaunul Patriarhal pe fiul său Teofilact—un tânăr de 16 ani—se adresă Papei Ion XII,

1) Meinbourg, Hist. du schisme des Grecs. Vol. I. C. I.

spre a încuviinţà această numire şi-l rugă să deà pallium nu Patriarhului, ci odată pentru totdeauna Patriarhiei Ţărigrădene, aşà că în viitor să nu mai fie nevoe ca fiecare Patriarh să ceară pallium [1]). Tot aşà Impăratul Vasile, în 1019, trimiteà ambasadori la Papa Ion XX, ca să-l roage a acordà Patriarhului Ţarigradului, favoarea de a purtà în Orient titlul de Patriarh ecumenic, «aşà cum Papa are dreptul să-l poarte pe toată faţa pământului».

Ce ciudată contrazicere a minţei omeneşti! Grecii recunoşteau suveranitatea Papei, cerându-i favoruri; şi se despărţeau de el, fiindcă nu i le acordà. Cu chipul acesta o recunoşteau încă odată. Declarându-se independenţi, se dau pe faţă a fi răsvrătiţi.

Sfântul Francisc de Sales va închide paragraful acesta. A avut Sfântul ideia să adune titlurile cu care vechimea bisericească a salutat de Papi. Tabloul e interesant. El nu va lipsì să facă o mare impresie. Dintre răsăriteni:

Sf. Chiprian îl numeşte Episcop întocmai cu Apostolii;

Sinodul din Chalchedon îl numeşte Părintele Părinţilor;

Arhiereul cel mare al episcopilor, marele preot;

Ştefan, Episcopul Cartaginei, îl numeşte Verhovnicul preotilor;

Sinodul din Cartagina îl numeşte Ocârmuitorul Casei lui Dumnezeu şi păzitorul viei Domnului;

Hrisostom îl numeşte Sf. Petru, care fu gura lui Iisus Hristos;

Tot sf. Chiprian îl numeşte Scaunul şi biserica cea mai de sus, izvorul preoţiei, lanţul unirei, biserica ocârmuitoare;

Sinodul din Alexandria îl numeşte adăpostul arhiereilor;

Sf. Atanasie îl numeşte Scaunul cel înalt apostolesc;

Impăratul Justinian îl numeşte biserica ocârmuitoare.

---

1) Pallium este un omofor de lână albă cu cruci negre pe el, pe care Papa îl acordă numai arhiepiscopilor. El este semnul distinctiv al arhiepiscopatului.

Adunarea acestor expresiuni e vrednică de spiritul luminos al marelui Episcop al Genevei. Am văzut ce idee sublimă îşi făceà el de supremaţia romană. Cugetând asupra analogiilor dintre cele două testamente, el insistă asupra autorităţei marelui arhiereu al evreilor: «Şi al nostru zice Sf. Francisc, poartă pe pieptul său purim şi tumin, adică învăţătura şi adevărul. Ceeace fù dăruit roabei Agar, desigur şi cu mai mult cuvânt a trebuit să-l aibă şi soţia Sara».

Apoi, trecând în revistă diferite chipuri în care Biserica a fost zugrăvită de scriitorii bisericeşti, zice: «E o casă? Atunci e aşezată pe stâncă, şi e pe temelia care e Petre. V'o închipuiţi ca o familie? Uite Domnul plăteşte birul ca un cap al ei, şi Sf. Petru, după el, ca reprezentant al său. Biserica e o corabie? Sf. Petru îi e corăbier. Domnul însuşi ne-o spune. Adunarea bisericei este reprezentată printr'o pescuire? Sf. Petru se arată pescarul dintâi; iar ceilalţi ucenici nu pescuesc, decât după el. Dacă comparăm învăţătura ce ni se propovăduеşte cu laţurile pescarului, Sf. Petru le aruncă, Sf. Petru le scoate. Ceilalţi nu fac decât îl ajută şi numai Sf. Petru duce peştii la Domnul. Voiţi să închipuiţi Biserica printr'o ambasadă? Sf. Petru este în capul ei. Vreţi mai bine să fie o împărăţie? Sf. Petru îi ţine cheile. Vreţi în fine s'o închipuiţi printr'o stână de miei şi de oiţe? Sf. Petru este baciul şi păstorul general al turmei».

Nu mă putui oprì dela plăcerea de a face să vorbească un moment după acest mare şi mult iubit sfânt, căci dă una din acele observaţiuni generale, atât de scumpe în lucrările unde detaliile nu sunt îngăduite. Cercetaţi însă pe rând pe toţi mari idascăli ai Bisericii; şi veţi vedeà că cu cât sunt mai sfinţi, cu atât sunt mai respectuoşi către Sf. Scaun, mai pătrunşi de drepturile lui, mai gata a le apărà. Sf. Scaun nu are împotrivă: decât mândria-i, pe care o ucide sfinţenia. Privind cu sânge rece acest munte de mărturisiri,

cari prin deosebirea colorilor lor se unesc spre a produce strălucirea adevărului, nu e de mirare ca un teolog francez din cei mai distinşi să mărturisească că «este sdrobit de greutatea mărturisirilor ce Belarmin şi alţii au adunat pentru a stabili infailibilitatea Bisericii romane, dar că nu e uşor a le pune în concordanţă cu declaraţia din 1669 dela care nu-i e permis să se depărteze» [1]). Aşà vor zice toţi oamenii lipsiţi de prejudecăţi. Se poate discutà asupra acestui punct, cum se poate discutà despre orice; dar conştiinţa se simte luminată de numărul şi greutatea mărturisirilor.

Cărţile de ritual româneşti, fiind traduceri după cele greceşte şi slavone, conţin absolut aceleaşi dovezi ale Primatului papal. Teologii neuniţi deci se încearcă fără succes, să reducă pe cât pot importanţa lor. Unii cred că pot să falsifice ediţiile mai noi, omiţând tot ce vorbeşte în favorul acestui Primat. Aşà s'a cerut S. Sinod din Bucureşti, să şteargă din molitfele de deslegare pentru morţi, cuvintele: «care pe Petru Verhovnicul ucenicilor şi apostolilor tăi ai zidit Biserica ta, şi i-ai dat lui cheile împărăţiei cerurilor», dar D. D. Konon A. Donici, Primatul României, a declarat atunci că: «toţi ştim că Sf. Apostol Petru este numit Verhovnic de însuşi Mântuitorul Hristos, carele i-a dat cheile împărăţiei cerurilor şi l-a declarat piatra pe care va zidì biserica» [2]).

VI. Dar se pune înainte de unii, faimoasa sesiune a 4-a mai dela Sinodul din Constanţa. Adevărul este că în această sesiune, Sinodul a bătut câmpii. Nu trebue să ne mirăm de asta. Bossuet ziceà în 1681 într'o scrisoare către Abatele de Rancé: «Ştii ce sunt adunările şi ce spirit domneşte de obiceiu în ele.» Iar Cardinalul de Retz spusese mai dinainte, în memoriile sale, că «Cine adună norodul îl turbură».

Spiritul, ca şi materia, este supus aceleiaş legi de

1) Tournely Tract. de Eccl.

2) Şedinţele Sf. Sinod în sesiunea de toamnă a anului 1913. Pag. 22—29.

fermentaţie. Prin urmare precum o materie strânsă la un loc intră în fermentaţie; tot aşà şi oamenii adunaţi se încălzesc, se exaltează şi apoi delirează, precum materia trece prin încălzire, acidizare, spre a ajunge la putrezire.

Ceeace este sigur, este că episcopii adunaţi la Constanţa, spre a pune capăt turburărilor din Biserică, erau în condiţiuni excelente de a intrà în fermentaţie. Ajutaţi de patimile cari stăpâneau Europa, împărţiţi în naţionalităţi cu interese contradictorii, enervaţi de opunerile ce întâmpinau, despărţiţi de cardinali, fără un centru de gravitate şi influenţaţi de principi învrăjbiţi, nu este loc de mirare să fi trecut, în desbaterile lor, anumite hotare. Şi-au zis oamenii că spre a puteà declarà care este capul Bisericii şi a terminà schisma, cel mai nimerit lucru este să declare că Şeful Bisericii e dator să-i asculte. S'au declarat dar sinod ecumenic, au votat că *orice persoană de orice condiţie, chiar papală, este ţinută să asculte Sinodul în ce priveşte credinţa şi stârpirea schismei.*

Şi apoi, adaogă această nostimă decizie: «Domnul nostru Papa Ion XXII nu va strămutà din oraşul Constanţa, Curtea Romană şi slujitorii săi; nici îi va sili să-l urmeze, fără voia Sinodului, mai ales pe acei slujitori şi acele sarcini, fără de care Sinodul s'ar dizolvà, ori ar aveà neajunsuri». Recunosc dar, chiar ei prin însuşi acest vot sinodal, că plecarea Papii ar fi adus dizolvarea Sinodului. Ca să poată lucrà, ei poruncesc celui care are dreptul să-i dizolve, să steà cu ei şi să nu-i dizolve. Lucrul e nostim.

Aceste hotărîri ale sesiunei a 4-a, reproduse şi în a 5-a sesiune, nu au fost niciodată aprobate de Biserica care ascultà de Grigorie XII şi de Benedict XIII. După ce câteşitrele partidele se adunară la Constanţa, nici vorbă nu mai fu de dreptul Sinodului de a reformà Biserica şi pe capul ei. După ce Martin V fù ales Papă al întregii Biserici, în sesiunea din 4 Octombrie 1417, Sinodul decise «*că Papa va reformà singur Biserica, atât în ce priveşte*

capul cât şi mădularele, urmând după echitate şi buna ocârmuire bisericească».

Papa în a 45-a sesiune aprobă tot ce Sinodul făcuse sinodiceşte (şi repetă de două ori «sinodiceşte»). Cu câteva zile înainte, prin bula din 10 Martie, Martin V oprì apelurile la sinod. Iată cum fù aprobat Sinodul din Constanţa: sesiunea 4-a şi a 5-a fură şi rămaseră nule.

Sinodul din Constanţa a fost o adunare chemată a se pronunţà asupra persoanei Papii, într'o vreme când lumea creştină nu ştià cine este adevăratul Papă, dintre cei trei. Tot ce făcù dar spre a face cunoscut pe capul legitim al Bisericii, fù legitim. Dar tot ce făcù altcevà, nu are altă valoare, decât ca nişte păreri, cari nu puteau devenì legi, decât dacă legitimul Papă le-ar fi sancţionat şi promulgat. Lucru ce nu s'a întâmplat, niciodată, cu moţiunile admise în sesiunea 4-a.

Aceste moţiuni nu au mai multă valoare, ca moţiunea votată la sinodul din Basel, unde vreo opt arhierei şi stareţi se proclamară mai presus de Papă, îl depuseră şi declarară destituiţi pe toţi cei ce nu li se vor supune, de ar fi aceia episcopi, arhiepiscopi, patriarhi, cardinali, regi ori împăraţi. Au aşà dar tot caracterul unor divagări.

Totuşi galicanul Fleury, spune că Sinodul din Constanţa stabili că Papa este supus judecăţii Sinodului ecumenic, în ce priveşte dogma. Se face a nu pricepe că chestia nu este dacă Sinodul Ecumenic este mai presus de Papă, ci dacă poate să existe Sinod Ecumenic fără Papă, sau independent de Papă. Asta e chestia. Du-te la Roma şi spune că Papa nu are dreptul să abroge canonul din Trident, şi nu o să te pună nimeni în ţapă. Trebue să spunem întâi care sunt condiţiunile esenţiale ale unui sinod ecumenic, din alterarea cărora se alterează însuşi caracterul sinodului; şi apoi să ne ocupăm de chestia, dacă un Sinod Ecumenic este sau nu, mai presus de Papă.

A scindà chestia şi apoi a zice că rezolvăm o chestie

aşà de delicată, nu este numai o eroare didactică, dar un păcat în contra probităţii.

De altfel după hotărîrile Sinodului din Vatican, chestia nici nu se mai pune între oameni serioşi.

VII. Dar canoanele, ori ceeace poruncesc canoanele, poate fi călcat de Papă? Intrebaţi pe Papă dacă înţelege să ocârmuiască Biserica fără nici o regulă, bătându-şi joc de canoane, şi l'aţi sperià. Intrebaţi un episcop dacă împrejurări extraordinare nu legitimează abrogări, excepţiuni, deslegări; şi oricare va crede că-i puneţi o întrebare glumeaţă. Nici unul nu va pretinde că Biserica este o babă stearpă, care nu poate dà naştere la legile cerute de înprejurări.

Dacă recunoaştem ocârmuirei dreptul de a face legi, nu-i putem tăgăduì şi acel de a le suspendà, ori a le abrogà, fără să nu trecem de oameni puţin serioşi [1]).

Bossuet declară în vestitul său cuvânt asupra unităţii: «Plenitudinea puterii apostoleşti rezidă în scaunul lui Sân Petru, şi exerciţiul ei este regulat prin canoane». Şi apoi adaogă aceste cuvinte, ale lui Carloman: «Chiar dacă Biserica Romană ar impune un jug greu de purtat, tot trebue suferit mai bine, decât a rupe împărtăşirea cu ea.» Şi apoi mai zice: «Papa este puterea supremă. Biserica este întemeiată pe autoritatea lui. Cine atacă Papalitatea, atacă întreg episcopatul. Totdeauna ocârmuirea Papei a fost părintească; el poate tot. Dela început, Papii au cerut tuturor supunere la legi, supunându-se ei cei dintâi legilor. Credinţa romană este credinţa întregii Biserici; credinţa romană este credinţa Bisericii; ea este totdeauna fecioară.

1) La ortodocşii neuniţi cari nu mai au o cârmuire supremă bisericească, deşi se pretinde că Biserica stă pe temeiul canoanelor celor şapte sinoade ecumenice; nu există biserică care să nu le calce în fiecare zi, care să nu primească reforme şi reorganizări anticanonice sancţionate prin ucazuri ori hatişerifuri, când nu sunt votate de majorităţi parlamentare compuse din atei, liber-cugetători ori necredincioşi.

Toate erezurile au primit dela Roma prima sa lovitura de moarte. Duhul Sfânt dă dovadă că o arată pe ea Maică a bisericilor, prin aceea că a făcut-o aşà de dreaptă, aşà de modestă, încât niciodată învăţătura ei *nu s'a întrecut*".

Aceste toate sunt luate din vestitul discurs al lui Bossuet. Socotirăm bine a le pune înainte, nu numai pentru că sunt clare şi categorice; dar şi pentru că vin dela un bărbat ilustru, care a avut mare indulgenţă pentru galicani, care prin urmare nu poate fi bănuit de nimeni de parţialitate faţă de driturile Papii.

Dar se mai opune şi aceea că toate canoanele dogmatice au fost cercetate de sinoade ecumenice; şi se zice că de oarece sinoadele au cercetat decretele Papii, reiese de acì că ele nu erau definitive.

Adevărat este că Papii, începând cu Sân-Petru la Sinodul din Ierusalim, au ascultat pe toţi. Dar precum la Ierusalim *toţi tăcură*, chiar Sf. Iacob, după ce vorbì Petru; tot aşà întotdeauna în sinoade, ultimul cuvânt l-a avut Papa.

O dovadă sdrobitoare este tocmai Sinodul din Chalchedon, în care Papa permise să se discute scrisoarea sa prin care susţineà, mai tare ca oricând, că deciziunile papale nu se pot reformà de nimeni.

Cardinalul Orsi scrie lui Bossuet: „Grecii ne acuzau că am decis fără ei, şi apelau la Sinodul Ecumenic. Papa Eugeniu le ziceà: Alegeţi: 1) Ori credeţi pe temeiurile puse înainte că Sf. Duh purcede dela Tatăl şi dela Fiul, şi suntem de acord; 2) Dacă nu credeţi, spuneţi ce temeiu vi se pare slab, ca să mai adăogăm dovezi şi să lămurim dogma; 3) Dacă aveţi temeiuri împotrivă-ne, spuneţi-le; 4) Iar dacă atât nu va ajunge, să adunăm Sinodul Ecumenic. Să jurăm toţi să spunem adevărul şi să ne supunem celor mai mulţi». Orsi adaogă: «Ori admiteţi că Sinodul din Lyon nu erà ecumenic (sinodul la care au asistat mai mulţi arhierei greci, de pretutindeni), sau admiteţi că

cercetarea unei scrisori papale de sinod nu dovedeşte nimic». Noi mai ştim, fie zis în treacăt, că în Sinodul din Florenţa în unanimitate, mai puţin unul, s'a aprobat tot ceeace se făcuse la Lyon.

Dar atât ajunge pentru a convinge că Papii nu pretind să ocârmuească împotriva canoanelor, că Sinoadele Ecumenice niciodată nu au putut fi ecumenice decât prin voinţa Papii dela care au caracterul lor ecumenic ; şi că faptul că în Sinoadele Ecumenice s'au discutat scrisori papale, nu însemnează de loc că acele Sinoade au avut vreodată dreptul să modifice hotărîrile papale.

VIII. Dacă trecem la fapte, vedem că este peste putinţă a găsì o greşală în hotărîrile dogmatice ale Sf. Scaun. Protestanţii încearcă a exagerà infailibilitatea, pentru a o arătà imposibilă. Este însă destul a recitì încăodată canonul votat în Sinodul Ecumenic din Vatican, pentru a înţelege că totul se reduce la aceea că de câteori Papa vorbeşte ex-cathedra, nu se înşală niciodată.

Unii, spre a combate dogma, vorbesc de lepădarea lui Petre. Domnii aceştia nu ştiu că atunci când Petre s'a lepădat de Domnul, Petre nu erà Capul Bisericii, pentrucă Biserica—ca instituţie—nu există decât din momentul când s'a pogorît Duhul Sfânt asupra Apostolilor. „Se cuvine să plec eu; căci de nu mă duc, nu va venì Mângăitorul la voi; dar de mă duc, îl voiu trimite vouă. Când Duhul adevărului va venì, mă va mărturisì pe mine şi voi mă veţi mărturisì“ [1]).

Şi întrucât Duhul Sfânt asistă pe Papă în hotărîrile sale, cum este cu putinţă să fie vorba de infailibilitate, înainte de pogorîrea Duhului Sfânt?

Se mai pune înainte, aşà zisele eresuri ale Papilor Liberie şi Onorie.

---

1) Ioan XVI, 7., XV, 26 şi 27.

Bossuet a vorbit de Liberie în apărarea celor patru propoziţiuni galicane. Mai târziu însă ziceà Abatelui Ledin: «Am şters tot ce ziceam despre Liberie, căci nu probà nimic».

«Liberie, zice Sf. Atanasie, biruit de suferinţele unui exil de doui ani, a semnat condamnarea ce i se cereà; dar a făcut-o din silă. Ura lui Liberie de eresie nu este mai îndoioasă, ca părerea sa în favorul lui Atanasie». Adnotatorii din Magdeburg — calvinişti — după ce pun acest text al lui Atanasie, adaugă altele protivnice şi conchid aşà: «Tot ce s'a spus de semnarea lui Liberie, nu priveşte dogma ariană, ci numai condamnarea lui Atanasie... *Sigur este că Liberie n'a încetat a mărturisì credinţa niceiană*».

Când ereticii calvini, recunosc că Liberie n'a aprobat arianismul prin semnătura dată în silă, chestia e terminată.

Dar admiţând un moment contrariu, trebue să observăm că acea semnătură în nici un caz nu este un decret dat ex-cathedra. Căci precum spune Arhiepiscopul Mansi, înainte de a semnà, Liberie nu a făcut nici una din lucrările preliminare cari dovedesc că solicitase asistenţa Duhului Sfânt.

Mai grea ar păreà chestia Papii Onorie. Nu pentru altceva, dar din cauza unei osânde pronunţate patruzeci şi doi de ani după moarte-i. Serghie, Patriarhul Ţarigradului, începând a învăţà că în Iisus Hristos aveà o singură voinţă, puse temelia eresului monotelit. Serghie, cerù aprobarea Papii Onorie, ca să nu se vorbească de două voinţe; şi, cum spune trei ani după moartea lui Onorie, Ava Ion Sympon, într'o scrisoare către Impăratul Constantin, «când Papa Onorie vorbì de o singură voinţă în Iisus, nu aveà în vedere îndoita Lui fire, ci numai omenirea Domnului». De altfel categoric citează Sf. Maxim aceste cuvinte ale lui Onorie: «nu este decât o voinţă în Iisus Hristos, fiindcă *desigur* dumnezeirea îmbrăcase firea noastră, afară de păcat, astfel că cugetările trupeşti îi erau străine».

Dacă scrisorile lui Onorie ar fi conţinut ceva monotelist, cum de nu l-a dat în vileag Serghie? El ascunse scrisorile cât trăì Onorie, care mai trăì încă doi ani după aceea. Numai după moartea Papii el îşi publică învăţătura, şi nici atunci nu o însoţì cu pretinsa aprobare a lui Onorie. Patruzeci şi doi de ani monoteliţii nu vorbiră decât de a doua scrisoare a lui Onorie, pentru că nu o făuriseră încă. Piru, nu cuteză a susţine aceasta, se mulţumeşte a spune că Onorie *poruncise a nu se vorbì de o voinţă sau două.*

In 641, Impăratul Eraclie apărându-se în faţa Papii Ion IV de ajutarea monoteliţilor, nu cunoşteà aprobarea lui Onorie, cu care nu ar fi lipsit să se apere, dacă o aveà la îndemână. Dar nu o aveà, fiindcă nu existà încă.

Sfântul Maxim, atacând pe monoteliţi scrie : «Ce om cuvios şi ortodox, ce episcop, ce Biserică nu s'a rugat de ei să părăsească eresia. *Dar mai ales ce nu făcù Dumnezeescul Onorie.* «Quae hos (monothelitas) non rogarit Ecclesia... *quid autem et Divinus Honorius*» [1]).

Papa Sf. Martin, mort în 655, spune: «Sf. Scaun nu încetà a-i sfătuì (pe Sergiu şi Pir), să-i încunoştiinţeze, să-i certe, să-i ameninţe, spre a-i aduce la credinţa ce trădaseră».

Şi Sf. Scaun care face aceasta, erà Onorie, căci Sergiu nu trăì decât două luni mai mult ca Onorie. De altfel când în scrisoarea ce s'a înfăţişat sinodului VI, Onorie zice: «Nu arătaţi ce eu am hotărît asupra unei sau două voinţe»; tot ce se poate spune este că Papa Onorie încă nu luase nici o decizie ex-cathedra, asupra chestiunii ce-i puneà Sergiu.

Dacă Onoriu ar fi trăit în timpul Sinodului VI, el ar fi dovedit plăsmuirea acelei scrisori. El ar mai fi dovedit că niciodată nu a aprobat erezul monotelit, şi că a luptat împotriva lui Sergiu. Lucru ce reiese din tot ce

1) S. Max. Epist. ad Petrum P. p. 489.

spuserăm până aici, şi care ne face să credem că chiar scrisoarea înfăţişată Sinodului, a fost cel puţin falşificată, dacă nu plăsmuită pe deantregul. Oricum, osândirea unui mort, care toată vieaţa trăise în dreapta credinţă, ale cărui acte oficiale *ex-cathedra* dovediau ortodoxia lui, este cevà fenomenal cevà care nu poate folosì celor ce-l pun înainte.

Pentrucă, să nu uităm, Sinodul nu puteà osândì pe un mort; iar învăţătura Papii nu erà cea dintr'o scrisoare particulară şi confidenţială. Aşà că chiar de am admite—ceeace nu putem admite—că Onorie, ca om în sufletul său, erà favorabil învăţăturei lui Sergiu; ca Papă, ex-cathedra, nu a aprobat o niciodată, şi prin urmare nu poate fi vorba de cevà împotriva infailibilităţii papale.

Sinodul VI, osândind un mort, — care acum erà numai sub judecata divinâ, şi pentru care oamenii nu mai pot nimic decât a se rugà — a dat o hotărîre radical nulă, care nu slujeşte la nimic şi nimănui.

IX. Dar se mai strigă că infaibilitatea favorizează despotismul. De ce? In realitate prin infaibilitate, Papa nu pretinde decât cea ce pretind toate ocârmuirile supreme, judecata în ultima instanţă. Insăşi pretenţia că trebue să judece conform cu canoanele este un nonsens, căci cine poate judecà dacă s'a conformat cu canoanele ori nu? Cine poate judecà, dacă Casaţia, a judecat conform cu legea ori nu? Nimeni, pentrucă ultima instanţă nu poate fi judecată de nimeni, aşà e natural, nu despotic.

Fleury—galicanul Fleury,—spune: «Când este vorba de a aplicà canoanele şi a ţine regula în Biserică, puterea Papilor este suverană şi se ridică deasupra tuturor».

Thomassin [1]) observă foarte bine: «Cei ce pun pe Papa mai presus de canoane, pretind numai că poate da deslegări canonice. Iar cei ce tăgăduesc că ar fi mai presus de

[1]) Discipline de l'Eglise. Volumul V. Pag. 295.

canoane, zic numai că Papa nu poate dispensa de canoane, decât pentru nevoia şi la nevoile Bisericii».

Aşà e că, infaibilitatea nu are a face cu despotismul?

X. Toate pericolele ce se prevăd din infailibilitate, sunt simple gogorițe. Groasnica juridicție papală, nu iese din hotarele Crezului.

Deasemenea în materie disciplinară, Papa totdeauna a dovedit cea mai mare condescendență față de toate bisericile locale, cărora le-a acordat în totdauna toate cererile folositoare, ba chiar privilegii speciale. Adese ori Papii au prevenit cererile bisericelor locale şi foarte natural: Papa doreşte binele şi fericirea bisericilor, ce stau în împărtăşirea cu Sân-Pietru.

In chestiunile rituale, s'au arătat totdeauna foarte maleabili. Ba mai mult, când grecii, au făcut pricină din aceea ca romanii nu permit desfacerea căsătoriei pentru adulter, că romanii cred că admiterea divorțului pentru profanarea nunții, este un îndemn la adulter; catolicii nu au făcut niciodată din aceasta o acuzare capitală grecilor, s'au mulțumit a le zice: «nu vă osândim, dar pentru Dumnezeu, nu ziceți că noi suntem greşiți!» Si quis dixerit Ecclessiam romanam errare quum docuit et docet [1]).

Aceste exemple, şi altele multe ce s'ar mai puteà cità, arată că nu este națiune care ar aveà ceva de temut din recunoaşterea supremației romane. Papa le apără drepturile şi privilegiile, mai bine decât oricine. Niciodată Papa nu va refuzà statelor ceea ce este creştineşte cu putință, niciodată nu-şi va astupà urechile la cererile drepte ale poporului.

Niciodată nu va cere Sf. Scaun, ceva rău. Niciodată nedreptatea şi erezia nu se vor înrădăcinà acì. Papii nu vor înşelà credința, în folosul ambițioşilor.

---

1) S. Trid. S. XXIV De matr. Can. VII.

Celor ce ne întreabă: Dar ce va opri pe Papi, a trece anume hotare? Le răspundem: *Totul*! Canoanele, legile, obiceiurile, statele, adunările, reclamaţiunile, negocierile, datoria, teama, prudenţa, şi mai presus de toate opinia lumii întregi.

Infaibilitatea despotică a Papii, este o chimeră. Căci Papa ori Sinodul, tot despotic vor păreà, celor ce nu vor să se supună dogmelor. Apelul la sinoade nu este decât un chiţibuş advocăţesc, pentru răsvrătiţii cari nu vor să creadă, cari vor să încurce şi să tărăgăneze lucrurile. Atât, nimic mai mult. Căci, când sinoadele s'au pronunţat, toţi ereticii şi schismaticii au râs, apoi, de hotărîrile sinoadelor.

Românii însă, mai puţin decât oricine, au a se teme de Papa. Fii ai Romei, au fost nouă veacuri. Trecuţi la schismă, fără voia lor, ei au suferit atâta sufleteşte şi trupeşte după urma schismei, încât azi poate nu ar exista popor român, dacă Papii, în decursul veacurilor nu i-ar fi păzit, fără voia lor. Luminându-i prin latinismul polon, ridicându-i prin unirea poporului din Ardeal, fără de care — încă odată — azi am fi toţi sârbi, greci, muscali, dar numai români nu; Sf. Scaun a fost cel mai mare şi cel mai aprig apărător al latinităţii poporului român.

Am zis însă că nici o naţie nu are a se teme pentru obiceiurile şi privilegiile sale localnice. O dovadă vie o au românii din Ardeal, cari ar fi fost în mare pericol dacă Papa nu ar fi păzitorul cel mai aprig al privilegiilor acordate lor, dacă nu ar fi pus al său non possumus, pretenţiunilor ungureşti de a se creà o eparhie ungurească de rit oriental, cu limbă liturgică maghiară.[1])

Dar dacă Papii datoresc o părintească condescendenţă obiceiurilor întărite prin respectul unei cuvioase antichi-

1) Insăşi crearea episcopiei din Hajdu-Dorogh, atât de dureroasă pentru români, este totuşi, o dovadă că nici chiar când i se forţează mâna, Papa nu se învoeşte la desnaţionalizarea românilor, prin admiterea limbei maghiare, ca limbă liturgică.

tăţi; naţiunile la rândul lor nu trebue să uite că deosebirile care nu sunt necesare, sunt periculoase, căci tind la desbinare şi la desvoltarea unui spirit particular, nepotrivite lucruri în creştinism.

Aşa dar Papa, care este marele arhiereu al tuturor riturilor creştine, nu se va atinge de nici unul. Pe toate le iubeşte, le venerează, le aplică cu aceeaş căldură şi înţelepciune. Serbările făcute la Roma cu ocazia centenarului lui Sf. Ion Hrisostom, sunt o strălucită dovadă a acestui adevăr.

Unii însă, îi găsesc vină din aceea că păstrează limba latină, ca limbă liturgică a ritului latin. Când protestanţii ridică astfel de obiecţiuni, le răspundem că ei cari nu au liturghie propriu zisă, nu au cădere a vorbì de limbă liturgică. Pe disidenţii răsăriteni îi întrebăm numai întru cât latina este mai puţin înţeleasă decât elena, paleoslava, armeana, de cari se servesc ei, în liturghiile lor.

Dintre ortodocşii neuniţi, singuri românii se slujesc de limba vorbită, la liturghie. Se ştie însă cât au avut ei de luptat, cu ierarhia lor, până au ajuns aici. Se poate zice că neuniţii nu s'au învoit a admite limba română de limbă liturgică, decât după ce Papa, recunoscând că limba liturgică a românilor a fost la creştinizarea lor limba latină rustică, o învoì, în forma ei actuală, uniţilor din Ardeal. Şi până azi încă, ierarhia ţarigrădeană, rusească şi sârbească, o tăgăduieşc românilor de sub stăpânirea lor.

De altfel în ritul apusean, care are drept limbă liturgică latina, această limbă serveşte preotului mai ales pentru rugăciunile sale. Restul: citirea Evangheliei şi rugăciunile poporului, se zic în limba înţeleasă de enoriaşi. Nu există popor de rit latin, care să fie lipsit de cărţi în cari tot serviciul este tradus în limba vorbită de el. Se poate zice chiar că menţinerea limbei latine în liturghie, slujeşte a răspândì cultura în popor, căci îndeamnă pe creştini a urmărì rugăciunea cu cartea sub ochi. Cine

a fost în Apus, ştie că în sate nu este ţăran care să nu fie în stare a urmărì serviciul divin, după cartea ce are la el.

Catehizarea, predicile se fac în limba poporului. Celor ce vorbesc de limba latină, ca piedică la desvoltarea sentimentului religios le răspundem numai atât: Românii neuniţi din Rusia, Serbia şi Macedonia, ar fi foarte fericiţi dacă ierarhii lor, le-ar pune în mână cărţi în care liturghia să fie tradusă pe înţelesul lor. Dacă ar fi catehisaţi în limba lor şi li s'ar traduce în româneşte rugăciunile; dacă li s'ar permite să cânte Domnului în limba pe care o cunosc şi în care au primit creştinismul, ar fi cei mai fericiţi.

Când însă dizidenţa orientală nu permite aceasta; ea nu are cuvânt să ceară pentru apuseni altă limbă liturgică decât cea pe care o au, pe care o iubesc şi care nu îi împiedică a se desvoltà sufleteşte prin cărţi cuvioase tipărite în limba lor maternă.

Observăm că chiar pentru ritul apusean, Papa a acordat slavilor creştinizaţi de SS. Metodie şi Chiril privilegiul de a se servì de limba paleoslavă.

Cuvinte însă puternice sunt pentru menţinerea limbei latine, în Apus. Obiceiul de două ori milenar ar fi suficient, să justifice această măsură. Apoi limba latină fiind limba oficială a Bisericii; clerul şi credincioşii sunt aşà de obicinuiţi cu ea, încât adevărul e că nici chiar nu le trece prin minte să dorească o schimbare, care le-ar modificà, întru câtvà ritul, la care ţin.

CAPITOLUL II

Papa în raport cu puterea lumească.

Origina amestecului papilor în trebile politice. — Foloasele ei. — Scandaluri matrimoniale. — Luptele pentru învestitură şi rostul lor.—Libertatea Italiei.—Domnia lumească. — Autoritatea papilor asupra regilor şi împăraţilor. — Voltaire despre papalitate. — Bula «Inter coetera» şi «In coena Domini». — Detractorii papalităţii.

I. Ambiţie papală. Poftă nesăturată de putere lumească. Cu aceste cuvinte termină de obiceiu cei strânşi cu uşa, când nu mai ştiu ce spune împotriva jurisdicţiunii papale. Să cercetăm dar, care au fost şi ce sunt relaţiunile papilor cu puterea lumească.

Omul, fiinţă morală şi supusă stricăciunii, drept cu mintea, pervers prin voinţă, trebue să fie ocârmuit. Altfel ar fi în acelaşi timp sociabil şi nesociabil. Societatea ar devenì trebuincioasă, dar imposibilă.

Omul fiind drept în cugetul său, totdeauna când nu este orbit de egoism; suveranul cel mai stricat, nu va împedecà niciodată, ca tribunalele să osândească scandalele supuşilor săi.

Omul fiind, prin natura sa, menit să fie ocârmuit, suveranitatea este de drept natural. Suveranii nu sunt din voinţa poporului, cum nu este din voinţa oamenilor nici societatea.

Copilărească este dar întrebarea dacă regii sunt pentru popoare, ori popoarele pentru regi: poporul este făcut pentru suveran şi suveranul pentru popor, pentru ca amândoi împreună să formeze suveranitatea. Nu este suveran fără naţie, nici naţie fără suveran.

Deşi suveranitatea nu are interes mai mare şi mai obştesc, ca cel de a fi dreaptă; totuşi sunt împrejurări, în care suveranul este ispitit de nedreptate. Ispita aceasta,

din nenorocire nu e tocmai rară. Caracterul unor principi face chiar cu putinţă ca poporul să nu-i sufere, decât cumpănind relele ocârmuirilor, cu relele ce vin din anarhie.

Ca să se evite aceste defecte ale suveranităţii, s'a zis şi se zice că trebuesc legi fundamentale, trebue o constituţie. De un veac, în Europa domneşte regimul constituţional. El astăzi este regimul tuturor statelor europene, fără excepţie; totuşi, cu mâna pe conştiinţă, cine poate spune că societatea este mai ocrotită, că ocârmuirea azi nu comite abuzuri, nu este ispitită de nedreptate? Şi dacă azi, în veacul acesta al XX, nedreptăţile, samovolniciile ocârmuirilor sunt nenumărate; apoi în veacul de mijloc, ele au trebuit să fie măcar tot atât de multe.

Impotriva acestor samavolnicii, poporul creştin nu se gândea la revoltă. Revolta împotriva stăpânirii nu este dogmă creştină. Papa, Marele Arhiereu al creştinilor, cel care învaţă poporul să nu se răsvrătească, prin însuşi faptul că menţine poporul în ascultare, dator`e, să intervie pe lângă suveran, ca să nu exaspereze norodul. De acì s'a născut amestecul papilor, în politica lumească; din dorinţa de a menţine armonie între cârmuiţi şi ocârmuitori.

Papa prin natura sa, este adesea un moşneag, fără familie, un preot, care mai totdeauna este lipsit de patimile cari rătăceac ocârmuirile politicesti. S'a crezut dar că pentru a menţine ocârmuirile politicesti în anume hotare, pentru a le împedică să treacă peste ce e oprit de legi, intervenţia Vicarului lui Iisus Hristos, Marelui Arhiereu, căruia se supuneau toţi locuitorii unei ţări creştine, erà cel mai indicat mediator între principe şi supuşii săi.

Această intervenţie a fost legitimă, cum legitimă este totdeauna ocârmuirea care exercită o autoritate, căreia toţi se supun.

II. Papii, în calitatea lor de mediatori între popor şi ocârmuire, au avut de luptat cu suveranii. Trebue să observăm însă, că niciodată nu s'au luptat cu suveranitatea. Deslegând pre supuşi de jurământul de credinţă, ei arătau că suveranul, cât suveran, erà inviolabil.

Loviturile ce papii deteră unor suverani, mai totdeauna odioşi şi uneori deveniţi nesuferiţi prin crimele lor, speriară, opriră pe suverani dela fărădelegi, fără să slăbească în sufletul norodului respectul cuvenit autorităţii. Popoarele care vedeau pe Papa excomunicând pe principii păcătoşi, îşi ziceau: «Trebue să fie puterea regală foarte înaltă, foarte respectabilă, dacă nu o poate judecà altcineva decât Vicarul lui Iisus Hristos». Dar să nu ne rătăcim, să nu ne închipuim că papii îşi petreceau vremea judecând şi excomunicând domnitorii. In deobşte domnitorii îşi ocârmuiau ţările în linişte, şi papii nu se gândeau a se amestecà în trebile lor. Ei nu interveneau decât atunci când vre-unul căutà râcă Bisericii, îşi goneà nevasta, ori chiar îşi închipuià că poate ţine două neveste.

Niciodată Papa nu a aruncat vină ocârmuirii, ca ocârmuire. Nu Papa, ci Luther a zis: «Principem esse et non esse latronem vix possibile est» ceeace vine pe româneşte, că a fi domnitor şi a nu fi tâlhar nu e cu putinţă! Dar dacă papii, urmând Evanghelia, au cerut poporului creştin să deà ascultare Cesarului; ei a cerut şi cesarilor, cari îşi ziceau creştini şi domniau asupra poporului creştin, să trăiască creştineşte, după Evanghelie. Luther în schimb, logic cu principiile ce profesà, îngăduià domnitorilor poligamia. Ii îndemnà să răpească averile mânăstireşti, se făceà tovarăş cu tâlharii.

Papii însă au stat hotărât şi întotdeauna în contra domnitorilor, cari credeau că puterea lumească le permite a se crede mai mult decât sunt, după dreptate.

III. S'au luptat papii cu suveranii, cari nu respectau taina nunţii. In veacul de mijloc, tronurile erau ocupate

de dinastii de curând creştinizate, de familii în care sângele barbar clocotià cu putere.

Un vrăjmaş al papalităţii, printr'o scriere anonimă tipărită în 1805 «Lettres sur l'Histoire», recunoaşte că *papii întrebuinţau armele lor duhovniceşti, spre a înfrânà destrăbălarea anticonjugală a principilor*. Dar după ce recunoaşte că adulterul principilor constitue un imens scandal, crede că poate zice că pedepsirea adulterului mărea scandalul. Cu chipul acesta, se poate susţine că pedepsirea oricărui fapt imoral, măreşte scandalul.

Şi să nu uităm că dacă nunta este temelia familiei, dacă familia este temelia unei societăţi, nerespectarea nunţii de suveran este cel mai mare scandal, ce poate săvârşì el. Aşà înţelegeau şi înţeleg şi azi papii, lucrul. De aceia ei au intervenit totdeauna, ca să reprime astfel de scandale.

Scandalele acestea desigur că ar fi mai reduse, dacă Luther nu ar fi venit cu teoria ca «autoritatea patriarhilor îngădue poligamia, că lucrul nu e nici permis, nici oprit»; temă ce pune în practică dând voe Landgrafului de Hessa-Cassel, să ţie două neveste.

Voltaire recunoaşte că «n'a fost curte desfrânată, fără să producă răsvrătiri şi turburări».

Urmând dar acest principiu, Papa Nicolae I silì pe Regele Lotarig să isgonească pe Valdrada, ca să reià căsnicia cu Tetberga, căsătoria cu această din urmă femeie fiind aprobată de două sinoade. Adrian II, nu dete împărtăşenie Regelui, până nu jură că a rupt ori ce relaţiuni cu Valdrada. Regele însă, murì subit după prestarea jurământului, întâmplare ce făcù impresia unei minuni dumnezeeşti.

Când Filip al Franciei, în 1092, luă în căsnicie o femee cu bărbat, Arhiepiscopul din Rouen şi doi episcopi binecuvântară nunta. Spre a pune capăt scandalului trebui

intervenţia Papii, căruia Regele îi promise că va trimite pe femeie, la bărbatul ei.

Aceste două exemple sunt îndestulătoare spre a dovedì că amestecul papilor se impune, de câte ori este vorba de un scandal matrimonial. Exercitând acest drept duhovnicesc, nu poate să fie vorba de vre-o ambiţie lumească, ci de împlinirea datoriei sale de arhipăstor suprem, căruia toţi creştinii trebue să i se supue. Este vorba de curmarea unor scandaluri care, lăsând Evanghelia la o parte, erau menite să turbure spiritele, şi să deà naştere la răscoale.

Cazul lui Filip al Franciei, arată că spre a vorbì părinteşte suveranilor, nu este altcineva decât Papa. Arhiepiscopii şi episcopii, supuşi ai suveranului, fără autoritate în faţa lui, nu pot nimic, ba uneori sunt gata să binecuvinteze fărădelegile suveranilor lor.

La disidenţii orientali, acum despărţeniile au devenit cum se zice «floare la ureche». Nu erà aşà însă mai nainte. Oricât de indulgentă a fost disciplina orientală în această privire, a ţinut însă o măsură. Totuşi din cauza lipsei autorităţii papale, Radu cel Mare s'a căsătorit cu soţia unui boer, fără ca Mitropolia să crâcnească; iar Proin Patriarhul Nifon II, nu a putut face alt decât să fugă din Târgovişte, după acest scandal.

Ba când Mitropolitul Neofit al Ungro-Vlahiei nu a voit să desfacă căsătoria dintre Bibescu-Vodă şi Zoiţa Doamna, Patriarhul Ecumenic s'a grăbit să deà ecdos patriarhal de despărţenie. Despărţenia aceasta a contribuit, şi ea, la detronarea lui Vodă, la 1848.

Să mai reamintim de căsătoria religioasă a lui Rosnovanu cu soţia nedespărţită a Marelui Logofăt Alecu Sturdza? Patriarhia a dat carte de blestem asupra bigamilor, cari totuşi au trăit şi s'au bucurat de cinstea unorsoţi legitimi.

Acestea toate numai ca să dovedim, prin citarea câtorva exemple din istoria Principatelor Române, ce scandaluri se pot produce, în ţările unde autoritatea Papii este nesocotită.

IV. Se poate zice, fără ca să jicnim pe cineva, că în veacul X neamul omenesc, în Europa, înebunise. Din amestecul corupţiunii romane cu sălbătăcia barbarilor ce năpădiseră în Europa, se născuse o stare de lucruri, ce din fericire sperăm că nu se va mai vedeà. Voltaire scrie că «sălbătăcia şi desfrânarea, anarhia şi sărăcia erau în toate statele. Niciodată ignoranţa nu fusese mai universală». Pentru a apărà Biserica de corupţie şi ignoranţă, erà trebuinţă de o autoritate supremă, de autoritatea papilor. Chiar ei plătiră un fatal tribut trecător, dezordinei generale. «Scaunul pontifical erà tiranisit, necinstit şi însângerat» zice tot Voltaire. Şi tot el adaugă : «că este minunat cum sub papi scandaloşi şi fără putere, Biserica Romană nu-şi perdù nici prerogativele, nici pretenţiile».

In adevăr, minunat lucru, pentru că este dumnezeesc lucru. Dar nu mai puţin adevărat este, că destrăbălarea câtorva papi, nu se poate tâlmăcì fără să punem înainte destrăbălarea generală a lumii, care fatal înfluenţează pe cei ce trăesc într'o epocă aşà de tristă. Dar şi mai adevărat este, că mai curând decât s'ar puteà închipuì, Scaunul Roman îşi reluà vechea cinste; şi papii luptară pentru ridicarea omenirii, din halul în care căzuse, în veacul X.

Din această pricină se născù, cearta asupra investiturilor. Spiritul feodal care domneà atunci, erà cât p'acì să transforme eparhiile, în feude imperiale. Sarcina preoţească se numeà beneficiu, cum beneficiu se numeà şi fieful. Trebuiră legi aspre, ca să oprească pe episcopi să împartă bunurile eparhiale în fiefuri, atât de obştească erà pofta de a fì vasal ori suzeran.

Impăratul Henric V cerù, nici mai mult nici mai puţin, decât să i se recunoască dreptul de investitură şi să oblige episcopii să-i lase în stăpânire tot avutul bisericesc. Impăratul nu vedeà în episcopi decât nişte vasali ai Imperiului, îi considerà feudatari ai puterii lumeşti. Papa Calist II îi propuse să reglementeze lucrul, aşa cum erà

în Francia. Regele Franciei nu învesteà pe episcopi cu inelul şi cârja; şi totuşi episcopii îşi îndeplineau toate datoriile lumeşti şi feudale, faţă de Rege.

In adevăr, în Sinodul din Reims, ţinut în 1119, cu învoirea Regelui Franciei, Calist II dete un canon care zice: «Opresc cu totul pe episcopi şi pe stareţi să primească învestitura dela mireni».

In Germania, Impăratul vindeà pe bani sunători sarcinile bisericeşti. Preoţii purtau sabie; un concubinaj scandalos pângăreà clerul. Aşà spune Mainburg în «Istoria decadenţii Imperiului», iar Voltaire în «Incercare asupra, istoriei generale», zice: «Din toată istoria vremilor acestora, reiese că societatea aveà puţine reguli sigure, că statele erau lipsite de legi; şi că Biserica vine să le deà regulele şi legile ce le lipseau».

Pentru a obţine acest lucru, trebuià să se ridice Grigorie VII.

Istoricii vremii, chiar cei ce nu erau favorabili papilor, îi dau dreptate. «Erà, zice Lambert de Schafnaberg, un om foarte învăţat şi strălucitor prin mulţimea virtuţilor sale». «Prin faptele sale, scrie Oto de Frisingen, dovedeà că are virtuţile pe care le propovăduià cu gura». Iar Fleury galicanul care niciodată nu a răsfăţat pe papi, spune că Grigorie VII, «fù un bărbat virtuos, curagios foarte, crescut în cea mai aspră disciplină monahală şi plin de foc pentru curăţirea Bisericii de viţiile de care o vedeà copleşită, de simonie şi de desfrânarea clericilor».

La Canosa, când Papa, cu Sf. Impărtăşanie în mână, cerù Impăratului să jure, «pe sufletul său, că nu va lucrà decât pentru slăvirea Domnului şi fericirea poporului»; la Canosa se văzù, ce dorià el.

Mainburg se plânge totuşi că Grigorie VII, «nu ştiù să însoţească zelul său binefăcător cu moderaţia celor cinci predecesori ai săi». Din nenorocire moderaţia acelor papi, nu schimbase nimic din cele ce bântuiau lumea şi Biserica.

FUNDAȚIUNEA UNIVERSITARA CAROL I

Papii îngăduiau împăraţilor învestitura cu sceptrul, dar nu permiteau învestitura cu inelul şi cârja. Papii, cum ne asigură Mainburg, îngăduiau chiar şi alegerea episcopilor. Le permiteau să primească dela Impărat sceptrul, semnul puterii feudale. Erau însă absolut potrivnici învestiturii cu inelul şi cârja, căci ele erau semnele văzute ale puterii duhovniceşti. Au fost dar siliţi împăraţii să renunţe la această pretenţie, deşi Lotarig se mai încercă a obţine acest drept dela Inocenţie III, în 1131.

Grigorie VII merse mai departe. El oprì pe episcopi, chiar să presteze jurământul de fidelitate. Aceasta desigur erà o exageraţie; dar trebue însă să recunoaştem că prin această exagerare, Grigorie VII voià să curme scândalul arhiereilor războinici, căci, cum ziceà Sinodul dela Châlons-sur-Sâone, «mâinile cari săvârşesc jertfa cea fără de sânge nu trebue să fie mânjite de sânge omenesc, sau de răpiri ori alte crime».

Trimiterea legaţilor papali aşà de des, se impuneà pe atunci. Fleury ne asigură «că prelaţii germani se plângeau de sosirea legaţilor, fiindcă se ştiau vinovaţi de simonie, şi simţeau că le vin judecătorii, să-i judece».

Nu se poate judecà vremile acelea, cu mentalitatea de acum. Nici nu se poate nici tăgăduì că luptele papilor cu Imperiul, nu au fost lupte provenite din ambiţia lumească a papilor, ci numai şi numai din datoria ce aveau să apere independenţa Bisericii, şi să o vindece de plăgile de care sufereà. Pentru orice spirit drept, este lămurit că Grigorie VII şi-a împlinit numai datoria. Că zelul său a trecut uneori peste oarecari hotare, se poate prea bine; dar zelul acela nu erà produs de ambiţie lumească, ci din dor să îndrepteze relele şi de a face cu neputinţă reîntoarcerea lor.

In vemile acelea, prelaţii căpitani de oaste, erau cu ghiotura. Cert însă este că papii au luptat în potrivă-le, şi au reuşit chiar să stârpească acest abuz. Cine învinovăţeşte însă pe papi de caracterul războinic a unor episcopi, săvâr-

şeşte o enormitate, care devine ridiculă în gura ori sub condeiul celor ce nu au decât cuvinte de laudă pentru Popa Farcaş şi pentru Episcopul Ioan din Prilop, comandiri ai oştilor lui Mihai Viteazul.

Apoi cine vreà să judece, trebue să recunoască că oprind învestitura prin cârjă, papii au pus capăt tendniţei ocârmuirilor lumeşti de a stăpâni Biserica. Acolo unde nu au fost papi să-i apere, patriarhii au ajuns să primească învestitura dela Califul mahomedanilor; iar în Principatele Române, ca şi în Regatul Român, mitropoliţii primesc cârja, sărută mâna Capului Statului — oricine ar fi el — şi la învestitură mărturisesc supunerea Bisericii către ocârmuirea lumească.

Aşà ceva nu a permis Grigorie VII lui Henric V, aşà ceva nu a îngăduit Piu VII lui Napoleon, şi aşà ceva oprì Piu X, când nu admise legea de robire pe care Republica Franceză o pregătise, pentru încătuşarea creştinismului francez.

Intotdeauna, şi potrivit cu vremile, Papa a apărat cu succes independenţa Bisericii, nu din ambiţie personală, ci din simţul datoriei.

V. Maistre dovedeşte că — în afară de luptele ce au avut papii cu puterea lumească, pentru respectarea nunţii, a bunelor moravuri, ori pentru independenţa Bisericii— ei s'au mai luptat cu domnitorii lumeşti, ca să asigure independenţa Italiei.

Iată ce scrie Voltaire: «După Otoni, lupta dintre eghemonia germană şi libertatea Italiei continuă». «Impăraţii rezolvau totul cu sabia. Italienii aveau desigur mai mult drept a fi liberi, decât aveà un german să-i stăpânească». «Este evident că Frederic II aveà planul să cucerească Italia. Acì este tainicul nod al certurilor ce avù cu papii. Pe rând întrebuinţă abilitatea şi puterea, iar papii îi răspunseseră cu aceleaşi arme. Ghelfii, partizanii papalităţii

şi *mai ales ai libertăţii,* cumpănură puterea gibelinilor, partizani ai Imperiului. Cearta dintre Frederic şi Sf. Scaun nu avù niciodată alt obiect».

Aşà scrie cel mai mare vrăjmaş al creştinismului. Apoi, mărturiseşte chiar «că numai devastarea Milanului justifică în deajuns, tot ce făcură papii».

Italieni, suverani în Italia, papii erau datori să apere libertatea poporului italian. Ei au şi apărat-o întotdeauna.

Din această pricină au fost persecutaţi de Napoleon I. Din această pricină, nu au avut în vremuri grele, tot sprijinul Austriei, care voià să stăpânească ea Italia.

Se ştie azi că la 1848 Mazzini a oferit lui Piu IX, Preşedinţia Republicei Italiene. Papa a refuzat darul, căci presimţeà, vedeà că liberarea Italiei cu concursul francmasoneriei şi a liberpansorilor, erà subjugarea creştinismului.

Tot aşà în anul 1859, el refuză Prezidiul Confederaţiei Italiei, creată priu Tratatul dela Villafranca. Uzurparea drepturilor legitime ale unor suverani, făcură cu neputinţă ca Piu IX să primească eghemonia unei confederaţii, care nu aveà la temelie respectul tuturor drepturilor.

La 1870 însă, când Regele Victor Emanuel, intră în Roma, Papa se mulţumì cu un simulacru de apărare. Dete ordin, să înceteze vărsarea sângelui».

Cine a călătorit prin Germania şi cine a văzut, cum s'a putut întemeià unitatea şi libertatea poporului german prin respectarea drepturilor legitime ale statelor germane; acela înţelege cât de uşor ar fi fost acelaşi lucruri şi în Italia, care sub eghemonia Casii de Savoia a devenit poate o putere mare, dar a perdut farmecul ce îi dà statele italiene de mainainte. Dacă şi Casa de Savoia, ar fi fost aşà de poftitoare de putere lumească cât erà Papa, dacă tot atât ar fi fost de respectoasă pentru dreptul altuia, desigur că libertatea Italiei s'ar fi produs în chip natural; fără acele păcate, care silesc pe guvernul italian să joace cum îi cântă lojile masonice şi socialis-

mul cel mai anarhic, socialismul ce s'a încuibat în ţara lui Dante, mai mult decât ori unde.

VI. Minunat şi vrednic de ţinut în seamă, este faptul că papii niciodată nu s'au slujit de imensa lor putere, ca să lărgească hotarele Statului Papal. Ce ar fi fost mai omenesţe, mai natural, decât să-şi fi oprit pentru ei ţinuturile, pe care le desrobeau dela saracini, şi pe care ei le dăruiră altora?

Nu făcură însă acest lucru nici măcar pentru Regatul Celor Două Sicilii, asupra cărora ei aveau, după dreptul feudal şi ideile de atunci, drepturi nediscutate. Ei totuşi se mulţumiră numai cu un tribut neînsemnat şi de formă [1]).

In „Scrisori asupra istoriei", citim că papii au profitat, *câteodată*, de puterea lor lumească ca să-şi mărească proprietăţile.

Termenii sunt vagi. Putem adăstà mult şi bine, să ni se spue, când şi cum, papii au întrebuinţat puterea duhovnicească sau cea lumească, ca să-şi mărească statele, în-potriva proprietarului legitim. Până atunci noi putem dovedì, că nici unul din papii cari au domnit, nu a fost usurpător; şi că de câte ori îşi validau dreptul feudal de suzeranitate asupra unui ţinut, totdeauna dăruiau ei ţinutul cuiva, nu-l ţineau pentru ei. Lucru e admirabil şi trebue reţinut. El este unic.

Singurul Juliu II făcù răsboi Veneţiei pentru stăpânirea unor oraşe, oraşe însă cotropite de veneţieni. Tot acest Papă, este singurul care dobândì un teritoriu, după regulele dreptului internaţional, în puterea unui tratat de pace. Dobândì Ducatul de Parma. Această achiziţie însă Dumnezeu nu permise să fie durabilă, căci nu erà potrivită cu caracterul papalităţii.

Statul Papal nu a fost dobândit nici prin tratate, nici

1) Tributul pe care regii Celor Două Sicilii îl dădeau Papii, nu erà decât un cal alb.

prin luptă, nici prin intrigi, nici prin cotropiri. Căutându-i obârşia, dăm totdeauna de o danie.

Pepin, Carloman, Ludovic, Lotarig, Henric, Otto, Contesa Matilda, făcuseră prin daniile lor Statul Papal, atât de trebuincios pentru libertatea Bisericii. Inceputul Statului Papal, prezintă un spectacol din cele mai curioase ale istoriei.

In adevăr este ciudat, cum papii devin suverani pe negândite, şi fără voia lor. De pe catacombe, scaunul papal se ridică măreţ şi puternic. Pentru a exercità puterea de care erau învestiţi, papii aveau nevoe de mijloace; şi creştinii îmbogăţiră pe papi. In veacul al IV St. Grigorie aveà 23 de domenii în Italia, şi alte multe în insulele din Marea Mediterană, în Iliria, Dalmaţia şi în Galia. Pentru stăpânirea acestor domenii, vedem papii trimiţând ofiţeri, dând ordine şi ocârmuind, cu o putere în adevăr suverană.

In Roma păgână, papii umbreau strălucirea cesarilor. O mână nevăzută gonì Cesarul din oraşul vecinic, ca să pue Roma sub stăpânirea Bisericii vecinice. Aceste a fost chiar gândul lui Constantin cel Mare, când şi-a strămutat capitala în Bizanţ: el simţeà că acelaş oraş nu puteà găzduì pe Papa şi pe Impărat. Deaceea el lasă Roma, Papii; şi fiindcă aceste îi erà gândul, legenda făurì o donaţiune în toată regula.

Act de danie nu a existat, dar danie a fost. Impăraţii nu se credeau în drept a mai locuì în Roma. In 475 dispare Imperiul din Apus, şi Odoacru stăpâneşte Italia. Apoi goţii, în fine longobarzii urmează a ocârmuì Italia. De ce nici unul nu se stabileşte în Roma? Cine îi sileà să-şi facă capitale Milan, Pavia, Ravena? Dania erà în mintea tuturor. Nimeni nu cutezà să o calce.

Papii nu încetau cu toate astea, să menţie împăraţii din Constantinopole în posesia ţinuturilor, ce le mai rămăsese în Italia. Ei dau curaj exarhilor imperiali, ei îndeamnă poporul să-i asculte. Dar Imperiul mureà de inaniţie şi

de mişelie. Sf. Grigorie scria: «Cel ajuns în locul meu, este aşà de copleşit de afaceri; de nu mai ştie de este prinţ, ori arhiereu».

Aşà de departe erau papii de ideia suveranităţii, încât cu un an înainte de sosirea lui Pepin în Italia, Papa Ştefan II scrie lui Leon Isaurianul şi îl dojeneşte că nu vine în Italia, să poarte grija de statele ce adăstau ajutor de la Impăratul. Dar ce mai puteau împăraţii bizantini!

Este o credinţă aproape generală, că Roma a fost dată Papii de Carloman. Totuşi cu mult înainte, Grigorie II scrisese Impăratului Leon: «El priveşte la smerenia mea... Şi mă socoteşte atletul şi moderatorul liniştii publice. Ar fi gata să vie la tine, ca să răzbune nedreptăţile ce faci Răsăritului».

Zaharia, care cârmuì Biserica dela 741 la 752, încheie un tratat cu Rachis, Regele Longobarzilor, în baza căruia Italia avù douzeci de ani pace.

La 726, Grigore II trimite ambasadori la Carol Martel, Regele Franciei; şi tratează cu el, ca suveran cu suveran,

Când Papa Ştefan venì în Francia, Regele Pepin îl primì cu onoruri mai mult decât regale. Cu un cuvânt, înainte de carlovingieni, Papa devenise cu sila suveranul Romii. Totuşi până la Constantin Copronimul, papii îşi datau actele după anii de domnie ai împăraţilor, şi îi îndemnau să vie să apere Italia, să apere credinţa poporului şi să nu siluiască constituţia. Dar ceasul cel de pe urmă al împăraţilor sunase, şi nu ascultau nimic. Desnădăjduite, popoarele Italiei, părăsite de suveranul lor legitim, sfâşiate de barbari, se constituesc în state independente şi îşi aleseră conducători. Papii deveniţi de fapt şi de drept, suverani legitimi ai Romii, căutară ajutor în Francia.

Ce să mai spunem, după câte au spus în astă privinţă Baronius, Pasi, Comte, Marco, Thomassin, Muratori, Orsi şi alţi mulţi? Observăm numai:

1° Ideia de suveranitatea papilor este anterioară carlovin-

gienilor. Ea erà aşà de universală şi necontestată, încât Pepin, înainte de a pornì răsboi lui Adolf, îl somă să restitue *proprietăţile Bisericii Domnului şi ale Republicii Romane.* Papa, la rândul lui, conjurà pe Regele Longobard să restitue, de bună voe şi fără de vărsare de sânge, *proprietăţile Bisericii şi Republicii Romane.* Când francezii restabiliră pe Papa în domeniile sale, Regele Franciei se pomenì cu ambasadori greci, cerând ei statele romane. Regele îi trimise să se plimbe. Orsi acumulează documente, ca să dovedească că în această ocazie, papii se purtară conform cu regulile moralii şi ale dreptului public. Cine vreà, citească-l. Dealtfel asupra acestei chestiuni nu este măcar îndoială.

2⁰ S'a discutat mult, ce fel erà ocârmuirea papală. Din acte reiese că uneori Papa stăpâneà Roma, alteori Impăratul. Inainte de Carlovingieni, de drept, suveran al Romei erà Impăratul din Constantinopole. De fapt însă Papa guvernà, chemând neîncetat pe Impărat ca să-şi facă datoria de suveran. După Carlovingieni, Papa şi Roma au urmat înainte tot aşà. Au făcut astfel din recunoştinţă, din amiciţie şi chiar dintr'o politică sănătoasă. Dealtfel papii fac pace şi răsboi, împart justiţia, bat monede, fac tot ce face un suveran; iar împăraţii se mulţumesc numai să primească dela Papa, titlul de patrician. Patrician erà cea mai înaltă demnitate ce puteà dà suveranul Romei, unui supus al său.

Ca suverani ai Romei, siliţi au fost papii să facă răsboaie pentru apărarea ţării şi poporului. Niciodată însă, papii nu au făcut răsboaie de cucerire. Unica cucerire a lui Iuliu II, nu a rămas multă vreme în stăpânirea papilor.

Citească numai, istoria papilor şi oricine va vedeà că papii cei mai puţin papi, s'au purtat mai bine ca ceilalţi domnitori din vremea lor. Tot ce se poate zice, este că uneori ei s'au purtat la fel ca ceilalţi domnitori; dar *uneori* însemnează câteva anomalii, care nu pot fi ţinute în seamă când judecăm instituţia.

Această purtare moderată şi cumpătată a făcut pe un lord englez să zică în Parlament, la 1805, aceste cuvinte la adresa Papii: «Sunt sigur chiar, că Papa este o jucărie netrebnică în mâinile Impăratului Napoleon. El că nu îndrăsneşte să facă nimic, fără voia lui. Ar fi gata, de i-ar cere Napoleon, să ridice pe irlandezi în potriva Regelui». Dar când Napoleon îi cere Papii să apere blocul instituit contra englezilor; cu rizicul de a perde Statele Romane, cu rizicul de a fi închis şi surghinit, Papa răspunde că «el, Părintele tuturor creştinilor, nu are vrăjmaşi între ei» şi nu se luptă cu nimeni.

Lordul va fi înţeles atunci rostul Papalităţii. El va fi regretat, desigur, nesocotitele lui cuvinte. Dealtfel mulţi istorici sunt împresionaţi de faptul că decăderea lui Napoleon începe, din momentul când pune mâna pe Statele Papale. Ei observă că fiul său, căruia îi dăduse din leagăn titlul de Rege al Romei, a murit prizonier al vrăjmaşilor lui. Când regii şi împăraţii, cu care Napoleon se înrudise, se ruşinau de el; Papa cel robit şi surghiunit de Napoleon, dete o largă ospitalitate familiei Bonaparte, în Statele Romane.

Acum, de peste patruzeci de ani, Roma şi statele papale sunt în posesia Regelui Italiei. Cât de ciudată şi nesigură este însă această posesie, vedem din însăşi legea garanţiilor şi din faptul că toate statele consideră pe prizonierul din Vatican ca suveran, îl tratează ca atare. Autorii de drept internaţional recunosc că, în Vatican, Papa este suveran al micului teritoriu pe care îl stăpâneşte.

De altfel Capul Bisericii a atâtor popoare, în chip natural şi fatal, trebue să fie suveran. Altmintrelea nici un suveran nu ar permite ca Şeful Bisericii din Statul său, să fie supusul altui suveran. Libertatea de care are nevoe Papa, spre a ocârmui Biserica universală, cere, impune ca Papa să fie suveran, să nu fie nici supus, nici la cheremul altei puteri.

VII. Acesta este rostul relațiunilor ce au avut papii, cu puterea lumească. Cea mai aprigă luptă a fost ceea pe care au susținut cu împărații în chestia investiturilor, luptă ce au fost siliți să poarte pentru a apărà independența Bisericii. Cearta a început la 1076 și s'a terminat la 1349; adică a ținut 273 ani. Cine a citit câteva rânduri de istorie, știe că cearta nu a ținut încontinuu, că epocile de armistițiu au fost mai lungi decât cele de răsboire. In «Scrisori asupra istoriei» se afirmă însă, că cearta investiturilor a isvorît patru veacuri de sânge. Este o minune să faci dintr'o epocă de 273 ani, o epocă de 400 ani. Minunea aceasta însă o fac cei ce scriu spre a bârfì papalitatea.

Ei merg mai departe: fiindcă în această epocă au fost bătălii, ei scriu că bătăliile au ținut toată epoca; fiindcă bătăliile s'au desfășurat în două țări din Europa, ei scriu că întreaga Europă s'a bătut în această epocă. Dar cu mijlocul acesta, este de mirare că s'au oprit acì.

Adică s'au oprit acì, în ce privește cearta pentru investituri. In celelalte chestiuni ei se întrec pe ei înșiși. Așà, spre pildă, nu găsesc cuvinte cum să se indigneze de ambiția papilor, care își permiteau a împărțì coroanele regale.

Totuși cine ar cutezà azi să numească ambițios rolul ce, în 1884, Papa Leon XIII jucă în conflictul Germano-Spaniol, relativ la insulile Caroline? Germania ocupase insulile Caroline. Spania erà gata a se răsboì pentru aceste insule, pe care le stăpâneà din vechime. Spre a evità un resbel, puternicul Bismark, protestantul cancelar, s'a rereferit la arbitragiul Papii. Papa a cercetat chestia. A hotărît, că insulile Caroline se cuvin Spaniei. Germania s'a supus și resbelul a fost evitat. Acest lucru nu însemnează că Papa Leon XIII, erà un ambițios; ci numai că aveà o așà putere morală încât, chiar Germania lui Wilhelm I nu se considerà umilită, când erà osândită de el.

Tot așà este și cu împărțirea coroanelor. Nu papii pretindeau că au dreptul a împărțì coroanele; dar regii nu

se credeau regi, până nu erau încoronaţi de Papa. Popoarele nu se credeau legate faţă de un suveran, neconfirmat de Papa. Aşà erau vremile, aşà de mare erà respectul ce aveau toţi de Scaunul lui Sàn Pietru.

Filip August, cerù dela Papa regatul Angliei. Când dieta din Focheim, în 1077, depuse pe Henric IV şi alese pe Rudolf de Suabia; ambii principi trimiseră ambasadori la Roma, şi jurară că se vor supune celor ce va decide Papa. Carol V cerù voe dela Papa, să ia titlul de Rege al Neapolului.

La 1242, Livon Regele Armeniei Mici, trimite ambasadori la Papa, spre a i se închinà şi cerù să fie încoronat de el.

Tot în acelaşi veac, Ioniţă, Regele Româno-Bulgar cere dela Papa, coroana şi titlul de Rege. La 1275, Dumitru Ţarul Moscovit, fiind detronat, apelează la Papa ca la judecătorul tuturor creştinilor.

Henric al VII Regele Angliei, un principe destul de cunoscător al drepturilor sale, ţine cu toate astea ca Papa Nicolae VII, să-i confirme titlul.

Ideia că legitimitatea coroanii o dă Papa, erà aşà de înrădăcinată, încât la începutul veacului XIX, după revoluţia franceză, Napoleon I, nu cruţă nimic, numai şi numai să vie Papa să-i sfinţească coroana împărătescă.

Aceste câteva exemple, din sute, lămuresc chestiunea. Ele dovedesc că regii şi popoarele cereau papilor coroane şi titluri, pentrucă îi considerau ca pe autoritatea cea mai înaltă ce este pe pământ, cum şi sunt la urma urmelor.

Este foarte adevărat că unii din regi, chiar din acei ce cu smerenie cereau titluri şi coroane; se ridicau apoi împotriva excomunicărilor sub care căzură. Dar asta nu dovedeşte nimic, decât că firea omenească este făcută, să nu primească pedepse decât cu mâhnire şi în răsvrătire.

Excomunicarea este o armă duhovnicească pe care papii nu au întrebuinţat-o niciodată, decât pentru cei căzuţi în vini duhovniceşti.

Fénelon spune prea bine: «Biserica poate excomunicà pe domnitor, şi domnitorul poate osândì la moarte pe preotul, supusul său. Fiecare trebue să-şi exercite dreptul cu mare băgare de seamă, dar fiecare are dreptul său». Iată adevărul. Şi, adevăr este că papii cu mare băgare de seamă au uzat de dreptul excomunicării, tot numai spre folosul duhovnicesc al creştinilor, robi ori împăraţi, cari cădeau în păcate grele. Aceasta nu se poate tăgăduì, de cine îşi cântăreşte cuvântul, sau scrisul.

VIII. Nu ne putem oprì a transcrie câteva rânduri din Voltaire, cel mai mare vrăjmaş, nu numai al papalităţii, ci al creştinismului. Din ele se va vedeà ce au fost papii, în veacul de mijloc.

In «Incercări» [1]) citim: «Interesul omenirii a cerut un frâu, care să reţie pe domnitori şi care să apere popoarele. Acest frâu a putut să-l ţie, prin învoirea tuturor, în mâinile lor, papii. Papii, ne amestecându-se în certurile lumeşti, decât spre a le linişti, spunând regilor şi noroadelor datoriile lor, pedepsind greşala, excomunicând crimele cele mai mari, ar fi fost priviţi totdeauna ca icoane ale Dumnezeirii. Dar oamenii acum sunt siliţi a nu mai fi apăraţi decât de legile şi obiceiurile pământului; legi adesea nesocotite, obiceiuri adese stricate».

Am nemulţămì pe Papa, dacă am susţine că papii nu au greşit niciodată. Numai ex cathedra, în chestiuni dogmatice şi morale, ei sunt infailibili. Dar dacă uneori au trecut faţă de împăraţi marginile moderaţiunii, dreptatea cere să ţinem seamă de violenţele şi loviturile prin care împăraţii îi scoteau din sărite. Papi, ca Grigorie, Adrian, Inochentie, Celestin, ş. c. l. erau oameni împodobiţi de ştiinţă şi virtute, oameni faţă de cari, chiar vrăjmaşii lor, nu au decât cuvinte de laudă.

---

1) V. I. c. IX.

Dealtfel iată cum judecă, tot Voltaire, ceeace numeà el abuzurile papale: «Abuzurile nu însemnează nimic. Cu toate turburările şi scandalele, totdeauna în Biserica Romană a fost mai multă ruşine, mai multă seriozitate, decât aiurea. Se simţeà că Biserica aceasta, când erà liberă şi bine ocârmuită, erà menită a învăţà pe celelalte. Şi în ochii popoarelor, Episcopul Romei erà cevà mult mai sfânt decât oricare alt arhiereu» [1]).

După această mărturisire din gura lui Voltaire, am puteà încheià discuţia.

IX. Dar cei ce nu se împacă cu Papa, găsesc că din ambiţie lumească Alexandru VI prin bula *Inter coetera*, împărţì pământul între spanioli şi portughezi. Marmontel spune curat că «din toate crimele Borgilor, această bulă fù crima cea mai mare». Nu este de tăgăduit că Alexandru VI fù o tristă excepţie în lungul şir de virtuţi care cinstiră St. Scaun; dar nu pricepem întru cât bula *Inter coetera* poate fi numită nu crimă, dar greşală macar. Se ştie că spaniolii şi portughezii aveau, în vremea aceia, monopolul de fapt al descoperirilor geografice. Navigatorii acestor două naţiuni, cutreerau mările în cercetări aventuroase; cercetări cari aduceau glorie şi avere norocoşilor descoperitori, mărire şi putere regilor lor. Nu se poate tăgăduì că prin descoperirea noului continent, s'a făcut un imens serviciu omenirii. Din pricina ciocnirilor dintre aceşti îndrăsneţi navigatori, cele două ţări ajunseseră la punctul de a se răsboì. Spre a evità o vărsare de sânge între fraţi, Alexandru VI intervenì prin bula sa, şi-i împăcă. Determinând o linie, un meridian, ca hotar între spanioli şi portughezi, Papa nu numai că-i împăcă şi evită o nebunească vărsare de sânge; dar permise acestor două popoare să continue în linişte importantele lor iscodiri, la

1) Voltair, Incercări v. II c. XLV şi v. III c. CXXI.

adăpostul hărțuelilor care îi împiedicau până atunci. Din această intervenție nimic lumesc nu au dobândit papii, ci numai mulțumirea sufletească a făcătorilor de pace. Judecat din acest punct de vedere, Alexandru VI, prin bula *Inter coetera*, a făcut o operă umanitară și creștinească, care îi trebue ținută în seamă la activul său.

Vrăjmașii papalității găsesc însă și într'o altă bulă, de ce să se înfioreze. Desigur fără să o fi citit măcar, autorul «Scrisorilor asupra istoriei» o numără printre «acele monumente rușinoase *care nu se pot măcar cità*».

Iată ce conține această bulă numită «In coena Domini». Papa afurisește: 1) pe eretici; 2) pe cei ce apelează la viitorul conciliu; 3) pe pirați; 4) pe cel ce fură lucruri dintr'o corabie naufragiată; 5) pe cei ce pun biruri fără drept ori fără învoirea St. Scaun; 6) pe cei ce falșifică scrisorile apostolești; 7) pe cei ce vând turcilor, saracinilor și ereticilor material de resbel; 8) pe cei ce opresc intrarea în Roma a alimentelor trebuincioase Papii; 9) pe cei ce ucid, ciopârtesc și despoaie pe închinătorii ce vin la Papa; 10) ori pe cei ce fac astfel de lucruri celor ce vin să se închine la Roma; 11) pe cei ce fac astfel de lucruri cardinalilor, patriarhilor, arhiepiscopilor, episcopilor și legaților papali; 12) pe cei ce lovesc ori despoaie, din pricina vreunui proces ce au introdus la curie; 13) pe cei ce, sub motive neîntemeiate, transportă înaintea tribunalelor civile, afacerile bisericești; 14) pe cei ce aduc înaintea tribunalelor civile, chestiile relative la beneficiile și veniturile clericale; 15) pe cei ce aduc pe clerici în fața tribunalelor; 16) pe cei ce despoaie pe prelați de legitima lor autoritate; 17) pe cei ce sequestrează drituri le ori veniturile papale; 18) pe cei ce pun noi impozite pe biserici, fără învoirea Papii; 19) pe cei ce lucrează criminaliceşte împotriva clericilor și 20) pe cei ce cotropesc țările și proprietățile St. Scaun.

Nu este așà că cel ce tratează această bulă de monu-

ment ruşinos, nu a citit-o? Ce temeiu să punem dar, pe cei ce vorbesc de lucruri, pe care nici nu le cunosc? Şi cei ce vorbesc şi bârfesc papalitatea, ori vorbesc fără să ştie de ce vorbesc, ori sunt de rea credinţă în totdeauna.

X. Cei ce vorbesc de Papa, bârfindu-l, se împart în trei categorii. E bine să-i cunoaştem, pe fiecare în parte. Aşà o să vedem că sectele din care fac ei parte, sunt tocmai ele vinovate de ambiţie lumească.

Cei mai mari vrăşmaşi ai papalităţii, sunt ateii şi liberpansorii. Aceştia dela început au înţeles că, lovind în papalitate, sdrobesc creştinismul, singurul lor adversar serios. Nu s'au dat dar înapoi dela nimic. In patima lor sectară, orice armă, oricât de neleală, a fost bună, de câte ori a fost vorba să deà în Papa. Au făurit legende. Sub masca lucrărilor stiinţifice, au isbutit să strecoare drept adevăruri istorice, cele mai sfruntate neadevăruri. Galileu, a murit la moşia lui, unde se retrăsese şi unde a trăit până la adânci bătrâneţe, graţie unei pensiuni pe care i-o servia Papa. Acesta este adevărul istoric. El a trebuit să fie mărturisit chiar de Larousse, în marele său dicţionar, redactat — se ştie — dintr'un spirit de mare vrăjmăşie faţă de catolici. In cărţi didactice însă, copii dela şcoală învaţă că Galileu a murit ars pe rug, din ordinul Papii, fiindcă propovăduià că pământul se învârteşte împrejurul soarelui.

Sectarii aceştia, când scriu cărţi, ce din nenorocire pătrund în şcoli, trec cu vederea că Galileu nu făceà decât profesà un sistem descoperit de Canonicul Copernic, şi că cei ce se scandalizau de această învăţătură nu erà Papa, ci Luther şi ciracii lui.

Ateii şi liberpansorii, cari învinuesc papalitatea de ambiţie lumească, sunt aproape mai toţi afiliaţi în francmasonerie. Francmasoneria duce un răsboi aprig împotriva creştinismului. Prin lojele ei, ea tinde să cârmuiască statele, persecutând pe toţi ce sunt afiliaţi ai lojilor maso-

nice. Ea tiranisește guvernele și parlamentele. Are presa ei răutăcioasă și bârfitoare. Acum câțiva ani, s'a dovedit că masoneria, ca să stăpânească Francia, nu se sfiește să întrebuințeze ca sistem de guvernământ, spionajul. Armele cele mai puțin corecte, le ridică acestia împotriva papilor; numai și numai ca să guverneze masoneria popoarele, în egoistul folos al membrilor ei. Asta nu-i împedică, pe aderenții acestor secte să țipe în contra papalității, fiindcă ar fi o instituție care râvnește stăpânirea lumească.

A doua categorie de adversari ai papilor, sunt protestanții. In zadar li se reamintește că protestantismul nu s'a născut decât din poftă de stăpânire lumească; ei nu încetează să bârfească papalitatea, prin presa și prin scriitorii lor. E bine dar să însemnăm, că Luther nu a putut impune învățătura lui eretică, decât grația stăpânirilor lumești: a episcopilor cari, au asvârlit mitra și cârja, și au transformat țările pe cari le stăpâneau ca episcopi, în principate ereditare; a principilor cari au îmbrățișat eresul lutheran, ca să pue mâna pe averile monastirilor, din statele lor. Acești episcopi răspopiți, și principii hrăpitori ai averilor călugărești, au protejat lutheranismul, din pofte lumești. Ei au făurit axioma «Cujus regio, illius religio» ca să impue, prin silă, supușilor lor, eresul pe care l-au îmbrățișat ei din lăcomie.

Să nu uităm nici pe Calvin care, din reformator religios, ajunge dictatorul Republicei din Geneva, într'un stat pe care îl calvinizează cu sabia. Acest Calvin, a osândit la moarte pe Doctorul Servet, fiindcă nu împărtășeà în totul crezul lui eretic. Calviniștii, în Francia, tindeau să formeze un stat în stat. Din poftă de stăpânire lumească, ei erau cât p'acì să desmembreze monarhia franceză. Astea nu împedică pe aderenții lor, să atace papalitatea, sub cuvânt că vreà domnie lumească; și să se laude ei, cu adevărul și libertatea pe care le-au introdus în lume Luther și Calvin.

In al treilea rând, papii sunt judecați aspru de grecimea

schismatică. Grecii fac o vină dogmatică Papii, fiindcă îşi zice suveran. Patriarhul Ecumenic, uită că a primit dela Califul lui Mahomed, titlul şi prerogativele de etnarh al raialii creştine din Imperiul Otoman; şi că ţine aşà de mult la prerogativele acestea, în puterea cărora dela căderea Constantinopolei, a devenit domn pământean, principe-vasal al Porţii. Patriarhul-etnarh, a fost dovedit că se serveşte de această putere lumească, ca să asmută antarţii în potriva românilor din Macedonia, pe cari voià să-i grecizeze, cu toate că ei nu râvneau decât să-şi păstreze limba lor, în şcoală şi biserică.

Patriarhul grecilor, când învinueşte pe papi de ambiţie lumească, nu-şi aduce aminte că în eparhia lui, până în mijlocul veacului XIX a îngăduit unui episcop, să domnească în episcopia sa.

Istoria însă ne şopteşte, că la câteva ceasuri de Constantinopole, Episcopul de Cetinie, era Principe-Domnitor al Muntenegrului, în împărtăşanie de credinţă cu Patriarhul Ecumenic, care nu găseà nimic nedogmatic ca un episcop al său să fie Principe-Domnitor. Ba nu a găsit nici măcar necanonic, faptul că familia Petrovici transformase acel scaun arhieresc, în episcopie ereditară. A trebuit ca la 1856, Daniil Petrovici, să pue mâna pe domnie şi să refuze hirotonia arhierească, pentru ca Episcopia din Cetinie, să înceteze a mai fi şi principat-lumesc.

Când grecii lucrează astfel, vorbele lor împotriva puterii lumeşti a papilor, nu au nici o valoare. Ele dovedesc numai, că grecii nu sunt de bună credinţă. Din ură confesională şi din ambiţie elinească, fac pe alţii vinovaţi de greşalele lor. Cum de au putut ispitì şi alte popoare, nu se explică decât prin faptul că, din pricina vremilor vitrege, orientalii au trăit veacuri întregi în întunerec; şi au trebuit să creadă, tot ce i-a învăţat grecii.

Dar lumina, nu poate rămâne în veci sub obroc. —

CAPITOLUL III

Papa în raport cu civilizaţia şi fericirea popoarelor.

Evanghelizarea. — Libertatea. — Celibatul preoţilor. — Monarhie şi republică. — Artele. — Ştiinţele — St. Barthelemy. — Educaţia copiilor. — In Rusia. — In potriva mahomedanilor. — In răsboi cu socialismul. — In contra răsboiului.

I. — Dr. Ryan în „Binefacerile creştinismului", şi mai ales Chateaubriand în „Geniul creştinismului", au arătat, cum, pe lângă mântuirea sufletelor, creştinismul a avut şi are o înrâurire binefăcătoare asupra culturii şi civilizaţiunii omeneşti. Din toate privirile dar, se impune ca religiunea creştină să se întindă pe toată faţa pământului. Opera de propagandă religioasă, este dar o datorie pentru papi. „Mergeţi şi învăţaţi toate popoarele" a zis Mântuitorul; iar Vicarul lui, niciodată, nu s'a dat în lături, dela această poruncă. Opera de lăţire a creştinismului, este operă papală. Misiunile cari au împrăştiat creştinismul în China şi Japonia, în Continentul Nou, şi Africa; au fost misiuni papale. Aceşti sfinţi misionari nu numai odată au ajuns mucenici, cu sutele sunt cei ce şi-au jertfit sângele pentru credinţă. Nu de mult, la 1862, în China şi Indochina, au fost munciţi şi ucişi sute de misionari catolici, cari veniseră acolo spre a vestì Evanghelia lui Hristos. In Africa, Cardinalul Lavigerie, întemeiază, tot în spre sfârşitul veacului al XIX, ordinul „Părinţilor albi", cari răspândesc creştinismul printre arabii din Asia şi Africa. In America de Sud, Chili şi Paraguai, au fost creştinate de salesianii lui Dom Bosco. Prin toate greutăţile şi vrăşmăşiile cu care a avut să lupte creştinismul, dela o vreme; Papa nu a încetat un minut să trimită misionari, cari să răspândească lumina creştinismului la toate neamurile.

Blândeţea, desinteresarea, spiritul evanghelic şi apostolesc al misionarilor, au făcut şi fac minuni. Din nenorocire pro-

testantismul, prin misiunile sale, contribue mult ca opera de creştinizare să fie mult mai înceată, decât ar trebuì. Misiunile protestante, pe cari cu parale multe le echipează duhul dihoniei şi al urii, nu ştiu a face decât încurcătură. Mai totdeauna misionari politici în primul rând, ei vin în ţările păgâne ca să sădească ura împotriva creştinismului. Ei servesc mai ales interesele politice ale celor ce îi subvenţionează. Un exemplu tipic, sunt misiunile protestante din Madagascar. Atât cât Francia nu persecută catolicismul pe faţă, ele erau în slujba Angliei, şi nu au devenit filofranceze, decât atunci când Republica începù să persecute cu violenţă catolicismul.

Dar nici nu se poate adăstà altcevà mai bun, dela misionarii protestanţi. Desbinaţi într'o sumedenie de secte, cu interese opuse, ei nu au decât cevà comun: ura catolicismului, a creştinismului adevărat.

Un misionar anglican, Melvil Horne, scrià în 1794: „Misionarul trebuie să fie străin de orice sectarism, şi să fie dominat de duhul catolic. Trebuie să ştie că nu are să propovăduiască nici calvinismul, nici lutheranismul; nimic alt decât creştinismul. Scopul lui nu este nici a propagà ierarhia anglicană, nici principii protestante, ci de a sluji Biserica Universală".

Din nenorocire protestanţii, nu pot pricepe acest lucru. De aceea nu este de mirare că, precum recunoaşte Cavalerul Iones, englezii au fost incapabili a propovăduì creştinismul, în Indii.

Dr. Buchanan, teolog anglican, recunoaşte că în India catolicismul face progrese; iar protestantismul este absolut incapabil să lupte cu această influenţă.

Lucrul nu e extraordinar. Misionarul trebuie să fie pătruns de focul credinţei, şi pregătit de orice jertfă. Misionarul protestant care pleacă în misiune, cu nevasta, cu copii şi două trei doici şi dădace după el, este absolut incapabil să fie apostol al lui Hristos. Apoi, cei mai mulţi misionari, nici

nu cred. In anul 1909, în New-York, teologul George Filtch a susţinut, în faţa profesorilor, că Hristos a fost numai om, că nu a înviat, că n'a făcut minuni, că Născătoarea de Dumnezeu nu a fost fecioară, că Adam şi Eva sunt fiinţe legendare; şi, totuşi, cu 10 voturi contra 7, a fost numit pastor protestant şi trimis în misiuni.

Astfel de misionari, oricât de bine plătiţi, oricât ar fi de îmbărbătaţi de consuli şi agenţii consulari, nu vor face creştini în vecii vecilor. Ei nu pot decât să facă rău, cum au făcut armenilor şi copţilor, printre cari a pătruns duhul protestant, graţie banilor şi influenţelor politice.

Protestantismul, nu face proseliţi decât între ovrei. Intr'o statistică ce s'a publicat, am văzut că în veacul al XIX, au trecut la creştinism —în Europa — 1.200.000 ovrei. Majoritatea acestor ovrei, s'au făcut protestanţi. Sincer ne punem întrebarea: dacă aceşti ovrei au trecut la creştinism, ori la o sectă care mai uşor şi mai fără pericol poate lovì în creştinism.

Disidenţii orientali, nu încurcă lumea cu misiuni. Un ierarh ortodox neunit, îşi exprimà odată mirarea că Papa mai face propagandă. Bisericile ortodoxe neunite cred că sunt datoare a nu mai face propagandă. Din neputinţa lor, îşi face fală. Doar ruşii au încercat, cu oarecare succes, o misiune în Japonia. Pornită din calcule politice, misiunea rusă din Japonia, de mult nu mai progresează. Acum părinţii iezuiţi, lucrează cu folos în Imperiul Japonez. Muscalii se lăudau, acum câţiva ani, că au distrus eresul nestorian, că nestorienii au trecut la „ortodoxia neunită". Erà însă o veste absolut neîntemeiată: nestorienii există încă. In anul 1904, câteva mii de nestorieni, cu un episcop în cap, cu nepotul Catolicosului nestorian în frunte, au trecut la unire cu Roma.

II. — Nimeni nu a lucrat mai mult pentru libertatea oamenilor, ca papii. Se ştie în ce stare adusese păgânismul, omenirea. Robia domneà pretutindeni. Cetăţeanul cu mii

de sclavi, erà chiar el sclavul tiraniei care robise întreg pământul. Netăgăduit că ridicarea demnității omenești, prețuirea libertății, se datorează principiilor de egalitate și fraternitate creștină.

Papii au dus o luptă straşnică şi neîncetată contra sclavagiului. Papa Alexandru III, la 1167, dete un canon prin care oprì robirea creştinilor. In America, St. Francisc-Xavier, misionar papal, luptă cu succes împotriva robirii indienilor. Vrednic de ţinut minte este, că pe când statele catolice luptau pentru distrugerea robirii negrilor, Olanda protestantă şi Anglia eretică încearcă tot ce pot ca să facă imposibilă, pedepsirea acestei ruşinoase negustorii. In Orient, în fine, nici până azi creştinii ortodocşi nu se sperie de robie. Ultimul stat european, care a desfiinţat robia ţiganilor, au fost Principatele Române, în cari, până la 1840, aveau robi chiar episcopii şi mănăstirile.

Dar femeia, mai mult decât bărbatul, îşi datorează libertatea creştinismului. El a ridicat-o: Dumnezeu născându-se din muere, dete femeii o demnitate care nu o avusese nici odată până atunci. Apoi prin constituirea familiei, prin oprirea repudierelor care fac pe femei roabe ale plăcerii bărbatului, prin proslăvirea fecioriei, creştinismul a desrobit pe femeie. De sigur creştinismul nu înţelege prin desrobirea femeii, îngăduirea femeii să îmbrăţişeze cariere care sunt absolut protivnice firii. Tocmai de aceea, creştinismul a deschis femeii o carieră nobilă. Mumă sau fecioară, femeia creştină poate găsì, în îndeplinirea datoriei sale, mângâiere, libertate şi fericire.

Libertatea este dar operă creştină, operă papală.

III. — Pare însă unora că celibatul preoţilor, este o piedică pusă libertăţii individuale, de către papi. Să vedem dar cum stă lucrul. Intre preoţie şi curăţie, este o legătură care se pierde în negura vremilor. Păgânismul chiar, nu erà lipsit de cunoştinţa acestui adevăr.

Preoţii egipteni nu puteau aveà, decât o singură femeie. La greci, ierofantul nu se puteà căsătorì. El erà dator, să trăiască în cea mai strictă înfrânare. Preoţii etiopieni erau neînsuraţi, şi trăiau în monastiri aspre. La Atena preotesele lui Ceres, erau datoare să trăiască, şi ele, tot în înfrânare.

La evrei, preotul nu puteà luà în căsătorie o femeie divorţată; ba marele preot nu aveà voie să ià, nici chiar o văduvă. Talmudul ne spune că, deşì poligamia erà îngăduită evreilor, marelui preot nu-i erà îngăduit mai mult de o femeie, şi toţi cei ce veneau la jertfelnice trebuiau să fie curaţi.

Tot aşà în America. In Peru găsim legi, care înfrânează pe preoţi.

Fecioare închinate dumnezeirii, aflăm pretutindeni. Cultul vestalelor, strălucì şi pierì cu Imperiul Roman. La Atena, focul din templul Minervei, erà păzit de fecioare.

La romani erà chiar credinţa că: „deşì după treizeci de ani de serviciu, vestalele se puteau căsătorì, nunţile acestea erau nefericite“ [1]).

Călătorii ne asigură că erau călugări şi călugăriţe în Mexic; că sunt încă în China.

Pretutindeni, după feciorie, văduvia se bucură de o cinste deosebită. Este obştească credinţa, că vieaţa curată este plăcută dumnezeirii.

La romani, cei mai însemnaţi demnitari ai imperiului, considerau cinste mare să aibă o fiică vestală. Fiica lui Polion este preferită fetei lui Agripa, fiindcă muma ei nu fusese decât a unui singur bărbat, pe când Agripa îşi pângărise casa prin divorţ.

In legiuirile lui Menu citim că: „Ucenicii lui Isus păstrau fecioria nu din poruncă, ci din dorinţa de a plăceà lui Dumnezeu“.

Atât ajunge, ca să pricepem că fecioria şi înfrânarea au

1) Inst.— Lips. Syntagma de Vest. Cap. VI.

fost totdeauna cerute preoţilor, chiar în păgânismul cel mai desfrânat. Hristos —în adevăr — nu a oprit pe cei căsătoriţi dela preoţie; dar nici nu i-a chemat. Sf. Apostol Pavel poruncind preoţilor însuraţi, să trăiască ca şi cum nu ar fi; arată că cel chemat la preoţie, după ce se căsătorise, erà ţinut a trăì în înfrânare.

Greutatea de a urmà poruncii lui Pavel, a făcut ca Biserica, curând după asta. să ià măsuri disciplinare. A oprit pe preoţii însuraţi dela episcopie. In Apus, Sf. Grigorie cel Mare, a mers mai departe: a oprit hirotonia celor căsătoriţi, a întemeiat celibatul preoţilor. In Orient, papii au îngăduit hirotonirea celor căsătoriţi.

Totuşi în creştinism sunt lucruri atât de înalte şi sublime, încât în regulă generală, preoţia nu poate aparţine decât la nişte oameni cu totul superiori celorlalţi.

La început pretutindeni, — şi acum încă în Orient, — se hirotonisesc preoţi, şi cei căsătoriţi. Un ortodox-neunit, Metodie Arhiepiscopul Tverului. scrie: «Cred că Biserica nu a îngăduit niciodată preoţilor căsătoria, afară de caz de nevoe, şi de mare nevoe încă. Spre pildă când cei pregătiţi de preoţie nu sunt în stare a se înfrânà, şi nu se găsesc alţii. Aşà că Biserica pe neînfrânaţii aceştia îi primeşte, însă numai din întâmplare, şi mai mult din silă». Aşà scrie un arhiereu rus, un mare vrăşmaş al catolicismului. Cu toate acestea azi, mai toate bisericile ortodoxe-neunite, în regulă generală hirotonesc preoţi, doar pe cei căsătoriţi. Ba în România, prin legi din afară, primite şi executate de Biserica Autocefală, căsătoria a devenit obligatorie pentru candidaţii la preoţie. Iată o călcare a Sfintei Tradiţiuni, a Scripturelor şi a canoanelor, care constitue cel mai mare atentat în potriva libertăţii individuale.

Nimeni nu sileşte, în Apus, pe seminaristul care nu are vocaţie, să se facă preot. Din potrivă, cei chemaţi să pue mânile pe ei, caută să depărteze pe cei ce arată că nu vor fi buni preoţi. Dar a silì pe un om cu vocaţie preoţească,

să se căsătorească musai, nu numai este un atentat la libertatea individuală, nu numai că dă naştere la o prostituire clericală; dar s'au văzut clerici siliţi a minţi lumii, luându-şi soţii de care nu aveau nevoe, şi lumea închizând ochii la greşelele preoteselor. Aşà cevà nu există în clerul catolic. Apuseanul care nu vreà să se înfrâneze, simte că nu ar evocaţie şi apucă altă cale. Iar clericul unit, se însoară — dacă vreà — înainte de hirotonie; ori de simte drag de înfrânare, primeşte darul neînsurat fiind.

Un lucru nu cred că se poate tăgăduì cineva: că cel neînsurat, cel ce nu are familie, este capabil să îndeplinească mai uşor multiplele şi grelele sarcini ale preoţiei.

Celor ce vorbesc de legile firii, le spunem că se exagerează mult acele legi ale firii. Exemplele din vieaţa lumească ne dovedesc, că înfrânarea nu este aşà de grea, pentru cel chemat şi pregătit la aceasta. Medicii, ba chiar o întreagă facultate de medicină dintr'un oraş protestant, recunosc că fecioria nu e nici imposibilă, nici vătămătoare sănătăţii. Totul e chestie de educaţie şi de regim.

De altfel iată ce spune Voltaire: «Vieaţa lumească e mult mai păcătoasă ca vieaţa preoţilor; dar de neregulele preoţilor s'a vorbit mai mult, pentrucă ele erau în contradicţie cu regula generală».

Şi fiindcă cei neştiutori laudă clerul protestant, care se însoară şi de zece ori de vreà, să cităm câtevà exemple din celebrii scriitori protestanţi.

Gibbon scrie: «Protestantismul a înjosit clerul. Preoţii protestanţi au pierdut orice aparenţă religioasă, s'au pus cu totul sub picioarele puterii Statului».

Rousseau scrià unei doamne catolice: «Iubesc clerul D-v. catolic, atât cât urăsc pe al nostru, pe cel calvinesc. Am o mulţime de prieteni în clerul francez».

Drept este că, protestanţii nici nu au un cler propriu zis. Ei nu au taina preoţiei. Cei ce predică şi citesc rugăciuni în templele protestante, sunt nişte mireni cari au făcut studii teologice, nimic mai mult.

iV.— In anarhia ce domnià în Europa, după năruirea Imperiului Roman, şi prin invaziunile barbarilor, nu mai rămăsese în picioare nimic altcevà, afară de papalitate. Papii dar avură, cum scrie Voltaire, misiunea să deà reguli popoarelor şi legi statelor. Ei se străduiră la organizarea ordinei, în vechiul continent. Regimul monarhic, care stăpâni Europa până în veacul trecut, este opera papilor. De sigur, regimul monarhic absolut, şi-a trăit traiul. Necontestat că, în cele din urmă, el devenise supărător; dar tot aşà de adevărat este, că monarhia absolută ajunsese, în cele din urmă, cu totul altcevà decât ce erà la început. Botezând pe regii barbari, îndemnând populaţiunea latină ori latinizată a li se supune ca unor domni legitimi, trimiţând clerici şi misionari ca să propovăduiască Evanghelia printre popoarele barbare; papii contribuiră mult la împăciuirea popoarelor, şi la îndulcirea moravurilor.

Binecunoscători ai împrejurărilor, ei văzură că nici populaţiunea romană autohtonă, nici barbarii, nu erau pregătiţi ca să pue ei frâu, puterii regale. In aşà condiţiuni, puterea ponderatoare şi moderatoare ce papii exercitară asupra monarhiilor europene, fù singurul mijloc sănătos, spre a înfrânà pornirile tiranice ale unor suverani. Pentru a se desbărà de această tutelă, regii găsiră ajutor în spiritul servil al unor scriitori, în patimele omeneşti, şi în eresiile care proslăviau puterea regală, ca să-şi asigure protectori. Graţie acestor factori, regii europeni devin suverani absoluţi, nesupuşi nici unui control. Din pricina asta, fatal ei cad în abuzurile cari aduseră revoluţiunile, şi puseră regilor frâul constituţional, pentru că ei crezuseră bine să se lepede de frâul Evangheliei. S'a zis de unii, că papii au fost întemeetorii absolutismului monarhic. Drept este numai că, adevăraţi ctitori ai monarhismului european, ei au încercat totul ca să ţie pre suverani în marginile dreptului lor; şi au îndemnat pe popoare, să nu se răscoale. Dar papalitatea, nu a avut niciodată — dar niciodată — o

favoare specială pentru un anume regim. Papa a întreţinut relaţiuni intime cu republicele italiene, cu Polonia. Cantoanele elveţiene, s'au bucurat de protecţia Papii. In veacul al XIX, Papa a recunoscut legitimitatea Republicei Franceze, încheiând un concordat cu Consulatul Republicei. N'a contestat niciodată, legitimitatea Republicei Americane. Legenda că papii ar fi vrăşmaşii republicelor şi democraţiilor, este o născocire a ateilor francezi, cari confundă republicanismul şi democraţia, cu jacobinismul şi francmasoneria ce cârmueşte, Francia de azi. Totuşi în nenumărate rânduri atât Leon XIII, cât şi Piu X, au vestit că Sf. Scaun nu face nici o deosebire între regimurile cari ocârmuesc statele; şi că, în specie, nu au nici o aversiune pentru regimul republican. Leon XIII a mers mai departe. El a îndemnat pe creştinii din Francia, să se unească şi să formeze un partid republican puternic, care să devie capabil să ocârmuiască Republica. Dacă francezii ar fi înţeles, cum trebue, cuvintele lui Leon XIII, e îngăduit să credem, că persecuţia creştinismului în Francia, nu ar fi fost cu putinţă. Din nenorocire, creştinii francezi desbinaţi în legitimişti, orleanişti, bonapartişti şi republicani, n'au înţeles gravitatea situaţiunii, şi acum suferă consecinţele. Aceasta însă nu din vina papilor, ci a împrejurărilor politicei lor locale. Dar prigonirea catolicismului ar fi avut alt succes cu Francia, dacă Leon XIII nu ar fi mers cu răbdarea până la ultimele limite, aşà ca să apară, cât mai tare, caracterul persecuţiunilor. Asta a permis lui Piu X, să dicteze măsurile ce se impuneau; şi ele au fost executate de cler şi de creştini cu cea mai mare supunere, cu o supunere la care nu se adăstà de loc guvernul frances.

Tot acestui spirit moderator, se datoreşte intervenţia lui Piu IX pentruca să grăbească pacea dintre Francia şi Prusia. Acest Papă care se adresà cu cuvinte pline de dragoste lui Wilhelm al Prusiei; curând după aceea deposedat de italieni, refusă să primească pe Cardinalul de Hohenlohe ca ambasa-

dor al Imperiului German victorios, atunci când victoriile zăpăciseră pe Bismark, într'atât încât se făcuse persecutor al catolicismului german. Mulţi au strigat împotriva atitudinii lui Piu IX. Episcopii au intrat în puşcărie, preoţi au fost exilaţi; dar Bismark văzù că este în lume ceva mai puternic ca tunul, şi curmă nebunescul războiu religios. Astăzi în parlamentul german, cel mai puternic partid este partidul centrului — partidul catolic.

V. — Pretutindeni unde catolicismul, urmând sfatul papilor, s'a organizat pe temeiuri evanghelice, pretutindeni găsim dovezi palpabile că catolicismul nu a fost şi nu este adversar progresului. Reformele cele mai înţelepte se datorează, în Germania, centrului. In Belgia treizeci de ani guvernul a fost în mâna catolicilor; cari în acest timp au ridicat Belgia economiceşte şi politiceşte. Nu s'au sfiit de nici o reformă, dar nici nu s'au lăsat să fie păcăliţi. In Austria, sufragiul universal, reformele economice, nu se datorează ele tot partidului social-creştin, al catolicilor? Pretutindeni fii sufleteşti ai Papii, lucrează pentru fericirea şi civilizaţia popoarelor. Aşà cum au lucrat şi lucrează, însuşi Papa.

Nu este aici locul să vorbim, de tot ce au făcut papii pentru artă şi cultură. Dar numai monumenfele şi colecţiunile cu care au împodobit Roma, fac ca omenirea să le rămâie în veci recunoscătoare. Sculptura, pictura, muzica datorează mult, mult de tot papilor. Putem zice că arta europeană s'a desvoltat prin papi, şi cu ajutorul lor.

Michel-Angelo, Rafael, toţi artiştii cei mari au fost protejaţi de papi. Muzica asemenea s'a bucurat, în totdeauna, de favoarea papală. Perosi, Palestrina au trăit la curtea papală. Reînviind cântul gregorian, Piu X arătă cât de mult Sf. Scaun se interesează de muzică, ce importanţă dă Papa artelor.

VI. — Atât artele, cât şi ştiinţele, datoresc mult papilor Istoria datorează enorm ordinelor călugăreşti. Cronicele,

studiile neobosiţilor benedictini stau de faţă, martore ale acestui adevăr. Chimia, astronomia, ştiinţele exacte au fost obiect predilect de studiu al călugărilor apuseni. Paracelsius, Ticho Brache, Copernic au fost clerici, sau ajutaţi de clerici şi de monastìri.

Acì e locul să vorbim iarăş de Galileu. Acest profesor dela Universitatea din Piza, a început a propovăduì noul sistem solar al lui Copernic. Cel ce a descoperit mişcarea pământului împrejurul soarelui, a fost un preot catolic, Canonicul Copernic. Bine este să se ştie că nu numai nu l-a osândit nimeni, ci cardinalii romani se grăbesc a-i cere câte un exemplar din scrierile sale. Papa Clement VII pune pe un cardinal, să-i explice noul sistem al lui Copernic. Totuşi predarea acestui sistem la Universitate, produce atâta turburare, încât Congregaţiunea romană a osândit cursul lui Galileu. Papa a aprobat hotărîrea Coni gregaţiunei. Printr'această simplă aplicare a unei măsur, disciplinare, Papa nu osândì sistemul solar, nici nu dete o învăţătură ex-cathedra, care să implice infailibilitatea.

Drept este că Galileu erà în neputinţă a-şi documentà cursurile, şi numai cu asigurarea lui că «totuş pământul se învârteşte» nu puteà încredinţà pe nimeni. Toţi învăţaţii vremii erau plini de aristotelism; şi tot ce nu găseau în Aristotel le păreà năsbâtâe. Apoi Luther, cel dintâiu, se ridicase împotriva desoperirii lui Copernic. Il numise «nărod» şi strigase cu putere că «adevărul este în Sf. Scriptură, care spune că Iosua a poruncit soarelui şi pământului să steà». Când protestanţii ţipau că prin noul sistem solar să atacă Sf. Scriptură, când toţi învăţaţii vremii erau protivnici noului sistem, deabia descoperit; erà prudent ca şi Congregaţiunea romană să ţie seamă de opinia publică, şi să ceară lui Galileu a nu mai vorbi nimic în public. Cu toate astea în 1620, îi dă voe să predeà învăţătura, ca o simplă ipoteză. Galileu însă nevoind să ţie seamă de sfaturile Romei, a fost osândit la închisoare; pedeapsă pe care Papa

o transformă în exil la o moşie a lui Galileu, de lângă Florenţa. Acolo trăì Galileu, în libertate de a corespunde cu toţi prietenii săi, primind o mică pensiune dela Papa. La moşia lui, a murit în anul 1642, împărtăşit cu Sfintele Taine.

De acì se vede că prin pedepsirea lui Galileu, Papa nu s'a pus împotriva descoperirilor ştiinţifice. Din prudenţă, nu a permis să se predeà în şcoală un sistem, încă nedovedit pe deplin, şi împotriva cărui ţipau protestanţi prin gura lui Luther [1]).

A face din acest fapt vină papilor, este tot aşà, cum se face tot lor vină de condamnările la moarte, pronunţate de tribunalele civile. Nu pot trece înalnte fără să însemnez aici modul diabolic, cum se lăţeşte legendele antipapale. După ce s'a umplut pieţele publice, de statuele eresiarşilor osânditi şi executaţi de tribunalele domnilor pământeşti; s'a găsit în fine unul condamnat de un şef religios la moarte, s'a găsit Doctorul Servet, cel ucis de Calvin. Cum de drept, i-s'a ridicat la Paris o statue, în 1908. Pe soclu ei, s'a pus aceste cuvinte: «Servet ucis pentru ideile sale religioase.» Atât, nimic mai mult, nici o vorbă de ucigaşul Calvin; pentru ca gură cască să creadă, că a fost ucis deadreptul din ordinul Papii.

De altfel osândirea la moarte a eresiarşilor, este în statele creştine din evul mediu, o operă politică, de stat. Suveranii, toţi se credeau în drept să impue supuşilor lor, credinţa ce voiau ei. Cei de altă credinţă, erau consideraţi ca rebeli, şi pedepsiţi ca atari. Aşà Anglia protestantă nu a abrogat legea care osândeà la moarte pe catolici, decât în 1802. In Rusia tribunale religioase ortodoxe neunite au osândit la moarte preoţi şi creştini, ce propoveduiau altă învăţătură. In Moldova monofisiţii şi husiţii, au fost perse-

1) Asupra acestei chestiuni, se poate citì cu folos un studiu din Răvaşul No. 4 şi 5/909, de Dr. Iuliu Florian.

cutaţi de justiţia statului civil. Cei ce vor să confunde inchisiţia papală cu inchizitorii de stat, nu cunosc bine trecutul; sau vor să inducă în eroare, pe cititorii lor.

VII.— Dar de Sf. Barthelemey, nu vorbeşti nimic? Mă întrerupe un prieten căruia îi citii rândurile de mai sus. In adevăr, mulţi au crezut, că masacrul a fost pregătit şi aprobat de Papa. Cu nimic nu se poate dovedì însă aceasta. In adevăr, Piu V a scris lui Carol IX şi Caterinei de Medici sfătuindu-i să răpue pe protestanţi, şi să nu fie în găduitori. Dar prin aceasta a înţeles să pornească contra răsvrătiţilor resbel, nu să-i măcelărească. Acesta erà gândul lui Piu V, care reprobă pe faţă: «ideia de a se ucide Prinţul de Condé şi Amiralul». Scrisorile de care este vorba, sunt din 13 Aprilie 1569, 29 Ianuarie şi 23 Aprilie 1570. Prin ele Papa, după atentatele lui Jarnac şi Moncontour, nu face altcevà decât cere regelui să fie aspru, şi să-i trateze, pe hughenoţi, cu mai puţină teamă. De altfel, dacă, spre a adunà pe hughenoţi, a fost nevoe de nunta lui Henric de Navara cu Margareta de Valois; apoi faptul că atât Piu V cât şi Grigorie XIII fură potrivnici acestei căsătorii şi refuzară dispensele ce li se cerură, dovedesc cu prisos că nu au avut nici un amestec la pregătirea nunţii şi, prin urmare, a masacrului.

Adevărul este, că în 1572 Amiralul de Coligny căpătase un mare ascendent asupra lui Carol IX, şi voia să-l vâre în războì cu Spania. Regina Caterina de Medici, văzând că-şi perde influenţa, pune pe Maurevel să ucidă pe Coligny. Atentatul nu reuşeşte. Atunci Caterina de Medici, împreună cu sfetnicii ei pun la cale, măcelul tuturor hughenoţilor. Regele se împotrivì la început, dar masacrul începuse. De frică, terorizat de fraţi şi de maică-sa, în cele din urmă porunci a se ucide toţi hughenoţii. Atât este de ajuns, ca să vedem că nici Papa, nici Biserica, nu au avut amestec la măcelul hughenoţilor. Dar se va zice, Biserica

a aprobat masacrul. In adevăr, la Paris s'a slujit Te Deum, Papa a felicitat pe Rege şi a bătut chiar o medalie. Aşà este. Să nu uităm însă cum că Regina Caterina de Medici, prezentà lucrul, caşi cum ar fi fost vorba de biruirea unui atentat pus la cale de hughenoţi, ca să distrugă familia regală, ca să pue pe tron un principe protestant. O rebeliune, care fatal a trebuit, să fie înecată în sânge. Aşà prezentat lucrul, erà firesc ca Papa să felicite pe Rege, că a scăpat dela un atentat, aşà de odios. Nu este de mirare, că a bătut şi o medalie. Dar din cele acì inşirate, vede oricine că nici gând nu a avut Papa de ce se pregăteà la Paris. Faptul i-a fost prezentut de Ambasadorul Franciei cu totul în alte condiţiuni, decât erà în realitate.

Cine nu se mulţumeşte pre atât, citească ultimele lucrări istorice ale lui Gandy, Baguenault de Pachesse, Le Ferrière, Vacandard, lucrări apărute în «Revue des questions historiques» şi în «Les questions controversées de l'histoire et dela science».

Noi să trecem înainte, ca să arătăm că mila de sărăcime, de suferinzi, a fost caracteristica papilor. Că prin ordinele călugăreşti ce au creiat şi au întreţinut, papii au făcut mai mult decât oricine pe lume pentru uşurarea suferinţelor omeneşti.

Vrednic de luat aminte este faptul că pe când ordinele monahale catolice cresc, progresează şi dau naştere neîncetat la sfinţi; în Orientul neunit, călugăria decade pe fiecare zi.

VIII. «Lăsaţi copiii să vie la mine» a zis Mântuitorul. Vicarul lui jertfeşte totul, pentru ca bieţii copii să fie cât mai luminaţi, de lumina adevărului. Este foarte natural, prin urmare, ca şcoalele catolice să fie preferate de creştini, ca învăţământul lor să fie superior; ca progresele reale în pedagogie, să fie opera congregaţiunilor şcolare.

Puţini ştiu că activitatea extraşcolară, este o invenţie catolică. Dela catolici au luat-o francmasonii, şi prin ea se încearcă a răpi pe copii francezilor, dela şcoala creştină. Am sub ochi raportul Inspectorului General Eduard Petit (alias Moise Klein) relativ la activitatea postscolară a institutorilor francezi, în anul 1908-9. Acilea citim: «trebue să însemnăm activitatea neobosită a celor ce apără şcoala creştină. La zece congrese diocezane, înfiinţarea patronajului a fost preconizată; nu există localitate mai de seamă fără o societate de patronaj, localuri speciale sunt clădite... Ar fi nedrept să tăgăduim rezultatele biruitoare ce obţin creştinii cari nu economisesc nici timp, nici parale, nici, — suntem siliţi a mărturisi — devotament şi credinţă».

Fiind vorba de activitatea extraşcolară, pe care elevii lui Jaurès au introdus-o şi la noi; nu mă pot opri a însemnà că, în vara anului 1909, mi-a fost dat să văd o colonie şcolară condusă de un institutor, care locuià cu o nepoţică tânără la un loc. Copiii nu călcau pe la biserică, dar cântau în cor «Intâlnii două fetiţe...» cântec ce se terminà astfel: «Ş'am să fac o lege nouă, să le iubesc p'amândouă.»

Astfel de activitate extraşcolară, desigur nu se află în şcolile dirigiate de fiii papilor.—

IX. — Nicăiri nu apare, după părerea lui Maistre mai bine, cât de folositoare este pentru popoare papalitatea, de cât în Rusia. Maistre care trăise patrusprezece ani acolo, mărturiseşte că poporul rusesc stà, la începutul veacului al XIX, tare prost. Rusia zice el, nu primì influenţa binefăcătoare a catolicismului. De acì provine că toată religia ruşilor este pe dinafară, că nu pătrunde inimile. Trebue deosebită puterea religiei asupra omului, cu dragostea omului de religie. Unul va furà toată vieaţa fără să se gândească a restituì ceva, altul va trăì în cea mai spurcată desfrânare, şi amândoi pot fi în stare să-şi expună vieaţa pentru o icoană, să se lase a murì de foame decât să guste din carne într'o zi de post. Aceasta nu arată însă puterea

religiei. Puterea religiei schimbă şi înalţă pe om, făcându-l virtuos, civilizat şi iubitor de ştiinţă. Această putere nu aveà religia rusească acum un veac, ne asigură Maistre. Noi ştim că acum, este şi mai rău.

Revoltele de acum câţiva ani din seminarele ruseşti, ura ce desparte clerul mirean de cel monahal, a depărtat poporul şi de ritualul moscovit. Sf. Sinod este absolut incapabil a pune un frâu moral poporului devastat de nihilism şi anarhie. Se adună pravoslavnicii muscali în congrese şi decid să lupte în potriva catolicismului, îndemnând pe preoţi a imità procedeurile, ba chiar ritul latin. Cred bieţii oameni că cel însetat de credinţă, poate fi înşelat prin imitaţiuni nesincere! Sf. Sinod, drept este, mai inteligent, îşi închipuià că poate oprì pustiirea pravoslavniciei, cerând Parlamentului a oprì trecerea la altă confesiune a celor pravoslavnici. Parlamentul şi guvernul au trecut peste aceste antedeluviane tânguiri, şi bieţii sinodali văd ceasul când nu vor mai aveà credincioşi. De altfel de multă credinţă, nu are parte nici clerul pravoslavnic.

X. — Papa are cinci calităţi: Episcop al Romei, Mitropolit al episcopiilor suburbane, Primat al Italiei, Patriarh al Apusului şi Arhiereu mai mare. Faţă de celelalte patriarhii, Papa nu şi-a exercitat decât calitatea de Cap al Bisericii. Şi a fost o nenorocire atât pentru acele patriarhii, cât şi pentru ţările acelea. Toate au căzut sub puterea mahomedanilor. Este adevărat că arabii şi sarasinii cuceriră nu numai Asia şi Africa, dar şi Spania, insulele mediterane cu Sudul Italiei. Aceste ţinuturi se desrobiră graţie ostenelilor Papii. Eată ce spune Voltaire. «In veacul al IV-lea, sarasinii ameninţând Apusul, Papa Leon IV desfăşură, în pericol, o activitate ce generalii lui Lotaring nu puteau aveà şi apărând Roma se arătă vrednic de a-i fi suveran...» Acordând stăpânire pe ţările cucerite de mohamedani, celor ce îi biruiau, papii reuşiră să salveze Italia de sarasini. Totuşi pericolul ar fi reînviat, dacă nu tot papii

ar fi îndemnat pe apuseni să răpue pe arabi, în năzuinţa lor. Cruciadele, pe lângă marele şi frumosul ţel de a desrobì Sf. Mormânt, avură şi menirea să scăpe Europa, de pericolul mohamedan. Citiţi discursul lui Urban II la Clemont, şi veţi vedeà cât de mult este în planul cruciadelor şi libertatea Europei.

Bătălia dela Lepante, când la 7 Octombrie 1571 se pune începutul decadenţii otomane, este şi eà o operă papală. Bacon mărturiseşte că biruitorul dela Lepante, nu erà atât don Juan de Austria, cât Papa Piu V, care înjghebă alianţa Spaniei cu Veneţia. Fù capul şi sufletul acestei întreprinderi, pe care o ajută cu influenţa, banii şi oştile sale.

Şi precum în antichitate Papa apărà popoarele de tirania romană, cum în evul mediu le scăpà de barbari şi întemeià statele apusene ; tot aşà salvă Europa şi de puhoiul mahomedan, care o ameninţà până în secolul al XVII. În vremile mai noi, papii, îşi puseră sufletul spre a mântuì popoarele de duhul rău al răsvrătirei. Urmând pilda şi îndemnurile papale, doui arhiepiscopi ai Parisului, la 1848 şi 1870, merseră în mijlocul răsvrătiţilor, şi îşi jertfiră viaţa, pentru pacea şi liniştea norodului.

Acum, când societatea este ameninţată de un dezastru mai mare, de puhoiul socialist, cel dintâi care a simţit pericolul, cel care a dat semnalul de alarmă şi cel care a arătat ce este de făcut, pentru a se pune temei dragostii şi concordiei între clasele sociale, a fost tot Papa Leon XIII. Papa muncitorilor, prin bulele sale cari vor rămâne un monument neperitor de claritate şi prevedere, a spus că pericolul este în socialismul revoluţionar şi a arătat ce este de făcut ca să scăpăm societatea de primejdie. Şi de nu vom scăpà de socialismul revoluţionar, fatal va trebuì să se aplice în totul învăţăturile şi îndemnurile, Papii.

XI.—Să-l ascultăm dar pe Leon XIII când ne spune : «Trebue venit în ajutorul oamenilor de jos prin măsuri urgente şi eficace, fiindcă cei mai mulţi se află în sărăcie şi în su-

ferinţe nemeritate... Socialiştii, pentru ca să vindece relele astea, împing pe cei săraci la ură şi invidie... Pretind că orice drept de proprietate trebue suprimat, astfel ca bunurile fiecăruia să ajungă de obşte, şi să fie administrate de stat ori de comună. Remediul acesta este însă în opoziţie flagrantă cu justiţia, căci proprietatea particulară şi personală este, pentru om, un drept natural. Mai întâi de toate, omul trebue să fie răbdător, şi să se mulţumească cu situaţia lui socială, fiindcă e cu neputinţă să fie toţi aşezaţi în lume pe aceiaşi treaptă. In schimb, bogaţii şi stăpânii nu au voe să trateze pe lucrător ca pe un rob al lor; trebue să cinstească, în el, demnitatea omenească. Munca ridică pe om. Ceeace este ruşinos, e când omul se foloseşte de semenul lui ca de un instrument de câştig; şi nu-l preţueşte decât după puterea braţelor lui... Trebue dar ţinută socoteală de nevoile spirituale ale lucrătorului şi de grija sufletului său. Stăpânilor revine datoria a se îngriji de acestea. Printre principalele îndatoriri ale stăpânului, trebue pus mai întâi datoria să deà fiecăruia salariul ce i se cuvine. Negreşit, nimeni nu e dator să ajute pe aproapele luând din ceeace îi trebue lui şi familiei, nici chiar nu e obligat să se priveze din ceeace îi cere convenienţele şi buna cuviinţă. Dar pe dată ce a cheltuit pentru cele trebuincioase şi obicinuite, fiecare e ţinut prisosul să-l întrebuinţeze în folosul săracilor» [1]).

Leon XIII, dând semnalul reformelor sociale, urmează pilda înaintaşilor lui, cari «au binemeritat dela toate societăţile civile. Vrând să contribuiască la fericirea noroadelor, ei au intrat în felurite lupte, s'au ostenit foarte şi nu s'au dat înapoi dela cele mai aspre greutăţi. Cu ochii la cer, nu-şi plecară fruntea în faţa ameninţărilor celor răi, nici nu avură slăbiciunea să se deà înlături dela datorie, din pricina

1) Enciclica «Rerum novarum» din 16 Mai 1891.

linguşirilor, ori a făgăduelilor» [1]); fiindcă «a fost o vreme când filosofia Evangheliei, cârmuià statele. In vremea aceea, influenţa înţelepciunii creştine şi dumnezeiasca ei putere, pătrundeau legile, aşezămintele, obiceiurile noroadelor, toate treptele şi toate legăturile societăţei civile» [2]). Acea societate creştină erà ferită de acel materialism urâcios, isvorul tuturor relelor de pe pământ; pentru că urmaşul Verhovnicului Petre, cârmuitorul Bisericii lui Hristos, erà ascultat de toţi, când le propovăduià cele de folos. Cine îndrăsneşte a tăgăduì că, dacă societatea şi statele s'ar fi grăbit să asculte de cuvântul lui Leon XIII; socialismul nu ar fi pătruns aşà de adânc în clasele muncitoare, distrugându-le sufleteşte şi punând în pericol însăşi societatea? In tot cazul, e dovedit că Papa a lucrat, ca nimeni altul, şi în împrejurarea aceasta, ca să mântue societatea şi să fericească omenirea.

XII.— Acelaş gând a îndemnat pe papii din zilele noastre, să lucreze pentru pacea şi înfrăţirea popoarelor. Cel dintâi, care a avut vedenia dezastrului la care merge Europa prin înmulţirea oştilor, a fost tot Papa. La 11 Aprilie 1899, Leon XIII atrage atenţia cardinalilor asupra acestui pericol şi le spune că «a face mai rar şi mai puţin sângeros jocul armelor, şi a pregătì astfel o viaţă socială mai liniştită, este o întreprindere care va face ilustru, în istoria civilizaţiei pe acel care avù atâta inteligenţă şi îndrăsneală ca să se pue în fruntea unei astfel de mişcări». Când Regina Olandei îl vesteşte că «a convocat la Haga o conferinţă menită să caute mijloacele pentru a reduce cheltuelile militare şi a prevenì răsboiele», şi îi cere Papii «ajutorul moral atât de preţios pentru aceste opere», Leon XIII se pune la dispoziţia, celor ce încercau să înfrăţească noroadele. Am sub ochi răspunsul Papii, şi

1) Enciclica «Inscrutabili» din 21 Aprilie 1878.
2) Enciclica «Immortule Dei» din 1 Noembrie 1885.

nu mă pot opri să reproduc câtevà rânduri din el. «Socotim că intră în datoria Noastră, nu numai de a Vă dà un ajutor moral, dar şi de a conlucrà, într'un scop cu totul nobil prin natura lui şi strâns legat de augusta Noastră misiune... Arhieria Noastră mai mare trece peste hotarele naţiunilor, îmbrăţişează toate popoarele, ca astfel să le adune, în adevărata pace a Evangheliei. Acţiunea sa, menită să înmulţească binele obştesc al omenirii, se ridică peste interesele particulare pe care le au în vedere şefii statelor, şi mai bine decât orice ştie îndemnà popoarele, aşà de deosebite, la concordie. Istoria, la rândul ei, mărturiseşte tot ce au făcut predecesorii noştri, prin influenţa lor, ca să îndulcească legile, din nenorocire inevitabile ale răsboiului, şi să oprească chiar conflictele dintre popoare ori domnitori... Chiar Nouă, cu toată anormala situaţie în care ne găsim azi, Ne-a fost dat să punem capăt la mari neînţelegeri între naţiuni aşà de distinse,ca Germania şi Spania; şi acum chiar, nădăjduim să putem împăcà două republici din America de Sud, care şi-au supus diferendele lor arbitragiului Nostru».

Protestanta Olanda, ca şi schismatica Rusie erau gata să poftească pe Papa, să-şi trimită legaţii, la conferinţa dela Haga. însă Italia — se ştie — a intrigat atunci în contra Sfântului Scaun. Este de crezut, că acţiunea Papii ar fi putut să deà încercării dela Haga mai multă trăinicie.

In tot cazul, urmaşii lui Leon XIII s'au ostenit şi ei, pentru pacea lumei. Piu X, la începutul conflictului sârbo-austriac, s'a încercat să intervie pentru o soluţie pacinică. Dacă Papa ar fi fost ascultat, marele războiu European puteà fi evitat.

La începutul războiului, Piu X, şi-a dat sufletul având pe buze cuvinte de pace şi de iubire. In toiul lui, Papa Benedict XV, a isbutit, prin acţiunea sa, să îndulcească consecinţele războiului. La cuvântul lui, toţi şefii de state, au răspuns cu deferinţă. Ziua Naşterii şi a Învierii Dom-

nului a fost cinstită de beligeranţi. Răniţii şi prizonierii, în parte măcar, au putut fi reîmpatriaţi.

Aşà au lucrat papii din secolul XIX şi al XX, pentru civilizaţia şi fericirea popoarelor. Nu au făcut însă, decât să meargă pe urmele predecesorilor lor din alte veacuri. Asta nu o zicem noi, ci înşişi cei mai hotărîţi vrăşmaşi ai Papalităţii, când vor să fie de bună credinţă.

Inchidem dar acest capitol, spicuind pe Littré, în cea mai straşnică a sa lucrare în contra clericalismului, pe care l-a combătut cu înverşunare, toată viaţa sa. «In deosebire de metafizica revoluţionară, care vede în evul mediu numai întunerec şi barbarie, filosofia positivă recunoaşte pe deplin mariie servicii ce a adus în vremea aceea, catolicismul civilizaţiei» [1]) «Liberii cugetători şi positiviştii nu au cuvânt să judece infailibilitatea Papii. Numai catolicii ştiu, ce-i trebue catolicismului» [2]). «Positivismul a arătat în totdeauna catolicismului, un profund respect istoric; ba chiar a răpus filosofia revoluţionară, care nu vreà să vadă în Biserică decât întunerec, superstiţie şi tiranie popească... Noi ştim câtă mângâere şi ce întărire sufletească procură catolicismul, celor ce i-au rămas credincioşi». «Din toate câte le spusei se vede cum, după rezultatele sufragiului universal, catolicismul se arată a fi în acelaşi timp credincios dogmei sale, şi un tip exemplar de toleranţă. Pe amvon, sub patrahir, la împărtăşanie, la nuntă şi la moarte, stă smerit. Pe de altă parte, se arată însă lipsit de prejudecăţi faţă de schismatici, de eretici şi chiar de necredincioşi. Supun aceste fapte remarcabile meditaţiunii netoleranţilor de toate categoriile» [3]).

Acestea le-a scris şeful positiviştilor, într'o scriere me-

1) E. Littré. De l'établissement de la troisième République. Paris. 1880. Pag. 180.

2) Ibid. Pag. 207.

3) Ibid. Pag. 209.

nită să apere republica de a treia, şi în care combate legitimismul, fiindcă erà clerical.

Putem dar închide discuţia. Observăm numai că toate argumentele neuniţilor în contra Papalităţii [1]), sunt luate din scrierile filosofilor metafisici, cari voesc să sdrobească creştinismul, şi cărora le-a închis gura istoricii positivişti. «Papalitatea a fost sfânta tradiţie pe care o au păstrat papii, şi care a făcut din Papalitate centrul şi căpetenia lumei creştine», a spus marele filosof rus Vladimir Soloviev, încă din 1873 [3]), pe când erà încă tot neunit.

CAPITOLUL IV

Papa în raport cu bisericile orientale

Protestantismul. — Fotianismul. — Ortodoxia. — Cele şapte sinoade. — Lipsă de vitalitate. — Adversarii unirei. — De ce dăinueşte schisma. — Latinii. — Grecii. — Cicerone despre greci. — Binefacerile Romei. — Leon XIII şi Piu X. — Antim VII şi Ioachim III.

I. — Maistre pune ca premisă principiul, că oricine contestă o dogmă din ale Bisericii, este protestant; fiindcă protestează în potriva unui articol, al dreptei credinţe. Cineva este mai mult sau mai puţin protestant, după cum contestă una, sau mai multe dogme, creştine. Apoi arată că neuniţii cârtesc, în potriva a patru puncte dogmatice. Şi prin urmare, susţine că neuniţii, nu ar fi decât o sectă protestantă, cea mai veche şi cea mai numeroasă.

In consecinţă, după cum toate sectele protestante au două nume, unul pe care şi-l dau ele, şi altul sub care sunt cunoscuţi în lume; zice că aşà trebue să fie şi cu neuniţii. Protestanţii luterani, îşi zic evanghelici, dar lumea le spune numai luterani; calvinii se pretind reformaţi, li se zice

1) Ibid. Pag. 491—2.
2) Marea chestie şi politica creştină.

însă numai calvini. La toate sectele eretice, li s'a zis şi li se zice, după numele autorului ereziei. Deci, crede el, neuniţilor, ar trebui să li se zică fotieni. Cu tot luxul de argumentare, Maistre nu a reuşit să impue porecla aceasta, fiindcă, după cum vom dovedì, nu este tocmai în adevăr.

Mai aproape de realitate este, când susţine că este oarecare afinitate între protestanţi şi neuniţi. Când Ţarul Petru-cel-Mare, a publicat catechismul său muscălesc, anglicanii s'au grăbit să-l traducă, la 1725. In prefaţa acelei traduceri citim: «Acest catechism respiră geniul acelui mare om, din a cărui poruncă el a fost redactat» şi traducătorul «nădăjdueşte că osteneala lui, va contribui să strângă. legăturile dintre clerul rus şi cel anglican». Veacul al XIX e plin de încercările făcute, pentru stabilirea unei legături dogmatice între protestanţi şi neuniţi. Conferinţa dela Bon, la 1875, vizitele diferiţilor prelaţi anglicani la Moscova şi la Constantinopole, dau pe faţă aceste năzuinţe. Ele, până acum, s'au lovit de intransigenţa răsăritenilor, în ce priveşte eresul protestant. Gata la o înţelegere pentru a atacà Roma, neuniţii până acum, nu au voit să cedeze nimic din dogma ortodoxă. Cu toate astea, anumite ceremonii religioase la cari au participat în comun preoţi ruşi şi anglicani, în războiul din 1914—15, pare că ar constituì o adevărată comunicatio in sacris, şi o reală tendinţă la o contopire cu câteva secte protestante. Să nu anticipăm însă. Să ne mulţumim cu amintirea că încă din 1805, Metodie Arhiepiscopul Tverului, un ierarh rus, scrià că «o mare parte din clerul rusesc, iubeşte şi proslăveşte prea mult sistemul calvinesc» [1]).

Lucrul se explică prin faptul că, din cauza lipsei de cultură, clerul neunit e silit să traducă pe teologii catolici, căutând numai să născocească puncte de deosebire între ei. Când le-au căzut pleaşcă lucrările protestante, unii s'au

1) Liber historicus. Cap. VI. S. I. § 79. Pag. 168.

năpustit pe ele, s'au hrănit cu ele; şi fără să voiască, s'au pomenit înveninaţi de protestantism. Azi clerul neunit, şi cei ce se pregătesc pentru ca să devie învăţătorii clerului, fug de universităţile catolice, cercetează facultăţile eretice din Berlin, Halle, Lipsca ori Oxford şi vin să propage ce învaţă acolo. Din pricina asta, eresul protestant pătrunde în şcolile şi legiuirile, ce preconizează ei. Astfel devine cu putinţă ca un protopop «ortodox», să scrie în revista oficială a Sf. Sinod din Bucureşti că «Luther cu cât se apropie mai mult de Hristos, cu atât fù mai mare... Hristos însă îi întrecù pe toţi» [1]). Pe Luther şi pe Moisi, adică. Şi nici că poate scrie altfel, unul ce a eşit dintr'o şcoală, unde i se spune că Luther a fost un geniu reformator al Bisericii, unde i se ascunde că abuzurile din Apus le-a stârpit Papa în Sinodul din Trident, şi că Luther nu este decât autorul unei erezii care îi poartă numele, care a turburat conştiinţa multor creştini din Apus. Nu se poate deci tăgăduì că unii neuniţi, din nenorocire destul de numeroşi, sunt ispitiţi de protestantism, îi păstrează o simpatie, ce nu se potriveşte cu dogma ortodoxă.

II. -- Cu toate astea, nu se cade să zicem neuniţilor fotieni. In secoìul IX Impăratul Mihail III, cu dela sine putere, fără nici o formă de judecată, din interese politice, a izgonit din Constantinopol pe Patriarhul Ignatie. Tot el, ca să aibă în capul bisericii bizantine un instrument docil, a decretat că de acì înainte va fi Patriarh, Fotie. Acesta însă erà mirean, căpitan-comandant al gardei imperiale. S'au găsit îndată câţiva arhierei servili, cari s'au grăbit să-l hirotonisească, în câteva zile, cleric, diacon, preot şi arhiereu. Treaba ar fi fost gătită. Fotie ajungeà Patriarh legitim şi canonic, dacă surghiunirea lui Ignatie şi grabnica acea hirotonie, ar fi fost de ajuns. Mai trebuià, însă să fie recunoscut şi de Papa. Oricât de mititel şi de lin-

1) Bis. Ort. Rom. Număr festiv. Anul XXVI. Pag. 158. Aprilie 1902.

guşitor se făceà Fotie, prin scrisorile ce adresà Papii, cerându-i recunoaşterea papală; Papa nu voì, cu nici un chip, să admită usurparea unui scaun arhieresc, ce nu erà canoniceşte vacant. Sf. Ignatie nu fusese depărtat prin judecată din scaunul său, şi prin urmare nu puteà fi vorba de a i se dà un succesor. Apoi grabnica hirotonie a căpitanului gardei imperiale, nu erà de o validitate necontestabilă. Papa nu puteà să-l considere, drept arhiereu perfect canonic. Istoria bisericească cunoaşte câteva cazuri, în cari mirenii au fost ridicaţi, de-a dreptul, în scaune arhiereşti. Aşà au fost înălţaţi S. Amvrosie, Arhiepiscopul Milanului, şi S. Tarasie al Constantinopolei. Dar în toate aceste cazuri, foarte rare, scaunul erà într'adevăr vacant, şi creştinii din acele eparhii, într'un singur glas, ceruseră hirotonia acestor bărbaţi, căci îi socoteau drept oameni de o evlavie extraordinară, cum s'au şi dovedit. Cu Fotie lucrul se schimbă. Oricât de învăţat, el nu erà decât un oştean, un bărbat plin de pasiune politică, unul care nici un singur moment nu a avut cu el dragostea tuturor creştinilor din eparhia Constantinopolei. Prin urmare, Papa nu erà numai în drept, dar şi chiar dator, duhovniceşte vorbind, să nu steà de vorbă cu Fotie. De ar fi avut smerenie, Fotie ar fi înţeles, şi-ar fi recunoscut greşala, şi se făceà pace. El însă se revoltă. Işi închipue că se va puteà menţine în scaun luând rolul de acuzator, şi imputând Papii că s'ar fi depărtat dela dreapta credinţă. Curând însă întreg poporul s'a răsvrătit împotrivă-i, l-a isgonit şi legitimul episcop şi-a recăpătat scaunul. Când Sf. Ignatie a murit, cinstit şi venerat de întreaga Biserică; amicii lui Fotie au isbutit, să-l recheme din exil şi să-l facă succesor al bărbatului, pe care atât sinaxarele greceşti, cât şi cataloagele latine, l-au înscris în numărul sfinţilor.

Fotie, îşi petrecuse exilul într'o mănăstire, ca simplu călugăr. Câţiva ani de-arândul, a trăit acolo dând dovezi de pocăire. Odată ales Patriarh, a cerut ertarea şi blago-

slovenia papală ; iar Papa a socotit că nimic nu împedică să-l confirme acum, într'un loc vacant şi după atâţia ani de călugărie. Odată recunoscut Patriarh, Fotie îşi dă iar pe faţă pornirile lui. Incearcă a-şi mări cercul activităţii lui pastorale, usurpând provincii eclesiastice cari stau sub directa dependenţă a Scaunului roman. Ca să capete stăpânire bisericească asupra Bulgariei, care canoniceşte depindeà de Patriarhia Romei Vechi, Fotie nu se dă în lături să înşele buna credinţă a legaţilor papali. Pentru această ispravă, îl osândì Sinodul VIII Ecumenic ; şi puţin după aceea, chiar ţarigradenii îl goniră din oraşul împărătesc, în zilele Impăratului Leon VI Inţeleptul. Fotie a murit în exil, iar Biserica bizantină a continuat să trăiască încă două secole în împărtăşenie cu Papa, până în zilele Patriarhului Mihail Cerulariu. Atunci Biserica bizantină se despărţì de Roma, ducând spre schismă toate bisericile în legătură cu ea. Istoricii mai noi bisericeşti susţin şi documentează, că această desbinare se datorează, în primul rând, spiritului de răsvrătire, ce stăpâneà în anumite suflete, din pricină că toate ereziile apărute din veacul IV până în al XI, deşi biruite de ortodoxie, lăsaseră în clerul bizantin o mentalitate nu tocmai sănătoasă. Evident, că pe lângă acest ferment, s'a adăogat şi intrigi cu caracter politic. Necontestat că conflictele lui Fotie cu Papa, au turburat şi ele pacea duhovnicească, scrierile lui polemice au servit disidenţilor ; dar Biserica bizantină nu a rămas despărţită dela Fotie, nici nu urmează vre-o anumită învăţătură nouă, predată ei de Fotie. Deci dar, nu e drept a se zice neuniţilor fotieni.

III. — Neuniţii se fàlesc că ei constituesc Biserica Ortodoxă. Maistre le refuză hotărît acest titlu. El arată că titlul de ortodox nu însemnează absolut nimic. Toate confesiunile de pe faţa pământului se zic şi se cred ortodoxe, adică drept credincioase. De nu s'ar crede astfel, nici nu ar existà, s'ar desfiinţà singure. Că în sine numele de

ortodox, nu poate constitui o distincțiune între o confesiune și alta, e drept. Luați cărțile latinilor, și veți vedea că pentru ei episcopat ortodox, învățătură ortodoxă, este cea catolică. Deschideți scrierile protestanților; pentru aceștia cler ortodox, doctrină ortodoxă, este protestantismul.

Ce mai vorbă multă? Chiar ovreii, își zic lor ortodocși. Sunt aproape treizeci de ani, când făcui cunoștința unei doamne, din Pesta. Dintr'una într'alta, veni vorba de religie, și mă întrebă ce sunt eu. — Sunt ortodox, îi răspund. — Așà? Și eu sunt ortodoxă. Aș vreà să văd o biserică ortodoxă, din București.

Eram convins, că trebue să fie greacă, ori sârbă maghiarizată. A doua zi, am dus-o, la Biserica Doamna Bălașa. Când pătrundeam în biserică, o văd că holbează ochii, și îmi spune, pe nemțește: — Cum, asta e biserică ortodoxă? Eu aș fi crezut că e greco-catolică! — Te asigur că suntem într'o biserică ortodoxă, dar la noi românii, nu este nici o deosebire între biserica ortodoxă și cea greco-catolică! — Dar atunci sunteți creștini? — Desigur. — La Pesta, ortodocșii suntem ovreii!

Această întâmplare arată mai bine decât orice alt argument, câtă dreptate are Maistre, când susține că cine își zice ortodox, nu spune prea mult despre credința sa.

Cu toate astea, e vechiu numele de ortodox în Orient. Toți cei drept credincioși, în timpul arianismului, își ziceau catolici. Ereticii răsăriteni, ce au apărut în urma Sinodului dela Nicea, își ziceau toți catolici. Spre a se distinge de monofisiți și monoteliți, de nestorieni și iconoclești, Biserica Orientală, cea în împărtășenie cu Roma catolică, și-a zis Biserica Ortodoxă.

Ea a păstrat numele acesta, și după ce a rupt legăturile ei, cu Roma drept-credincioasă, cu Papa. Dacă cineva poate fi ortodox, chiar în disidență fiind, întru cât e numai schismatic, nu și eretic, neuniților nu li se poate face un proces pentru că își zic ortodocși; pentru că, cum vom

dovedì, în afară de primatul Papei, neuniţii au absolut acelaş crez, ca şi catolicii. Ii vom numì dar ortodocşi. Este o chestie de bună cuviinţă, o elementară politeţă, să dai cuivà, individ ori colectivitate, numele sub care se recunoaşte. Le vom zice însă ortodocşi-neuniţi, ca să-i deosebim de acei ortodocşi, — câteva milioane, mă rog — cari au atins culmea ortodoxiei, unindu-se cu Roma.

Nu poate fi însă vorba de Biserica Ortodoxă. Neuniţii, formează mai multe biserici ortodoxe-neunite; dar nu sunt Biserica Ortodoxă, fiindcă le lipseşte unitatea. Incercările Patriarhiei din Constantinopole, de a menţine unitatea, usurpând drepturile Romei papale, au dat cel mai desăvârşit greş. Azi această nenorocită patriarhie, nu mai este ascultată, nici măcar de toţi neuniţii cari sunt supuşi, mai mult sau mai puţin credincioşi, Sultanului. Avem vre-o douăsprezece biserici, despărţite de Roma, şi cari se fălesc cu ortodoxia lor, pe care o închină totdeauna Statului, ori care ar fi el. Ele nici nu pot comunicà între ele, decât sub controlul şi prin mijlocirea guvernelor, cari le ţin sub o straşnică obedienţă.

IV. — Unii din neuniţii s'au încercat să pretindă, pentru Biserica neunită, numele de Biserica celor şapte sinoade. Ei susţin că în aceste şapte cele de mai întâi sinoade, s'a hotărît tot ce interesează credinţa; şi că neuniţii respectează în chipul cel mai absolut hotărîrile celor şapte sinoade ecumenice dela început. De aceea încearcă câţiva, să generalizeze înlocuirea, în crezul niceo-constantinopolitan, cuvântului de catolicească prin acel de sobornicească, nu ca fiind sinonim, cum este, şi fiindcă ar însemnà sinodală. Adică ar desemnà o biserică care este sub ascultarea sinoadelor, nu a Papii.

Dar atunci, nu mai este dogmă «ortodoxă» principiul că nu se poate nimica schimbà din crez.

Nu numai cârmuirea cea mai înaltă, dar orice faţă bisericească, poate schimbà crezul, cum îi place. Asta ar fi anarhia cea mai absolută; şi asta nu se poate.

Dar să cercetăm mai serios, întru cât neuniţii stau pe temeiul celor hotărîte în cele şapte soboare.

In soborul IV s'a strigat «Petru a vorbit prin gura lui Leon!». In acel sinod, s'au iscălit cele mai clare mărturisiri ale Primatului Papii. Se supun lor neuniţii?

Am puteà înşirà o mulţime de canoane dela aceste soboare, pe cari le admit ca sfinte, şi pe cari le violează.

Aşà în treacăt, însemnăm vre-o două, ca exemplu numai.

Neuniţii nu numai că obligă pe preoţi să poarte barbă lungă şi plete, dar fac aproape o vină dogmatică, batjocorăsc pe cei ce nu se poartă cu plete. Cu aceasta, ei violează canonul care zice: «în chipul clerului tunde-să, iar de nu vor alege aceasta de voia lor, grijească-şi pletele ca mirenii, ca unii ce au cinstit mai mult petrecerea cea din lume, decât cea cerească viaţă»; [1]) şi cel ce porunceşte ca numai «pustnicii» să poarte «negru şi plete pe cap», iar ceilalţi clerici şi monahi «să-şi tundă pletele primind astfel chipul celorlalţi monahi» [2]).

Neuniţii nu hirotonisesc pe nimeni în treapta arhieriei, până nu îmbracă rasa monahală. Cu toate astea, vechiu şi sfânt obicei este că tocmai călugărul, când ajunge arhiereu, să se deslege de îndatoririle călugăreşti, fiindcă altfel nici nu poate cârmui o eparhie. Au chiar un canon care zice că: «monahi oarecare trebuinţă cerând, îndată s'au făcut vrednici de cinstea episcopiei, cu fapta bună strălucind şi bisericile lor înălţându-le; dar rara întâmplare nepuindu-i lege Biserica, hotărîm de acum înainte să nu se mai facă» [3]).

Cei ce contestă ecumenicitatea celui de al VIII Sobor, şi celor următoare, cad în păcatul ereticilor, cari în totdeauna au contestat ecumenicitatea soboarelor, care i-au

1) Sinodul VI Ecumenic. Canonul 21.

2) Ibid. Canonul 42.

3) Aşà prevede canonul 17. dela Sinodul III Constantinopolitan ţinut sub preşedenţia lui Fotie, şi de care canoniştii neuniţi susţin, că face parte integrantă din Sinodul VII Ecumenic.

osândit. Aşà au făcut dela început arienii. Apoi monofisiţii, nu recunosc decât trei soboare ecumenice, al patrulea — cel din Calchedon — în ochii lor nu e ecumenic, fiindcă îi condamnă. Al şaptelea, nu are caracter ecumenic pentru iconoclaşti, cari au fost osândiţi prin acel sinod. Husiţii nu vor să audă de Soborul XVI din Constanţa, iar protestanţii de al XIX din Trident.

Toţi aceştia uită însă că e ecumenic tot sinodul, la care Capul Bisericii a chemat pe toţi episcopii de pe pământ, şi la care au asistat episcopi de pretutindeni. Că prin urmare nu se poate contestà ecumenicitatea nici unuia din cele cărora Biserica Catolică le zice soboare ecumenice. Răsăritenii, cari au asistat la al XIV din Lyonşi la al XVII din Florenţa, nu pot vorbì serios numai de şapte sinoade ecumenice.

Inţelegem că cei ce nu s'au supus majorităţii,—a unanimităţii mai puţin unul,—dela aceste soboare, nici nu pot eşì din încurcătură, decât tăgăduind; dar tăgada nu este argument.

Să fie serios, pretextul că în cele şapte sinoade, dela început, s'a judecat, tot ce erà de judecat în Biserică? Fiindcă s'a oprit a se revenì asupra celor hotărîte acolo, unii pretind că nu se pot tratà şi decide, în sinod ecumenic alte chestiuni, chiar dacă s'ar ivì — cum s'au şi ivit, — erezii noi.

Cei ce nu pot adunà sinodul ecumenic, au găsit foarte comod să conteste putinţa şi nevoia sinoadelor ecumenice.

Dar dacă Papa nu este ocârmuitorul suprem al Bisericii, dacă sinoade ecumenice nu se mai pot adunà, atunci Biserica nu mai are o ocârmuire comună, nu mai este.

Cu toate astea, cine poate tăgăduì, că atunci când eretici ca protestanţii, ca adventiştii şi janseniştii, ar cere, pentru ca să poată părăsì eresul lor, adunarea unui sinod ecumenic; Biserica nu numai că poate, dar din dragoste este şi datoare, să adune un sinod ecumenic? Când ereticii aceia ar declarà că se vor supune hotărîrilor sinodale; adunarea Sinodului se inpune.

Un canon ecumenic [1]) opreşte recăsătoria preoţilor văduvi. In Biserica lui Hristos, Papa, la mare nevoe, poate dà dispensă la orice canon. Din pricina aceasta, în bisericile-unite, nu există o chestie a preoţilor văduvi. Pentru neuniţi chestia aceasta, este o plagă. Mai poate fi vorbă că un sinod ecumenic ar putea-o rezolvà spre mulţumirea obştească, chestia aceasta?

V. — Un organizm, care nu e capabil să reacţioneze, împotriva dificultăţilor ce i se ivesc în cale, nu poate aveà nici o vitalitate, nu e un adevărat organism. Maistre, fără a contestà ce este bun în bisericile neunite, dă pe faţă această mare a lor meteahnă. Din pricina ei, aseamănă bisericile neunite cu cadavrele înghetate, pe cari gerul le conservă intacte. Pe dată ce vântul ştiinţei, care e călduros, va începe să sufle asupra lor, vechile forme, spune el, se vor năruì, şi praf se va alege de ele. Cu alte cuvinte, el este încredinţat că ştiinţa pătrunzând în Răsărit, va distruge orientalismul neunit. «Ştiinţa este un acid, care atacă toate metalele, afară de aur. Pentru ştiinţă, aur este numai Biserica lui Hristos. Dacă până la o vreme, bisericile neunite nu s'au alterat, cauza este că în mijlocul mahomedanismului, ele s'au putut conservà, aşà cum se păstrează o insectă în chihlibar. Când ştiinţa apuseană se va atinge de pergamentul neunit, într'o clipă se va îmbibà de toate rătăcirile Europei apusene».

Progresele, pe cari le face printre neuniţi indiferentismul religios, libera cugetare, monismul, adventismul şi toate sectele ce se nasc, ca ciupercile, prin Rusia pravoslavnică, parcă ar dà dreptate lui Maistre.

Totuşi, noi nu credem că tot ce este neunit se va năruì în necredinţă şi erezii. Hotărît, nu credem aceasta. Neunirea este o disidenţă, un păcat duhovnicesţe vorbind; dar de neunire nu sunt vinovate milioanele de suflete, cari

1) Ap. 17, 22 şi 26. IV. Ec. 14.

respectă scripturile şi predania, se împărtăşesc cu sfintele taine şi nădăjduesc spre mântuire. Ignoranţa şi politica i-a dus la neunire. Lumina ştiinţei va încălzì buna lor credinţă şi pietate, şi îi va aduce la matcă. Bisericile neunite, sunt nişte vlăstare ale Bisericii lui Hristos, cari au fost smulse cu deasìla din grădina duhovnicească, în care înfloreau. Ele tânjesc în ţelina uscată, a statelor laice. Îşi vor recăpătà însă vioiciunea şi frumuseţea cea de mai nainte; pe dată ce vor fi replantate în grădina, din care nu ar fi trebuit să fie desrădăcinate. Aceasta este credinţa şi speranţa celor ce cunosc toate amănuntele şi împrejurările din Răsărit.

Credinţa noastră nu e alimentată de optimism, e întemeiată pe fapte. In secolul XV, ruperea unirei dela Florenţa şi intrarea turcilor în Constantinopole, păreau căasigură existenţa schismei răsăritene. Aristocraţia bizantină, care totdeauna se arătase credincioasă Romei, părăsise Ţarigradul; iar Biserica de pe Bosfor rămase la dispoziţia plebei, fanatizată de o călugărime incultă şi bigotă. Aproape un secol, nu s'a găsit creştin de rit oriental, în comuniune cu Roma. Cu cât însă cerul culturei se înseninează, rând pe rând, o parte din fiecare popor de rit oriental, îşi reià relaţiunile cu urmaşul lui Sân Pietru, păstrându-şi cu sfinţenie ritul venerabil şi vechile privilegii speciale. Mai întâiu trei sferturi dintre ruteni, apoi un sfert din românime; înfine maroniţii, melchiţii, armenii, nestorienii şi iacobiţii, constituesc biserici unite printre ei. In Rusia, dacă ar existà în realitate libertatea cultelor, unirea ar fi făcut de mult, progrese mari. Acolo erau mai multe milioane de uniţi, pe cari ţarismul i-a desfiinţat. Maistre credeà că grecii, autorii schismei, vor fi cel din urmă popor oriental ce va revenì în staul. In ultimii ani ai pontificatului său, Piu X a încuviinţat hirotonia arhierească a unui arhimandrit grec [1]), care a devenit păstorul sufletesc al gre-

1) P. S. Isaia Papadopol.

cilor-uniţi. Din 112 milioane de creştini-orientali, avem opt milioane de uniţi, după o statistică din 1910 [1]).

Unirea va reînvià întreaga Biserică Orientală, când guvernele se vor convinge, că nu au nici un motiv real ca să susţie disidenţa.

VI. — Când între răsăritenii-neuniţi şi catolici, singura şi reala controversă este primatul papal, acel primat pe care o mie de ani, nimeni nu l-a mărturisit mai solemn ca orientalii; mulţi se miră cum această desbinare a putut dăinuì până azi. La Sinodul din Florenţa, neînţelegerea, căci numai neînţelegere este, fusese rezolvată. Răposatul Nicolae Dobrescu, atât în scrierile sale, cât şi de pe catedra facultăţii de teologie din Bucureşti, a mărturisit că dacă schisma a dăinuit atâta, cauza este numai faptul, că turcii au cucerit Constantinopolea. Clasa cultă grecească şi aristocraţia bizantină a emigrat în Italia, unde trăind în împărtăşenie cu Roma, au contribuit la Renaştere. Bizantinii au rămas, cu ciurucurile. Turcii, pricepând că schisma desparte pe greci de Europa apuseană, împedecă desrobirea creştinilor din Orient; turcii au creiat şi protejat neunirea. Când puterea turcească a început să apue, pretutindeni printre răsăriteni unirea a început să încolţească. Peste 20 % dintre răsăriteni, sunt azi uniţi cu Roma. După pacea dela Bucureşti, la 1913, decând nu mai este nici un bulgar supus turcilor, erà cât p'acì ca întreaga biserică bulgărească să treacă la unire. Dacă unirea nu s'a făcut atunci, răspunderea o poartă muscalii.

Până în secolul XVI, schisma a fost apărată cu furie de turci, fiindcă le asigură stăpânirea Constantinopolei. De atunci ţarismul luptă din puteri, şi împedecă unirea. Muscalii nădăjduesc să facă din ortodoxia-neunită cimentul care solidarizând popoarele răsăritene cu ei, să le îngădue

1) Iar din cele 102 milioane ce au rămas încă neuniţi, 70 de milioane, îi formează ruşii. Aşà că, scăzând pe muscali, din orientalii adevăraţi, 20 % sunt uniţi.

astfel realizarea testamentului lui Petru-cel-Mare. Dar dacă nu au isbutit în veacurile trecute, să înlocuiască sentimentul național al fiecărui popor din Orient, cu dragostea de pravoslavnicie; nu e probabil să aibă mai mult noroc, de acum înainte. Mai ales că chiar printre muscali, liberalismul începe să ridice capul, și va impune libertatea confesională. Printre rușii ortodocși, tot mai des, se ivesc bărbați, cari cuprind că creștinismul nu e menit să desbine popoarele, ci să le unească în aceiași credință. Să le facă, în cele duhovnicești, o turmă și un păstor. Așà se explică de ce un filosof creștin și ortodox, ca Vladimir Solovief, nu numai scrie și laudă Papalitatea, dar chiar trece la unire. Tot din pricina aceasta, superiorul bisericii ruse din Peau, P. Vereghin a trecut la unire. Acelaș gând a făcut pe Protopopul Alexie Petrovici Malzev, să refuze episcopiile la care St. Sinod din Petrograd voià să-l ridice. Și-a petrecut viața întreagă slujind la biserica rusească din Berlin, și luând parte la toate congresele pentru unirea bisericilor. Cuvântarea lui, la congresul din Velehrad, spiritul împăciuitor cu care a vorbit, a lăsat amintiri neșterse la cei ce l-au ascultat. Și ca acestia sunt mulți. Va fi destul ca Rusia să renunțe la ideia de a se slujì de pravoslavnicie în scopuri politice de dominațiune, și pravoslavnicia va devenì unită. Până atunci, pravoslavnicia muscăleasca, este tot principala cauză de neunire, cauză politică.

Pe cine însă îl preocupă Biserica, ca biserică, astă stavilă pusă în calea unirei de ruși, este dovada că unirea e idealul la care tot creștinul trebue să tindă.

VII. — Mulți orientali neuniți, sunt convinși că neunirea este un rău. Ei se resemnează, încredințați că neunirea s'a produs din pricina latinilor, pe cari îi socotesc vinovați de această schismă. Adevărul istoric este unul și acelaș pretutindeni. Luați cărțile protestante cele mai vrășmașe Romei, citiți pe toți istoricii bisericești ai protestanților; și veți vedeà că toți recunosc că vina, pentru desbinarea

Orientului de Roma, o poartă grecii. Nu vom tăgăduì însă că au fost şi printre latini, cari în focul luptei au comis greşeli de acelea, cari au mărit prăpastia, ce trebuià numai decât astupată. Din patimă şi ignoranţă, grecii au umplut Orientul cu cărţi în contra latinilor. Nu a fost bârfeală de care nu s'au slujit grecii, contra Romei. Mi-a căzut în mână o cărţulie, în care un călugăr grec scrià că latinii învoesc nuntă între frate şi soră. E cunoscută povestea aceea cu Papesa Ioana, ce nu a existat decât în mintea vreunui isteric, care a făcut din ea o legendă plină de detalii cinice. Până azi, sunt scriitori greci cari nu se ruşinează a mai pomenì despre acest roman, în polemicile lor în contra Papalităţii. Nu e dar de mirare, că a acele bârfeli, în evul mediu, s'au găsit latini mai iuţi din fire, cari au răspuns pe acelaş ton. Când grecii batjocoreau riturile apusene, s'au aflat latini cari au socotit să le răspundă scriind în contra riturilor orientale. Când cruciaţii au cucerit Constantinopolea, cuceritorii au făcut neorânduelì. Clerul, ce venise cu ei, nu s'a dat în lături a pune stăpânire pe bisericile orientale, să umilească clerul grecesc.

Dar dacă azi neuniţii tot mai retipăresc scrieri medievale contra Papalităţii, în Apus de mult nu se mai scrie nimic vrăjmăşesc. Dacă grecii, pretind azi că nici botezul latinilor nu ar fi valabil, azi nu e latin care să nu ştie că ritul oriental e tot aşà de venerabil ca şi cel latin. Şi aste aşà, pentru că Papa —nici odată — nu a încuviinţat ca orientalii şi riturile lor, să fie mai puţin respectaţi decât latinii şi riturile lor.

Inochentie III a mustrat şi canonisit pe cruciaţii, cari au cucerit Constantinopolea. A luat sub protecţia lui clerul grecesc. La Sinodul din Florenţa, Eugeniu IV, ca şi Inochentie IV la Lyon, s'au arătat nu numai respectuoşi faţă de ritul oriental, dar plini de dragoste şi de bunăvoinţă faţă de bisericile răsăritene şi clerul lor. Clement VIII, poruncind să nu lipsească în sudul Italiei un episcop de

rit bizantin, pentru italo-greci; Grigorie XIII întemeind Colegiul Sf. Atanasie la Roma, pentru clerul oriental; Clement XII, Piu VI, interesându-se de ruteni; Piu V ocupându-se de sârbi; iar Clement XI şi Piu IV, legiuind în favorul românilor; toţi au lucrat spre binele orientalilor. Au jertfit din al lor, numai şi numai ca să convingă pe neuniţi, că nu este sacrificiu de care nu e capabilă Roma, spre a stinge o desbinare, făurită şi născută numai din neînţelegere.

VII. — Dacă turcii şi muscalii, din interese lumeşti, au prelungit şi prelungesc desbinarea; grecii i-au dat vieaţă. Pentru greci, Maistre nu are cuvinte de îndurare. Duhul grecesc, a pus stăpânire pe inima bizantinilor. Duhul grecesc a creat puncte de deosebire. Maistre spune de greci în general ceeace Salustiu a zis de atenieni: «acţiunile lor sunt mari într'adevăr, dar cu toate acestea mult mai prejos decât ni le arată faima lor». Reproduce apoi din Titu Liviu, ceeace a zis de Termopile: «loc vestit mai mult prin moartea decât vitejia spartanilor». Dacă istoria vorbeşte de vitejia grecească, este că ei au scris istoria răsboaielor din Asia, şi ce n'a îndrăsnit în istorie Grecia neiubitoare de adevăr: «Et quidquid Graecia mendax, audet in historia» [1]).

De altfel toată gloria grecească a ţinut doar 114 ani. Ificrat, Cabrias şi Timotei sunt ultimii ei căpitani. De macedoneni nu vorbeşte. Macedonenii erau alt popor, din alt aluat făuriţi decât grecii. Literatura şi artele au făcut faima Greciei. In aceste ramuri au atins perfecţiunea, şi nu au mai lăsat urmaşilor altceva, decât greutatea de a-i imită.

In filosofie, nu au fost decât samsarii ştiinţei, între Asia şi Europa. «Filosofia nu ajunse la Greci decât după ce făcuse ocolul lumei», zice Clement al Alexandriei, carele mai spuse că filosofii greci «nu fac decât ergotează, numai sfârşesc cu argumentările şi discuţiile relativ la cele mai neînsemnate fleacuri». Inaintea lui, un filosof indian, scrie că

1) Juvenal.

«filosofii greci fac discursuri mari, despre lucruri mici». «Inaintea grecilor, au fost oameni cu mult mai învăţaţi ca ei, dar au rămas necunoscuţi, fiindcă nu au fost lăudaţi şi trâmbiţaţi de greci» [1]).

După Dr. Lany, Maistre afirmă că astronomia nu datorează nimic grecilor. S'a dovedit că toţi astronomii greci, au fost din Egipt. De acolo au fost Timoharis, Dionisie Astronomul, Eratostene, Iparc, Posidoniu, Sosigeniu, Ptolomei, şi ceilalţi. Matematicii lor, Eudide, Papiu, Diofante, erau din Alexandria; Arhimede din Italia. Pământul Greciei, nu a produs oameni de ştiinţă, niciodată.

Politica grecilor, a fost totdeauna ceva puţin recomandabil. Nu este Stat care să-şi fi osândit toţi bărbaţii de Stat ce a avut, afară de Republica Ateniană. Miltiade, Temistocle, Clemon, Timotei, Focion şi Socrate toţi au fost care închişi, care amendaţi, exilaţi ori despuiaţi. Singur Pericle scăpă, ca prin urechile acului, de furia celor pe cari îi cârmuise cu strălucire.

Când Constantin cel Mare mută capitala Imperiului în Grecia, el puse început năruirei Impărăţiei Romane. Francezii au numit imperiul din Orient, le Bas-Empire, imperiul cel josnic. Nici n'a fost cevà mai josnic, ca Statul romeic, care trăì aproape o mie de ani, de pe urma faimei romane. Când turcii cuceriră Constantinopolea, filosofii greci se certau cum trebuie înţeleasă strălucirea luminii de pe muntele Taborului, şi despre sexul îngerilor. Iar poporul se interesà mai mult despre aceste discuţiuni, decât de soarta Cetăţii şi a Imperiului.

Sub turci, grecii se fac servitorii biruitorilor lor. Cinci veacuri linguşesc, trădează şi desfrânează pe noii lor stăpâni. Independenţa Greciei, nu este opera grecilor. Ea mai ales a isvorât din vitejia populaţiunilor creştine, de origine latină ori slavă, cari orbite de clerul grecesc, îşi închipuiau că luptă pentru liberarea tuturor. Mult le-a folo-

1) Seneca. Scrisoarea 113-a.

sit grecilor reînvierea culturei clasice, dela începutul secolului XV. Lord Byron şi mulţi alţii, au cheltuit milioane, şi-au vărsat sângele lor, de dragul clasicismului, fără să cunoască pe greci. Dar nu a fost filo-elin, care să nu fi plecat din Elada desilusionat. Aşà a păţit Byron. Aşà Edmond Aboût, care s'a răzbunat scriind «Le roi des montagnes» faimosul lui roman.

VIII. — Cu mult înainte ca Tasso, să fi strigat: «La fede greca a chi non e palesse»; romanii a spus: «Graeca fides nulla fides». La romani, mărturia unui grec, nu însemnà nimic. Iată ce ziceà Cicerone, judecătorilor: «Martorii sunt greci, şi această obiecţiune trasă din naţionalitatea martorilor, e admisă de toată lumea. Nu vroiu să ofensez pe nimeni... dar uite ce sunt silit să spun despre greci. Nu le voiu tăgăduì talentul literar, nici arta lor, nici dibăcia, ori elocinţa; şi dacă mai pretind şi alte calităţi, gata sunt să li le admit. Buna credinţă însă, nici odată! Neamul acesta nu a ştiut măcar, ce este buna credinţă şi adevărul [1]). Nici nu bănueşte ce poate fi asta». «Grecul martor chemat în faţa tribunalului, nu se gândeşte la adevărul ce va spune; îi e gândul la chipul cum se va exprimà. Recuz aşa martori. Ii recuz fiindcă sunt greci» [2]).

Sf. Scriptură nu înfruntă decât pe păgâni şi pe elini (adică pe greci).

Poate să ni se pară că Maistre este prea aspru, că exagerează. Cu toate astea, el nu spune nimic dela sine, reproduce numai aprecierile altora. Ce nu au scris românii despre grecii din epoca fanarioţilor [3]).

---

1) Prinţul Max de Saxa, în cursul ce ţinea la Universitatea din Freiburg, spune că, şi în ziua de azi, clerul grecesc «este aşà de obicinuit să mintă, în cât nici el singur nu ştie când spune adevărul». (V. Vorlesungen über die orientalische Kirchenfrage).

2) Pro Flacco. Oratio IV.

3) Interesantă este şi scrierea unui grec modern, despre fanarioţi a lui Zalomi. Din îndemnul lui D. A. Sturdza, scrierea aceasta a tradus-o în româneşte răp. Gh. Balş.

Ceeace este cu neputință de tăgăduit, este că grecii sunt țanțoși, fuduli, cârcotași, cam șireți, iubitori de negoț și patrioți.

Țanțoși și fuduli, le-a venit greu, să se supue, de bună voie, chiar arhiereului mai mare al creștinilor. Cârcotași și vicleni, au găsit ușor pricină de gâlceavă și pretexte spre a lovì în cel drept. Asta a născut schisma. Iubitori de câștig, arghirofili; ușor au ajuns să facă din Biserica rămasă pe mâna lor, isvor de câștiguri pentru popi și călugări, o adevărată negustorie, un fel de bazar oriental [1]). Patrioți, vor prin biserica lor, să desnaționalizeze toate popoarele creștine din Balcani [2]). De aceea nu le vine, să se gândească la încetarea schismei.

Dar cu toate astea, și printre greci au fost și sunt oameni de omenie, ca în orice popor de pe lume. Mulți au văzut și văd, că nu e posibil creștinism fără unitate, și după puterile fiecăruia, mulți se încearcă să spună adevărul tuturor. Așà în sec. XV, S. Nifon, Patriarhul Constantinopolei, cel ce a reorganizat Biserica Ungro-Vlahiei, după stăruința lui Radu-cel-Mare. Acest Patriarh, la 1479, într'o scrisoare către Ion Mitropolitul Kievului, îi spune că, Sinodul dela Florența este un adevărat sinod ecumenic, dar că Patriarhia Constantinopolei e silită să-l conteste, din pricina încăpățânărei câtorva greci. Mai târziu prelații greci, cu același gând depuseră pe Patriarhul Chiril Lucaris, carele, ca să facă unirea imposibilă, chiar în viitor, voià să vâre pe orientali în eresul calvinesc. Pitzipios [3]), un di-

1) Comerțul cu moaște și indulgențe, pe care îl făceau și îl fac încă patriarhii neuniți, «Stânta Lumină» dela Ierusalim, anumite erezii de care vorbește «Candela» No. 17 din Septembrie 1915, nu se pot explicà decât prin spiritul mercantil al grecilor.

2) De acea au ură pe armeni, au încercat să grecizeze pe bulgari, și au încă nădejde să desființeze pe aromâni.

3) I. G. Pitzipios, L'église orientale. Exposé historique sur l'accord perpetuel de cette eglise avec Rome dans les dogmes de le foi et l'apostasie du clergé de Constantinople. 1856.

plomat foarte erudit, în mijlocul sec. XIX, a publicat cea mai documentată scriere în potriva desbinării orientale. Sunt mulţi, şi printre grecii de azi, oameni cari doresc unirea, cari înţeleg că Papa este Capul văzut al Bisericii, şi că trebueşte cinstit ca atare. Este greu să lupţi cu adevărul şi logica, când poţi cunoaşte adevărul, ştii raţionà şi ai un suflet cinstit.

IX. — Niciodată Papa nu a desasperat, de soarta întregii Biserici din Răsărit. Roma e convinsă că răsăritenii sunt de bună credinţă, în totalitatea lor; şi nu a pregetat niciodată, decâteori a fost vorba a le dovedì cu fapta şi cuvântul, dragostea.

In insula Patmos există o monăstire veche, întemeiată de S. Christodor. Acilea se adăposteşte, de câtevà secole, o ceată de călugări greci neuniţi. Ei s'au bucurat de mari favoruri din partea papilor. Papii au ajutat mănăstirea, de a putut dăinuì. Când piraţii jefuiră mănăstirea, Piu II îi miluì pe călugări, la 1461. Ca să îndemne pe catolici să ajute mânăstirea, Leon IX — la 1513 — acordă indulgenţe, celor ce vor miluì pe călugării din lavra lui S. Christodor din Patmos. La 1575, Grigorie XIII dete o indulgenţă deplină, celor ce vor vizità mănăstirea şi o vor ajutà cu bani. Urban VIII afurisì pe cei ce răpiseră avutul mănăstirei, la 1631; iar Inochentie XI la 1681. Dacă în secolul XV şi XVI, s'au putut înjghebà alianţe — adevărate cruciade — menite să scape pe creştinii orientali, de sub jugul turcesc, numai papilor este a li se mulţumi pentru aceasta. Numai ei, s'au simţit datori a se îngrijì de suferinţele şi nevoile răsăritenilor, din milă creştinească, din dragoste de părinte şi de frate bun, care la nevoie trece cu vederea rătăcirile alor lui, din iubire.

Când Piu IX a adunat Soborul din Vatican, a chemat la sfat pe toţi episcopii ortodocşi neuniţi, printr'o frumoasă scrisoare. Nici unul însă nu a venit la Sinod. Nimeni nu s'a gândit, că se ivise un moment fericit pentru împăcare.

Le-a scăpat din vedere, că neuniţii cari susţin că Sinodul este instanţa supremă în Biserică, nu puteau dosì dela Sinod, fără a-şi dà singuri desminţire. Ori cred că Sinodul este infailibil, că Duhul Sfânt insuflă hotărîrile Sinodului; şi atunci, cu această credinţă, trebuiau să se ducă acolo, convinşi că dreptatea fiind cu ei, şi Sinodul le-o va acordà pe deplin. Dacă însă credeau că în Sinod majoritatea le-ar fi fost protivnică, de ar fi fost de bună credinţă, nu le erà îngăduit să doseascā, afară numai dacă aveau curajul a susţine că nici Papa, nici Sinodul Ecumenic, nu e superior unui sinod local, pe care l-au adunat grecii după desbinare, şi care nu puteà reformà hotărîrile sinoadelor ecumenice.

Nu au făcut nimic. Ba da. Vreo câţiva s'au dus la Bon. Au stat de vorbă cu ereticii protestanţi. Nu au făcut însă nici o ispravă, fiindcă nu se puteà. Protestanţii, dacă e vorba să revie la Sf. Tradiţie şi la canoane, apoi mai uşor reintră în Biserica latină, decât să se supue orientalilor. Răsăritenii nu se pot unì cu protestanţii, decât părăsind cu totul ortodoxia.

X. — O personalitate genială a fost Ioachim Pecci. Pontificatul lui Leon XIII, are o pagină glorioasă în istoria Bisericii. L-am văzut dând soluţiuni sănătoase chestiunii sociale, l-am zugrăvit împăcând statele ce s'au supus arbitrajului său, şi ostenindu-se pentru pacea lumei întregi. Lui Leon XIII nu a putut să-i scape, importanţa unirei tuturor bisericilor din Răsărit. El a înţeles minunat ce trebue făcut pentru ca să închidă gura, vrăjmaşilor unirei. Mult a făcut el, pentru bisericile ortodoxe unite. A întemeiat un colegiu la Roma, pentru armeni şi pentru maroniţi. La Filipopoli şi la Adrianopole, a întemeiat seminare bulgăreşti. Institutul Leonin din Atena şi colegiul Santa Ana din Ierusalim, lui îşi datorează decretele de întemeiare. Colegiul St. Atanasie a fost reformat. In colegiul de la Propaganda, a mărit numărul burselor destinate românilor. Indemnând

pe benedictinii şi pe asompţioniştii, cari se ocupau de răsăriteni, să îmbrăţişeze ritul oriental; a sdrobit legenda că papii ar vroì latinizarea răsăritenilor, a distrus o calomnie, A făcut peste putinţă, ca o astfel de urâcioasă bârfeală. să mai păstreze măcar aparenţa bunei credinţe. Papa, ca să împedece orice imprudenţă a preoţilor veniţi din Apus la popoarele răsăritene, din dragoste de Hristos, decretează că «orice misionari de rit latin, preoţi de mir ori călugări, cari vor convertì un răsăritean la ritul latin, pe lângă suspendarea ipso facto dela liturghisire, şi pe lângă alte pedepse prevăzute în Constitutia Demandatum, va fi lipsit şi despoiat de sarcina lui. Şi pentru ca acest canon să fie cunoscut şi respectat, el va fi afişat în bisricile latine» [1]).

«Vrednicia Bisericilor orientale, ziceà, Leon XIII, e consfinţită prin cele mai vechi şi mai ilustre monumente istorice; ea se bucură de cinste şi veneraţiune în întreg universul... Câtă cinste şi dragoste, Biserica Romei, maica şi împărăteasa tuturor, n'a dovedit ea, bisericilor orientale. Unul din foloasele, nu cel mai neînsemnat, al grijei sale de răsăriteni, a fost apărarea şi conservarea desăvârşită a obiceiurilor şi riturilor sfinte ale lor... De aceea am poruncit... cel mai mare respect şi observarea exactă a riturilor. Căci păstrarea lor are mult mai mare însemnătate, decât s'ar crede. Să respecte toţi, cum se cuvine, autoritatea patriarhilor, în raporturile cu dânşii să pue în practică sfaturile Romei, ca astfel fiecare să fie vrednic de a fi socotit soli şi împăciuitori ai bisericilor răsăritene cu Biserica romană» [2]).

«Cu ce drag ne gândim la Orient şi la bisericile sale ilustre şi venerabile, ştiţi din scrisorile prin care arătam necesitatea de a conservà şi a apărà disciplina răsăritenilor intactă, scriea tot Leon XIII, episcopilor latini. Nu ne ascundem cu toate astea greutăţile întreprinderei noastre

1) Enciclica Orientalium dignitas, din 30 Noembre 1894
2) Ibid.

şi slăbiciunea noastră de a le învinge, dar avem nebiruita nădejde în succes, la Domnul» [1]).

Cu această speranţă, Leon XIII n'a încetat un singur minut a se ocupà de răsăriteni, cu dragoste şi în perfectă cunoştinţă de cauză. Putem zice că el a tras linia pe care, mai curând sau mai târziu, dar cu siguranţă, se va ajunge la pace cu toţi răsăritenii.

Urmaşul său, Piu X, deşi dificultăţile ce a avut de rezolvat în urma separaţiunii Bisericei de Stat în Franţa, zdrobirea modernismului şi diferitele îmbunătăţiri ce a adus în interiorul Bisericii latine, i-au stăpânit atenţiunea; nu a uitat nici el pe răsăriteni. Centenarul lui Sf. Ion Chrisostom, liturghia bizantină săvârşită cu acea ocazie în Vatican de Chiril VIII, Patriarhul Antiochiei, au fost prilejuri pentru a se constatà, sub ochii tuturor, respectul şi dragostea Papii de ritul răsăritenilor. Dând voe latinilor a se împărtăşì de câte ori vor voì după ritul oriental, el mărì legătura dragostei dintre ambele rituri.

Papa «cu ale lui trei coroane puse una peste alta» [2]) are, am mai spus, cinci calităţi. E episcop al Romei, arhiepiscop al eparhiilor suburbane, primat al Italiei, patriarh al Apusului şi arhiereu mai mare al tuturor creştinilor. Această din urmă calitate constitue, primatul papal. Acest primat îl leagă cu răsăritenii. In puterea acestui primat, el e în drept să ceară răsăritenilor ascultarea, pe care i-au dat-o strămoşii lor zece veacuri, pe care i-o mărturisesc şi azi o parte din răsăriteni, nu cei mai buni, poate, dar de sigur cei mai culţi, cei mai iubitori de adevăr. Cei care, mai mult decât toţi răsăritenii, sunt convinşi că politica şi interesele lumeşti, nu pot stà în drumul realităţii.

XI. — Caldul apel la unire al lui Leon XIII a mişcat toate continentele; numai grecii nu l-au înţeles cum trebue. Antim VII, Patriarhul Costantinopolei, a crezut chiar că-i

1) Enciclica Christi nomen die 24 Decembrie 1894.
2) Eminescu.

poate răspunde, printr'o fine de neprimire. Enciclica lui Antim VII nu face decât reeditează invectivele cunoscute, dar recunoaşte că singura reală controversă este cea relativă la primatul papal. Nici nu ar face să vorbim de acest răspuns dat de Fanar Vaticanului, dacă nu ar conţine a mărturisire preţioasă. Patriarhul declară că unirea dintre apuseni şi răsăriteni a devenit cu neputinţă dela 1870, decând Soborul din Vatican a promulgat dogma infailibilităţi. De aci rezultă însă că şapte secole, unirea a fost cu putinţă; şi că dacă nu s'a făcut, vina e a celor ce au susţinut desbinarea. Aceia însă n'au fost nici odată, papii.

De altfel nici chiar în Constantinopole, răspunsul lui Antim VII nu a mulţumit toată lumea. Câţiva ani mai târziu, Ioachim III, a trebuit să reià chestia pe alt ton. Convins că unirea se impune discuţiunilor publice, acest Patriarh a cerut avizul bisericilor autocefale în legătură dogmatică cu Fanarul, relativ la chipul cum s'ar puteà aduce la îndeplinire unirea bisericilor.

Avizele ce s'au dat, nu au fost nici ele, la înălţimea chestiunii de rezolvat; dar graţie tactului Papalităţii, lumină se face, tot mai mult, împrejurul acestei chestiuni. Nu mult după această sfătuire, în cetatea grecilor, la Stambul, grecii uniţi cu Roma aşà s'au înmulţit, încât Piu X a trebuit să le deà un episcop grec, care îi păstoreşte, spre uimirea Fanarului, care nu a mai auzit de arhiereu grecunit, dela cucerirea Constantinopolei de către turci.

In 1909, când presa bucureşteană discutà reforma sinodală, într'o gazetă cotidiană [1]), răp. Calist Ialomiţeanu, actual episcop al Argeşului, a publicat câtevà studii, polemizând cu răp. Nicolae Dobrescu. In studiile acelea Vlădica, pe atunci episcop titular al Botoşanilor, mărturiseşte că desbinarea dintre apuseni şi răsăriteni, a sfâşiat că-

1) In ziarul «Epoca».

maşa lui Hristos», şi declară că de păcatul acesta poartă vina «Fotie şi Papa Nicolae II».

E scuzabil — până la un punct — un arhiereu neunit, când îşi închipue că poate fierbe în aceeaşi oală pe Fotie cu Nicolae II. Noi ne mulţumim cu aceea că dă vina şi pe Fotie, pentru desbinarea celor două biserici. Atât ajunge, este suficient. Dacă Fotie e vinovat de schismă; el nu mai e prin urmare apărătorul ortodoxiei, ci un simplu iscoditor de gâlceavă, al unei gâlcevi ce trebue curmată cât mai curând, în interesul unităţii bisericeşti.

Cu cele ce preced, am demonstrat că papii în raporturile lor cu bisericile orientale, nu au căutat şi nu caută altcevà, afară numai să slujească Evanghelia[1]) şi să facă cât mai mult bine omenirei.

Incheiăm dar acest capitol cu cugetarea Protopopului din Bârlad[2]) dintr'un număr festiv al revistei oficiale a S. Sinod al Bisericii Autocefale Române:

«Unirea bisericilor ar aduce mare progres Evangheliei, şi deci mult bine omenirei».

---

1) Aşà se explică de cei dintre ereticii răsăriteni, nestorieni, iacobiţi, monoletiţi, monofisiţi, armeni, copţi, ş. a.; mulţi se întorc la ortodoxie unindu-se cu Roma, şi mai niciodată nu caută spre ortodocşii neuniţi.

2) Economul I. Antonovici, actual membru în Consistoriul Superior Bisericesc, profesor, cunoscut prin studiile sale istorice, în «Bis. Ort. Rom.» No. 11/902, pag. 168.

CAPITOLUL V

Papa în raport cu românii

Creştinarea românilor.—Ritul oriental.—Propaganda prin unguri.— Pe vremea turcilor. — Idealul naţional. — Alte legături cu Roma. — Unirea. — Fanarioţii. — Secolul XIX. — Sentimentele românilor faţă de papalitate. — Concluzie.

I. — Românii sunt azi un popor latin, creştini şi de rit oriental. Ei sunt urmaşii legionarilor romani, cu cari Impăratul Traian, a colonizat Dacia la începutul secolului II. Este cu neputinţă ca în legiunile romane, ce au cucerit Dacia la 107, să nu fi fost şi soldaţi creştini. Aşà judecând, putem spune că creştinismul a pătruns în Dacia, odată cu legiunile romane. Nu avem însă nici o dovadă de acest lucru. Din epoca aceea, nu s'a găsit nici un monument sau inscripţie, cu caracter creştinesc. Cele câteva candele cu crucea pe ele sunt aşà de puţine, încă chiar de am admite că sunt dinainte de secolul IV, ele nu dovedesc existenţa unei creştinătăţi numeroase. Dacia sub romani a fost o ţară păgână. Daco-romanii — afară de rare excepţii — păgâni au rămas până în veacul IV. Ei au fost creştinaţi în veacul IV şi V, de către S. Nichita, Episcopul Remesianei. Apostolul românilor [1]) a murit la 15 Septembrie 420, în ziua când toată creştinătatea sărbătoreşte pomenirea lui. Mineiele din Bucureşti îl numesc «păzitor al ţării acesteia». Om învăţat, preot harnic şi cuvios, S. Nichita este unul din cei mai eleganţi scriitori latini, din epoca lui. Episcop al unei eparhii, depinzând direct de Papa, ca Patriarh al Apusului, el a introdus pe români în Biserica

1) Pârvan. Contribuţiuni epigrafice la istoria creştinismului daco-roman. Bucureşti. Socec 1911. Pag. 50, 158, 159, 162, 164, 166, 167 şi 177.

latină. Riturile au existat dela începutul creştinismului, dar ele nu s'au desvoltat decât cu încetul, şi mai târziu. Nu putem şti cu siguranţă, daca ritul bisericilor latine din dreapta Dunării, de unde a venit creştinismul în Dacia Traiană, se apropià de ritul roman, sau de cel oriental. Ştim numai că Remesiana, erà o eparhie din dreapta Dunării, din Bulgaria de azi; şi că ruinele bisericilor mai vechi din Bulgaria şi din Dobrogea, se deosebesc, prin arhitectura lor, de bisericele bizantine. Ele seamănă foarte mult cu bisericile latine, din vremile acelea. Este ştiut apoi că deosebirea dintre un rit şi altul, în veacurile primare ale creştinismului, o formà mai cu osebire limba liturgică. Toate popoarele au primit, la creştinarea lor, ca limbă liturgică limba înţeleasă de ei; aşà că desigur românii au avut limba latină rustică drept limbă liturgică. Aceasta o dovedesc cuvintele bisericeşti ce ne-au rămas în limba română, care toate au un caracter latinesc nediscutabil. Tot aşà de nediscutabil, ca şi faptul că Moesia şi Dacia Aureliană, erau provinçii dependente de Patriarhia Apuseană. «Episcopii scriu şi predică latineşte. Limba latină se întrebuinţează în serviciile bisericeşti», aşà citim în cursul de istorie bisericească, pe care N. Dobrescu îl făceà la Facultatea de teologie din Bucureşti.

Că românii au trecut la creştinism la sfârşitul veacului al IV şi la începutul sec. V, reiese nu numai din aceia că S. Nichita e cunoscut în istorie, drept creştinizatorul ambelor Dacii; dar şi din existenţa cuvântului românesc de Biserică. Popoarele ce au primit creştinismul în cele dintâi două veacuri, când biserica erà numită *Ecclesia*, nu cunosc biserica, ci l'église, chiesa. Nemţii cari au primit creştinismul prin goţi la începutul veacului IV îi zic Kirche, dela chiriarca (κυριακα), cum se ziceà bisericii pe atunci. Singur românii au păstrat biserica, dela *basilica*, un cuvânt ce s'a născut, bisericeşte, la sfârşitul veacului IV [1]).

1) Ibid. Pag. 87 şi 88.

Este prin urmare un adevăr istoric ce nu sufere discuţie, acela că românii au primit creştinismul în forma latină, şi dela episcopii depinzând de Papa, nu numai în calitatea de Arhiereu mai mare, ca urmaş al lui Sân Petru, dar şi şi în calitatea lui de Patriarh al Apusului.

II. — O chestiune mult mai delicată este, cum românii au ajuns la ritul oriental, şi in dependenţă de Patriarhia Constantinopolei.

«La începutul veacului VII, invazia slavilor face să dispară Arhiepiscopia Justinianei Prime, şi celelalte episcopii latine, de care atârnau creştinii din Dacia Traiană». «Ţara Românească şi Ardealul cad sub stăpânirea bulgarilor» şi «bunul simţ spune că trecerea românilor dela ritul latin la ritul slavo-bizantin nu s'a putut face decât fiind impus românilor cu forţa de bulgarii cu totul slavizaţi, iuţi şi despotici [1]).» Aşà tălmăceà Dobrescu, trecerea românilor la alt rit, şi sub altă ierarhie bisericească.

Tot aşà înţelege treaba şi D. Onciu, când scrie că «faptul se-explică îndată ce ştim că dela înfiinţarea Imperiului bulgar — în secolul VII — şi până la desfiinţarea lui, la începutul secolului XI, noi am fost în atârnare de acest imperiu; şi că în timpul supremaţiei lui, noi am primit organizarea politică şi bisericească care a produs acele efecte» [2]).

Atâta însă nu ajunge. Oricât de puternică a putut fi stăpânirea bulgărească, deşi se pomeneşte chiar de tăierea limbilor popilor români; cine judecă obiectiv, are nevoie şi de alte explicaţiuni ale acestui fenomen.

Evident în secolul VII, nu se pomeneà de ruptură între răsăriteni şi apuseni. O schimbare de rit nu implicà nici

---

1) N. Dobrescu. Curs de istoria Bisericii româneşti, la Facultatea de teologie din Bucureşti.

2) D. Onciul. Originele Principatului Ţării Româneşti. Bucureşti, Elzevir, 1899. Pag. 18/9.

decum o schimbare în credinţă. Nu erà vorba de vre-o schismă, necum de erezie. Apoi, să nu uităm, deosebirea dintre rituri erà foarte neînsemnată, şi fiecare eparhie aveà ritul său propriu. Cum s'au învoit însă românii, să primească drept limbă liturgică, o limbă străină şi barbară,—slava,—asta e mai greu de tămăcit.

Pentru noi lucrul nu se poate explicà decât astfel: Ţările româneşti, fuseseră cucerite de bulgari. Cu Dacia Traiană, s'a petrecut acelaş lucru, ca şi în Galia. In Galia latină, pătrund francii. Aceşti barbari pun stăpânire pe ţară. Ei dau o nouă organizare Galiei. «Primul rang social îl ocupà francul, barbarul, seniorul feudal, la urmă veneà romanul» [1]). Legea salică şi legea ripoară, fac deosebire legală între francul cuceritor, şi romanul cucerit. «Si quis ingenuus hominem Francum aut Barbarum occiderit», legea îl pedepseà cu mult mai aspru decât pe ucigaşul unui roman. «Si vero romanus vel Lidus occisus y fuerit». «Clasa superioară a celor de origină germanică stà la ţară, unde fiecare proprietar trăià pe moşia lui, din munca roadelor ce adunase, ori a colonilor romani ce ţineà de moşia aceea» [2]). Francii însă fură creştinaţi de supuşii lor romani. «Biserica dete societăţii astfel organizată, o nouă vieaţă şi progres. Păstrătoare a rămăşiţelor civilizaţiei romane.... o stăreţie nu erà numai locaş de rugăciune şi de meditare, ci un adăpost împotriva barbariei în toate formele ei» [3]).

Fără îndoială, că tot cam la fel au organizat bulgarii stăpânirea lor în Dacia. Românul, vechiul colon, a rămas să muncească pentru barbarul răsboinic şi stăpânitor, boer ori cneaz. Dar fiindcă seniorul, boerul dela noi, erà creştin, cu popii şi ritul lui; cu încetul el a înlocuit pe moşiile lui pe popii latini, cu popii lui bulgari. Bieţii români, au tre-

1) Aug. Thierry. Essai sur l'histoire du tiers etat. Pag. 13.
2) Ibid. Pag. 15.
3) Ibid. Pag. 19.

buit să se mulţumească cu asta. După cc puhoiul bulgar a trecut, boerii s'au românizat, dar au păstrat pentru ei şi pentru sătenii lor, legea (ori ritul) slavo-bizantin.

Inocenţiu III, care ştià că românii sunt de viţă latină, şi fuseseră fiii sufleteşti ai Romei Papale, reuşeşte—un moment—să aducă câtva timp pe Ioniţă, Regele româno-bulgar la supunere. Ei reiau legăturile cu Roma, primesc chiar ritul latin. Dar numai câţiva ani. Din cauza prelaţilor latini din Constantinopole, se rup din nou acele legături duhovniceşti. Din ură pe latinii cuceritori ai Constantinopolei, bulgarii încep o persecuţie în regulă în contra ritului latin. Ca nu cumva românii (vlahii), să fie ispitiţi să păstreze legături cu Roma, Arhiepiscopul bulgar din Ohrida, întemeiază un episcopat al Vlahilor, în legături canonice cu dânsul [1]).

In acest interval de patru veacuri deosebirile rituale crescuseră, şi românii aşà s'au fost obişnuit cu ritul oriental, încât el a ajuns ritul naţional al tuturor românilor.

«A fost fatalul destin al istoriei», zice Onciul. Papii însă necurmat au căutat să amintească românilor obârşia lor latină. Să-i scoată din acele legături ierarhice care, fără voia lor, îi ţineau departe de Roma. Se poate zice, că dacă românii, nu au pierdut niciodată amintirea originei lor latine, este că Papii le-au vorbit într'una de ea.

III. — La începutul veacului XIII, ungurii intră în ceartă cu bulgarii. Sub Ioan Asan II ei se răsboiesc; la 1233, Regele Ungariei, ià titlul de Rege al Bulgariei şi al Cumaniei, pentrucă dobândise dela bulgari banatul Severinului, cu Oltenia, şi fiindcă îşi valorase, prin cavalerii teutoni, drepturi feudale în Ţara Bârsei [2]) şi la Câmpulung. In Moldova încă aveau pretenţiuni de suzeranitate ungurii, de-

1) Un astfel de episcopat a existat dela 1018—1186, după cum reese dintr'un catalog al episcopilor dependenţi de această arhiepiscopie, ce se păstrează în Vatican şi la Berlin.

2) D. Onciul. Orig. Princip. Pag. 42.

curgând din legăturile feudale dintre Regele Ungariei şi Dragoş, Voevodul Maramureşului, cel care a descălicat în Moldova. In ţările acestea, din pricina barbarilor, nu se întemeiase încă o ierarhie proprie bisericească. Poporul de baştină, românii, aveau toţi popii lor, eşiţi din mâinile vlădicilor bulgari, dar popii erau români cu trupul şi sufletul. Nu ştiau carte, liturghiseau, ca vai de ei, într'o limbă streină şi nepricepută. Dar aveau frică de Dumnezeu, credinţă în Hristos şi dragoste de neamul românesc. Nu erau nici măcar de drept schismatici, căci habar nu aveau de certurile bisericeşti dintre apuseni şi răsăriteni. Erau preoţi bine şi canoniceşte hirotonisiţi, păstori sufleteşti ai unui popor amărât. In principate, prin oraşe trăiau saşi, nemţi şi unguri, toţi creştini de rit latin. Pentru toate aceste popoare, Arhiereul cel mare al creştinătăţii, Grigorie IX, întemeiază două episcopii. Pentru moldoveni, Papa Grigorie IX creiă episcopia Milcovului la 1217. Pentru munteni, Papa Urban VI la 9 Mai 1381, întemeiază episcopia Argeşului; iar pentru olteni, peste doi ani, se creiază episcopia Severinului. Aceste episcopii aveau, în intenţiunea Papei, misiunea de a păstori pe creştinii de rit latin din ţările acelea, şi să pue capăt schismei; adică să readucă pe românii de rit oriental, la împărtăşanie cu Roma. Incă din 1204 [1]) Papa Inochentie III se gândeà să înfiinţeze o episcopie unită pentru românii din Ardeal şi Ţara Ungurească. N'a isbutit din pricina împotrivirei episcopilor de rit latin de acolo [2]). La 1284, Grigorie IX scrie Regelui Bela al Ungariei şi Episcopului Teodosie al Milcoviei, poftindu-i să se conformeze canoanelor Soborului din Lateran, prin care în orice episcopie de rit latin, care are în sânul ei răsăriteni, trebuie să fie şi un arhiereu de rit oriental. Ordinul Papii «nu se execută, pentrucă, scrie Auner, episcopii

1) I. Mihaly, Diplome maramureşene. Maramureş-Siget, 1900 Pag. 26.
2) A. Bunea. Ierarhia la români. Blaj, 1904. Pag. 191 şi urm.

unguri nu s'au ţinut vreodată de acest canon»[1]). Papa a continuat însă a se interesà de români. Grigorie XI scrie, şi el, Regelui Ludovic al Ungariei, că are de gând să deà românilor o episcopie proprie, fiindcă spun că nu îi mulţumesc slujbele popilor unguresti. Nici Grigorie XI nu a isbutit însă, fiindcă nu erà numai vorbă de interese pecuniare, cum crede Bunea; nici de aplicarea canoanelor din Lateran, cum zice Auner. Ungurii voiau să se servească de Biserică, ca să maghiarizeze pe români. Şi rezistenţa lor la ordinele papale, erà cu atât mai uşoară, cu cât în ţările române, misionarii erau dominicani, un ordin călugăresc cu mari merite, dar care a fost orbit de o chimera: unificarea riturilor. Domnii români nu erau protivnici unirei. Radu Negru cereà lui Urban VI să întemeeze o episcopie latină în Curtea-de-Argeş, unde Doamna Ana clădeşte catedrala latină, ale cărei ruine se văd până azi[2]). Insuşi Vlaicu-Vodă «nu erà de loc potrivnic catolicismului». Şi dacă Vlaicu cerù Patriarhiei din Constantinopole să întemeeze o mitropolie la Severin, este numai fiindcă propaganda catolică se înfăţişà într'un rit străin românilor şi prin preoţi maghiari ori susţinuţi de maghiari.

Papa neputând să creeze episcopii de rit oriental pentru români, suveranii Ţării Româneşti şi ai Moldovei au fost siliţi să ceară din Constantinopole, o ierarhie proprie pentru ţările lor.

Ungurii nu au isbutit să desnaţionalizeze pe nimeni, dominicanii nu au unificat nici un rit; iar românii deşi au reuşit să-şi păstreze ritul, au fost supuşi unei ierarhii disidente. Cu timpul chiar populaţiunile de rit latin din principate, s'au românizat în totul şi cei mai mulţi s'au

---

1) Auner. Episcopia Milcoviei, «Rev. Cat.» 1912, Pag. 549.

2) Auner. Episcopia Argeşului, «Rev. Cat.» 1914, Pag. 439 şi N. Gabrielescu, Ruinele Sânicoara din C. de Argeş. Buc. 1888. Pag. 3.

3) Auner. Episcopia Severinului, «Rev. Cat.» 1913. Pag. 52.

contopit chiar bisericeşte cu românii. Neascultarea de Papa nu a adus nici un bine, nici ungurilor nici dominicanilor.

Domnii români însă nu au încetat să întreţie relaţiuni cordiale cu S. Scaun. Se poate zice că, numai de nevoie au susţinut disidenţa grecilor, ca să scape de unguri, şi să păstreze ritul oriental atât de scump românilor.

IV. — In secolul XIV, Principatele române scapă de bulgari şi de unguri. Dacă turcii nu năvăleau în Europa, românii, ajunşi la independenţă, probabil isbuteau să strângă, mai tare şi pe deplin, legăturile lor cu Roma. Turcii au oprit însă în loc orice progres românesc. Politicesţe i-au supus, economicesţe i-au sărăcit, şi bisericesţe le-au impus schisma.

Unirea dela Florenţa nu a isbutit, fiindcă nu au vrut turcii, spune Dobrescu [1]).

«Turcia a fost o puternică apărătoare în potriva propagandei catolice» fiindcă «a împiedecat-o pe toate căile» nu numai «prin Patriarhia Constantinopolei», dar «şi prin concursul politic şi militar ce a dat neunirei», ne spune Mechisedek al Romanului [2]).

Motivul pentru care au lucrat aşà turcii, îl găsim în testamentul lui Fuad-Paşa. Marele Vizir al Sultanului Abdul-Azis. El spune acolo că «pentru a împiedecà decadenţa Imperiului Otoman», «este o datorie pentru oamenii politici musulmani, să pue necontenit stavilă între greci şi celelalte comunităţi creştine, şi trebuie să întreţie zizania între Biserica bulgară şi cea grecească, în fine să împiedice prin toate mijloacele, şi în vecii vecilor, unirea grecilor cu Biserica rusească, ori cu «Biserica romană. Poarta e obligată să previe şi să se opue la orice încercări de unire a armenilor şi a georgienilor».

Consequentă cu politica aceasta, Sublima Poartă, dela

1) Istoria Bisericii române. Vălenii-de-Munte. 1913. Pag. 47.
2) Papismul. Pag. 22.

început, a cerut românilor să strângă legăturile cu Patriarhia Constantinopolei, şi să evite relaţiile cu Roma Veche.

Dar tocmai de asta, românii, cât au putut, au căutat să-şi asigure oarecare independenţă faţă de Fanar, şi nu au dispreţuit deloc relaţiunile cu Vaticanul. Domnii mazâli căutau adăpost şi ajutor la Roma. Unii, precum Vlad Ţepeş, Mihnea, Petru Cercel, şi alţii, peste graniţe, frequentau mai cu drag bisericile latinilor, decât pe ale grecilor. Toţi câţi mergeau la Roma, mărturiseau supunere Sfântului Scaun, prin care românii sperau să scape de turci.

Bărăţiile din Câmpulung, Târgovişte, Bucureşti, Râmnic şi Craiova, prin hrisoave domneşti căpătau averi şi privilegii. In «Descripţia Moldovei» Dumitru Cantemir afirmă că Episcopul latin din Iaşi, aveà o poziţie oficială bine determinată, şi nu cedà pasul nimărui decât Mitropolitului Moldovei şi Sucevei.

Căci dacă, pentru a-şi păstrà ritul, românii socotiseră cel mai sigur lucru, o legătură ierarhică cu Constantinopole; şi dacă, din pricina asta, ei nu ţinură unirea din Florenţa decât atât cât o a respectat Patriarhia Constantinopolitană; după cucerirea Ţarigradului de turci, cârmuirea românească a priceput că numai Papa poate să înjghebe alianţe capabile să desrobească peninsula balcanică. Profitând, cu dibăcie, de zizaniile dintre bulgari, unguri şi poloni, Ţara Românească şi Moldova isbutiseră să-şi asigure o independenţă complectă, prin războaie şi graţie unei diplomaţii inteligente. In secolul XV turcii ameninţau existenţa românilor, ca Stat şi ca creştini. Papii, cari altădată şi cei dintâi, daseră semnalul şi susţinură cruciadele, pentru a scoate Sfântul Mormânt din stăpânirea mahomedanilor; acum se ostenesc să înjghebe ligi creştine, adevărate cruciate, menite să salveze creştinismul şi civilizaţia europeană.

La Cossovo şi Nicopole, Mircea luptà cu creştinii; şi dela el ne-a rămas un portret în costum de cruciat papal.

In calitate de legat al lui Calist III, S. Ioan Capistran cutreeră Ardealul şi Ţara Românească, de pune la cale o alianţă antiturcească. Stăruinţelor lui se datoreşte ridicarea lui Vlad Ţepeş, pe tronul României, şi a lui Ştefan-cel-Mare în Moldova.

In luptele lui cu turcii, Ştefan-cel-Mare e ajutat şi îmbărbătat de Sixt IV. Lui îi cerù sfat şi parale. Dacă Matei Corvin, Regele Ungariei, încearcă să întoarcă în folosul lui, jertfele lui Ştefan; dacă isbuteşte uneori, prevalându-se de oarecari drituri feodale, să oprească banii pe cari Papa îi trimite Moldoveanului; asta nu reduce însemnătatea rolului Papii, în luptele românilor cu turcii. Nu e vina Papii, că Ungaria şi Polonia pun interesele lor de Stat, mai presus de dreptate şi de adevăr. Când banii trimişi lui Ştefan, rămân în visteria lui Corvin; Papa se osteneşte prin alte mijloace să-l ajute. Ştefan trimite o misiune la Roma. Reprezentantul Domnului Moldovei spune lui Sixt IV că Ştefan cu Mitropolitul şi multă lume au fost la Roma, în zilele lui Pavel II, ca să capete darurile duhovniceşti ale unui an jubiliar. El obţine dela Papa o bulă prin care se acordà aceleaşi foloase, cui va merge să se închine la Biserica din Suceava. Când Papa, după cererea iui Ştefan, numeşte episcop latin în Moldova pe Petre, bacalaureatul în drept; îl şi dispensează de plata anatelor, ca o favoare pentru Ştefan [1]). Ce strânse erau legăturile lui Ştefan-cel-Mare cu Roma, reiese minunat din instrucţiunile ce Senatul Veneţiei dà lui Emanoil Gerardo, Ambasadorul Republicei în Moldova. In punctul al 8-lea citim, «Ambasadorul veneţian erà însărcinat să roage pe Domnul Moldovei să nu conteste juridicţia Patriarhului Constantinopolei asupra creştinilor de rit oriental din Moldova, fiindcă Republica ţine foarte mult la acel Patriarh» [2]). Cu alte cuvinte Veneţia l'a împedecat, să rupă relaţiunile bisericeşti cu Fanarul.

1) A. D. Xenopol. Istoria românilor. V. II. Pag. 339—343.
2) Exarhu. Documente veneţiane. Instrucţia din 17 Mai 1476.

V. — Dacă un moment, la începutul veacului XVI, Ţara Românească, Ardealul şi Moldova au fost întrunite de Mihai Viteazul, pentru aceasta trebuie mulţumit şi Papii. Răsboiul care a făcut cu putinţă acest lucru, a fost patronat de Clement VII.

Xenopol, în totdeauna adversar al Papalităţii, spune că în Noembrie 1593 Papa scrie Regelui Poloniei, Principelui Transilvaniei, Domnului Moldovei, Voevodului Munteniei, Cardinalului Andrei Bathori şi Hatmanului cazacilor «cerând dela toţi să sară în ajutorul creştinătăţii ameninţate» [1]). Apoi adaogă că Aron fusese adus în alianţa anti-otomană «prin stăruinţele Papii» [2]). Dar socoteşte că Mihai nu fusese îmboldit de nimeni în potriva turcilor, ci s'a răsculat din propria lui hotărîre [3]).

Dar să ascultăm şi pe alţii: «Clement VIII desfăşură o mare activitate diplomatică. Emisarii lui străbat Europa şi Asia, cu instrucţiuni amănunţite». Pe Alexandru Komulovici, pe care Grigorie XIII îl făcuse vizitator al bisericilor latine din Imperiul Otoman, Clement VIII, «îl trimite din Roma, la Moscova, prin Transilvania, în statele Dunărene şi Polonia; căci până acolo se întindeau razele misiunii sale». «Mihai-Vodă erà stăpânit de o mare şi nobilă idee. Socoteà Dacia vrednică să reînvieze şi vroià să-i adune rămăşiţele risipite, să refacă unitatea naţională a românilor, proiect care cereà numaidecât zdrobirea jugului turcesc. De aceea va fi vrăjmaşul lor hotărît, luptând bărbăteşte împotriva numărului, biruindu-i, atât cât luptele interne nu-l slăbiră şi cât fu cruţat de pumnalul austriac... In Martie 1594, Komulovici se duse la Iaşi şi petrecù zilele de 22 şi 23 Martie în tratative cu Domnul Moldovei. Aron-Vodă fusese la Roma, în zilele lui Sixt V., scrisoarea Papii produse asupra lui un efect miraculos».

1) A. D. Xenopol. Istoria Românilor. Vol. III. Pag. 166.
2) Ibid. Pag. 173.
3) Ibid. Pag. 175.

«Câteva săptămâni în urmă, Komulovici se convinse însă că nu se puteà bizuì pe Aron. Versatil, lipsit de voință, gata să-și părăsească în orice moment aliații, incapabil de o hotărîre nestrămutată, el fù înlocuit la 1595 cu Ștefan Răzvan, care se dete pe față în contra turcilor»[1]). Toate astea: «fiindcă Clement VIII doreà alianța a celor trei voevozi cu Impăratul. Pe dată după asta, în 1595, Papa acredită pe Cardinalul Alfons Visconti, pe atunci simplu Episcop al Cerniei și Nunțiu Apostolic la Alba-Iulia, în aceeași calitate la București și în Iași[2]).

In «Biserica Ortodoxă Română», răposatul Erbiceanu a publicat niște scrisori ale lui Mihai către Patriarhul Țarigradului. Aceste scrisori nu au altă importanță decât pentru a dovedì, că în anumite timpuri, Mihai a negociat cu turcii, prin intermediul Patriarhului, așa cum negocià cu ungurii, prin intermediul Nunțiului Malaspina, și cu Vaticanul, uneori, prin Impăratul Rudolf.

Noi voim numai să constatăm, că Mihai a avut nu numai relațiuni directe cu Vaticanul, dar a fost chiar îmboldit de Papa, ca să scuture jugul turcesc.

Tot așa și Șerban Cantacuzino. Tatăl său, traducătorul Bibliei, vestitul Postelnic Constantin Cantacuzino, erà filocatolic.

Sec. XVII este stăpânit de războaie ale creștinilor cu turcii. Domnii români au un rol deosebit în răsboaiele astea. Stăpâniți de dorința să scape țările române de turci, au teamă de o cucerire a lor de către aliați; de aceea în tot timpul, Papii se adresează lor cerându-le concursul, și ei nădăjduesc că Papa îi va apărà de lăcomia cuceritorilor străini. Grigore Ghika II al Țării Românești și Ștefan Petriceicu, Domnul Moldovei, trimit la Roma pe Parcevici, Episcopul Moscopolei, împreună cu Ion Bercuș, fost Vicar

1) Pierling. La Russie et le Saint Siège, Paris. Plon-Nourit et C-nie 1897. Vol. II, pag. 336, 340, 341 și 343.

2) I. C. Filitti. Din Archivele Vaticanului. Vol. II, pag. 62, și 63.

al latinilor din Moldova, ca să negocieze intrarea Domnilor români în liga creştină [1]).

Dacă Şerban Cantacuzino, prin acţiunea lui, ajută pe creştinii împresuraţi în Viena de turci, dacă se gândeşte să intre pe faţă în răsboi cu turcii: pricina este că Împăratul Germaniei, cu care se aliase, purtà la brâu sabia creştinilor cari ascultau de Papa.

Toţi Domnii români din secolul acesta întreţin relaţiuni diplomatice cu Roma. In Moldova, Ieremia Movilă, la începutul veacului, mărturiseşte în mod solemn unirea cu Roma, la 1588, în faţa Cardinalului Aldobrandini. Şi fratele lui, Mitropolitul Gheorghe Movilă, aveà comunicaţiuni în sacris, cu latinii [2]). Odată cu el a mărturisit unirea şi Petru Şchiopul. In zilele acestui din urmă, au fost readuşi la catolicism toţi moldovenii de rit latin, cari trecuseră la protestantism. Despre acest fapt a raportat lui Grigore XIII, Mitropolitul Moldovei, printr'o scrisoare în care spune că «împins de o parte de datoria şi respectul său de Biserica Catolică şi pe dealtă parte din porunca Măriei Sale, îşi dà toate silinţele ca nu cumva după alungarea şi stârpirea ereziei, Biserica Catolică să fie din nou pângărită de protestantism» [3]).

VI. — Dela Ieremia Movilă, avem un hrisov în care se citeşte: «P. S. Papa Romei... este capul tuturor bisericilor din lume... eu voi ascultà de Sfinţia Sa cum am făcut, jac şi voi face întotdeauna» [4]).

Cu două veacuri înainte, Moldova se mai supusese canoniceşte Romei. Lui Urban V, îi scrisese în acest sens

1) Vlad. Ghika. Scrisoarea unui preot catolic pământean. Rev. Cat. 1912, 579.

2) P. Ferenţ. Ieremia Movilă şi Catolicismul. Calendarul Catolic pe anul 1915. Iaşi.

3) I. Ferenţ. Despre Petru Şchiopul. Calendarul Catolic pe anul 1914. Iaşi.

4) Columna lui Traian. Vol. II, pag. 313.

Lațcu-Vodă la 1370, și Grigore XI îl felicită pentru aceasta la 25 Ianuarie 1372. La soborul din Constanța, au fost de față ambasadorii celor doi voevozi români, deputați a 18 orașe române și germane, Țamblac, delegat episcopal al Moldovei [1]). Tomosul unirei la Florența l-a iscălit Damian, Mitropolitul Moldovei, împreună cu Protopopul Constantin; și succesorul lui Damian a fost tot unit.

Se poate afirmà că, afară de rare excepțiuni, românii din vremile de mai înainte nu au fost de loc vrăjmași ai Papalității. Ei nu au păstrat legături ierarhice cu Constantinopolea decât în credința că așà își apără mai bine ritul și fiindcă așà le impuneau turcii.

VII — Dabia cu secolul XVIII, apar acte de vrăjmășie din partea românilor la adresa Papalității. Constantin Brâncoveanu se ocupă și protejează bisericile orientale, trimițându-le bani și cărți. Dar cărțile tipărite în limba arabă de Brâncoveanu sunt de o ortodoxie așà de curată, încât după ce melchiții se unesc cu Roma, ei păstrează acele cărți și le întrebuințează încă la slujbă [2]).

Dealtfel toți Domnii români au jertfit sume însemnate pentru creștinii din orient; dar nu atât pentru că erau neuniți, cât pentru că erau creștini persecutați de păgâni.

Nu se poate însă tăgăduì, că Brâncoveanu a făcut tot ce a putut să împiedece unirea românilor din Ardeal. Se poate să fie că din confesionalism, s'a mișcat Brâncoveanu. Dar e mai probabil, că unirea românilor i-a apărut ca o scădere a influenței lui. Biserica neunită din Ardeal depinzând până atunci de Mitropolia Ungro-Vlahiei, ea stà sub protectoratul Țării Românești. Domnul Brâncoveanu nu lucrà din ură confesională, fiindcă unui creștin schismatic nu i-ar fi dat nici odată Impăratul Leopold, la

1) C. Auner. Moldova la Soborul din Florența. Rev. Cat. 1915 pag. 284.

2) Charon. Histoire des Patriarcats Melkites. Roma 1909.

1688, titlul de Conte al coroanei apostolice ungurești Ajuns pe tronul Țării Românești, Brâncoveanu obținù titlul ereditar de Principe al Sfântului Imperiu Roman «cu dreptul de consacrație din partea Papii» [1]. Se pare că erà și decorat cu ordinul Constantinian Sf. Gheorghe In tot cazul, Constantin Brâncoveanu, al treilea nepot al lui Vodă, se întitulă «Principe al S. Imperiu roman bizantin, conte al sacrului palat al Latrosului, al curții. apostolice», iar Radu Cantacuzino a fost chiar Mare Maestru al Ordinului Sf. Gheorghe.

Cap. VI al constituțiunilor ordinului sună astfe: ;

Pentru a fi membru al ordinului, trebuie :

a) Să depună jurământ de credință și ascultare Marelui Maestru ;

b) Să apere religiunea catolică romană, și după puterile fiecăruia să o propage [2].

Așà că nu se poate zice sub nici un cuvânt de Constantin Brâncoveanu că a fost adversar al catolicilor Acțiunea lui în contra unirei românilor din Ardeal, nu e decât un act politic, desigur greșit. De altfel chiar în secolul XVIII, găsim ierarhi români, în împărtășenie cu Roma. Așa la 29 Mai 1729, Mitropolitul Moldovei scrie Papii că P. Bossi l'a învățat să poarte o deosebită «evlavie față de S. Scaun» ; și cerând blagoslovenia papală, se roagă a fi numărat pentru credincioșii slujitori ai Domnului și ai Vicarului său pe pământ» [3].

VIII. — Dacă românii s'au identificat în totul cu ritul oriental, limba liturgică slavonă constitue un abuz bisericesc și un pericol mare național. Din nenorocire clerul din principate nu erà în stare, să simtă acest lucru. A

1) Virgil Drăghiceanu. Constantin Brâncoveanu, Conte și Principe al S. Imperiu Roman. Conv. Lit. 1915. Pag. 935.

2) Constituzioni del ordo di S. Georgio, Napoli.

3) N. Iorga. Documente. Rev. Istorică. Martie-Iunie 1916. Pag. 95.

trebuit Papa să facă unirea cu românii din Ardeal, ca să recapete toţi limba românească în Biserică.

Am văzut că Papii din veacul XII, voiau să întemeeze episcopii româneşti-unite în Principate, dar s'au lovit de reaua voinţă a clerului latian şi a ungurilor. Cu toate astea la 1466 Pavel II, întemeiză o episcopie românească la Galaţi, în Ardeal, şi face episcop pentru românii ardeleni pe Vlădica Macarie. După Mihai-Viteazul, episcopia românilor ardeleni, a fost supusă scaunului Ungro-Vlahiei. Vlădica Atanasie, cel ce se unì cu Roma în anul 1700, a fost ultimul episcop de peste munţi, care primì hirotonia arhierească în Mitropolia din Bucureşti. Dar acì, înainte de hirotonie, i se ceruse să iscălească un legământ, prin care se îndatorà «ca slujba ce se cântă Dumineca şi sărbătorile, cât şi cea de toate zilele, «să se citească toată pe limba slavonească sau elinească, iar nici într'un chip româneşte» [1]. Dar tot Vlădica Atanasie, la câteva zile după înfăptuirea unirii, ţinù «săbor mare în Mitropolia Belgradului» cu «toţi protopopii ţării Ardealului, cari sunt rumâni» şi hotărî: «popii să facă slujbă cât vor puteà româneşte» [2] «Cât vor puteà», căci nu aveau la îndemână toate cărţile bisericeşti pe româneşte.

Clement X, Inochentie XI, Alexandru VII, Inochentie XII şi Clement XI, interesându-se de români şi ducând la bun sfârşit unirea cu românii din Ardeal, au dobândit drepturi la recunosciinţa tuturor românilor. Lor li se datorează că limba română a căpătat pentru vecie, dreptul ei de limbă liturgică.

Şi ei au impus limba liturgică, nu numai în bisericile unite cu Roma, dar şi în cele neunite. Fără unirea aceasta, nu ajungeà limba română să birue limba slavonească şi grecească. Nu mai vorbim de foloasele politice şi mai ales culturale ce au decurs din unire. Ele sunt prea cunoscute.

1) Iorga, Ist. Bis. Rom. Vol. II. Cap, IV şi V.
2) I. Moldovanu, Acte sinodali, Tom II, Blaj 1872, pag, 121, art. 14.

Acuzarea că a despărţit pe români în două nu e dreaptă. La început, toţi românii ardeleni au îmbrăţişat unirea. Au întors pe o parte de români dela unire, ungurii, care înţelegeau ce folositoare e unirea pentru românime şi «sârbii neastâmpăraţi şi gata de răsboiu pentru desfacerea unirii»

Iată cum scrie un preot neunit, P. I. Popescu-Cerna, despre unire. Spune mai întâiu că nu trebuie să se mire neuniţii, că un preot român-unit nu vreà să se lepede de Roma. Şi urmează:

«Dacă noi am studià şi am cunoaşte bine momentul istoric şi nevoile cari aù provocat unirea unei părţi din Biserica românească de peste munţi cu Roma, nu numai că nu ne-am mai supărà pe clericul unit, dar n'am mai condamnà aspru nici însuşi actul unirii.

Căci bine se ştie că pe la mijlocul secolului XVI, ungurii şi saşii, naţiunile recunoscute ale Ardealului, îmbrăţişând «reforma» şi mai ales calvinismul, împotriva românilor ortodocşi, s'a pornit cea mai groaznică prigonire. Nu erà suficient, că ei ca cetăţeni erau abia toleraţi şi în stare de şerbie, dar nu li se mai îngăduià să rămână nici ortodocşi. Averile bisericilor fură secularizate în favoarea Principelui şi a capilor reformii. Preoţii erau supuşi la dări şi chiar la munci ori maltrataţi. Mitropoliţii ortodocşi erau persecutaţi şi destituiţi, dacă nu se supuneau hotărîrilor capilor reformii, cum e cazul vrednicului Mitropolit Ilie Jorest; ori închişi în temniţă şi maltrataţi cum e cazul lui Sava Brancovici.

In sfârşit, sub M. Apaffi II, Biserica ortodoxă ardeleană nu mai aveà mitropolit decât doar cu numele. Ea în realitate ea erà condusă de superintendentul calvinesc. Aceasta fiind situaţiunea Bisericii ortodoxe ardelene la 1696, când Ardealul trece sub stăpânirea Casei de Austria, dece ar fi mai stat în cumpănă Teofil, la făgăduiala Impăratului, că dacă face «unirea», nu numai că Biserica şi clerul îşi capătă independenţa, dar şi credincioşii români se recunosc între cetăţenii liberi ai Ardealului?

Că românii cari au primit unirea au putut trăì încă ortodocşi, aceasta se datoreşte numai luptei disperate dintre uniţi şi reformaţi, luptă întreprinsă de reformişti nu atât de focul că le-au luat înainte Roma, cât mai ales de frică, ca nu cumva românii prin unirea cu Roma să capete oarecari privilegii.

Unirea cu Roma a deschis după aceea românilor ardeleni porţile culturei latine, făcându-i conştienţi asupra nobleţii originii lor şi mai ales asupra drepturilor lor în Dacia-Traiană, făcându-i cunoscuţi Apusului luminat, făcându-i să se simtă mândri că sunt români şi îndemnându-i să caute a se scuturà de jugul ce-i apăsà. Unirea cu Roma a fost o necesitate a momentului».

«Aşà că unirea cu Roma, nu numai că nu ne-a vătămat, dar chiar ne-a folosit, cel puţin în mod cultural, şi în fond cu prea puţine rezerve, n'a fost deloc vătămătoare cauzei naţionale române».

«In 1700, o parte din românii de dincolo, din necesitate, s'au unit cu Roma; mâine, toţi românii, din dragoste şi din porunca lui Dumnezeu se vor strânge la olaltă în jurul unei singure mese şi al unuia potir» [1]).

Aceasta va fi posibil, pe dată ce toţi românii ne vom convinge că Papa numai bine a făcut românilor.

IX. — In secolul XVIII legăturile dintre Principatele române şi Papa, se răcesc cu totul. La aceasta contribue doi factori. Rusia lui Petru cel Mare, îşi face un ideal de cucerirea Constantinopolei, iar ortodoxia neunită trebuià să slujească la slavizarea şi unificarea tuturor populaţiunilor creştine din Imperiul Otoman [2]). Crucea bizantină ar fi fost menită, să pue în genunchi la picioarele ţarului mos-

1) «România Viitoare». Ploeşti. 29 Septembrie 1915.

2) «Dela 1848, partidul panslavist a definit misiunea istorică a Rusiei în Orient şi proiectul de a legà toate statele dunărene de Rusia printr'o legătură comună: Ortodocsia». (C-te Paul Vasili. La Société de Saint-Petersburg. Paris, «Nouvelle Revue» 188, pag. 292).

covit pe toată raiaua otomană. Grecii, la rândul lor, stăpâni pe Biserica şi pe Statul românesc, îşi fac iluzia că prin ortodoxie, vor elenizà toată lumea. Mână în mână, muscalii şi fanarioţii, un veac şi mai bine, prin mănăstiri şi prin publicaţiuni, luptă să vâre în sufletul românesc ură de Papalitate. Broşuri, de tot felul, învăţà pe români, că latinii mănâncă carne spurcată, îngăduesc nuntă între frate şi soră, că au drept Papă o femeie, şi câte năsbâtii pe care nu le explică decât ignoranţa timpului. Erbiceanu ne spune, că spre a face pe latini odioşi, grecii reînviază obiceiul dispărut de o mie de ani, de a botezà prin afundare, şi isbuteau chiar să convingă poporul, că botezul latinilor n'are nici o valoare.

In veacul acesta Ardealul şi Ţara Ungurească urlà de pe urma certurilor dintre uniţi şi neuniţi. Papii, cari au în faţă veşnicia, îşi îndeplinesc cu dragoste misiunea lor faţă de români. Din şcolile papale din Roma, ese Inochentie şi Samuil Klein, Petru Maior, Şincai, pleiada aceia de giganţi care reînviază românismul pretutindeni, şi dă românilor conştiinţa de nobleţea originei lor latine, care le permiteà să nădăjduiască la un viitor mare. Dacă cele dintâiu scrieri cu litere latine în româneşte, le datorim boerilor eşiţi din şcoalele papistăşeşti din Polonia, cele dintâiu cărţi tipărite cu literile latine es din teascurile tipoprafiei din Blaj.

Cu toate că citeau scrierile unor călugări greci, otrăviţi de ura împotriva Romei, călugării români erau siliţi să deschidă mai des ceasloavele şi scrierile, în care se găsesc lucruri ce îi pun pe gânduri.

Acì află că Sân Petru e «vârf al măriţilor apostoli şi piatra credinţei» [1]), «căpetenia Apostolilor [2]). Li se spune că lui i-a zis Mântuitorul: «Paşte oile mele, paşte mieluşeii mei» [3]). El este «Verhovnicul măriţilor Apostoli»,

1) Mineiul din R.-Vâlcea. 1862. Din 29 Iunie. Slava. glas 2.
2) Ibid. Prosomia lui Andrei Perul.
3) Ibid. Slava, glas 4, de Ion Monahul.

«Petre, piatră şi temelie» [1]). Pe el îl cântă ca «pe mai marele Apostolilor, cel dintâiu chemat al lui Hristos» [2]). «Pe piatra bogosloviei sale, a întemeiat Biserica sa» [3]). Hristos lui Petre «a încredinţat temelia Bisericei sale» şi «i-a dat puterile sale de a legà şi deslegà» [4]). El este «întâiul pe scaun şezător», şi «turma lui cea iubită, o au încredinţat» [5]).

Iar când trece la Papi, în ziua de 2 Ianuarie, află că S. Silivestru, Papa Romei este «Dumnezeiesc Verhovnic al sfinţilor părinţi» carele «a întărit dogma»); «Verhovnic al sfintei adunări» carele «a împodobit scaunul Verhovnicului ucenicilor» [6]).

Şi peste câtevà zile, aude din strană, că S. Petru e «piatra dumnezeeştei mărturisiri», «pe scaun înainte şezător, lauda Apostolilor». Aci află că deşi «de trei ori s'a lepădat de Domnul, nimic nu a perit din teologia de mai 'nainte»; căci Petre este «adevărat mai întâiu decât toţi apostolii» «a doua lumină», «mai marele Apostolilor şi descuetor al Impărăţiei cerurilor». Pe el îl roagă «să strice smintelile Bisericii, dându-i unire». In cărţi greceşti ei citeau că Petru a fost în Roma, iar în mineiul acesta află că «din Palestina eşind şi lumei predicând, în Roma cea veche a răposat» [7]).

In Pravila lui Matei Basarab, pe care o citeau cu toţii, vedeau că Mitropolitul Ştefan, în fruntea pravilei, spune că legile şi canoanele bisericeşti le-au făcut Papii, Patriarhii, Mitropoliţii, Impăraţii şi râvna popoarelor». Dacă deschide la «tocmeala şederii înainte», ei citesc că Roma e întâia şi apoi Ţarigradul, Alexandria, Antiohia şi apoi

1) Ibid. Litei. Stihuri de Ghermano.
2) Ibid. Canon. Cat. 1-a, glas 4. Irmos.
3) Ibid. Cat. 4-a.
4) Ibid. Cat. 7-a.
5) Ibid. Din 2 Ianuarie. Alt canon irmos. Cat. 9-a.
6) Ibid. Cat. 8-a.
7) Mineiul din Bucureşti, 1893, din 16 Ianuarie.

Ierusalimul. La glava 365, Pravila le porunceşte să zică Papii: «Prea Fericit şi Prea Sfânt, Intocmai ca îngerii; către Hristos părintele părinţilor, stăpânul a toate adevăratelor apostoleşti Biserici».

Li se vorbea de numai şapte soboare, şi Pravila scrie despre soborul al optulea «ce s'au adunat la Florenţa în anul 1430», unde «făcură împreunarea, iar kir Marcu Efeseanul stând puţin nu vrù să iscălească, dar fără de dânsul alţii toţi au voit şi au iscălit».

Călugăraşii ăştia evlavioşi, dar nu prea învăţaţi, când Biserica scapă de greci, şi dacă muscalii nu isbutesc să supue cu totul Sinodului muscălesc, bisericile din Principate, se simt nevoiţi la începutul veacului XIX să trimită ciraci la învăţătură înăuntru.

Pe Eufrosin Poteca [1]) îl trimit la Piza, într'o universitate papistăşească; Dionisie Roman [2]) şi Atanasie Stoenescu, se duc la Pesta în colegiul piariştilor. Popa Vârnav şi Mitropolitul Iosif Gheorghian, îşi fac educaţia la Paris, în Franţa ultramontană. Acelaş lucru îl fac şi românii ortodocşi din monarhia habsburgică. Gheorghe Lazăr, Popea şi alţii au studiat la facultatea de teologie catolică din Viena.

Dar totuşi în veacul XIX, românii cei mai mulţi continuă a se ferì de Roma papală. Fuseseră se vede prea înlănţuiţi de greci, un secol şi mai bine, ca să se reculeagă aşà iute.

X. — Cu toate astea, în secolul XIX, Papii aduc mari servicii românismului. Piu IX dă uniţilor din Ardeal o ierarhie cu totul independentă, şi deschide tot mai largi şcolile romane, românilor. De ar fi vrut Şaguna şi Hacman, dela 1855, românii din Imperiul Habsburgilor ar fi avut un centru comun cultural şi religios; iar progresele lor pe terenul politic ar fi devenit cu totul mai uşoare. Actul

1) Stareţul M-rei Motru.
2) Episcopul Buzăului.
3) Episcop al Romanului, şi apoi al Râmnicului.

acesta al lui Piu IX, folosì şi românilor neuniţi. Cei ce aveau interes să ţie despărţiţi pe români, fură siliţi să acorde favoruri şi românilor neuniţi. Bula Eclessiam Christi fù cauza adevărată a întemeierei mitropoliilor neunite din Sibiu şi Cernăuţi. Fără de întemeierea Mitropoliei din Blaj, până azi, ardelenii şi bucovinenii ar fi rămas supuşi Patriarhiei sârbeşti din Carlovitz.

In Principatele române, se lucrase aşà în cât se uitase cu totul de existenţa vechilor episcopii latine. Boerii cu bună credinţă, semnau anaforale la Vodă, afirmând că nu au existat nici odată episcopii latine în Principate. Şi totuşi în Moldova, dela Ştefan-cel-Mare, şi până la fanarioţi, Episcopul latin aveà chiar scaun în Divanul domnesc. Papa nu le-a luat în nume de rău românilor resistenţa lor, şi a continuat să se intereseze de ei. Incă din zilele lui Barbu Ştirbey şi ale lui Grigore Ghika IX, muscalii se plângeau că catolicismul face progres. Adevărul e că unirea nu făceà nici un progres, dar lumina începeà să pătrundă şi muscalii presimţeau că tot ce clădiseră cu dibăcie şi nesinceritate în secolul precedent, riscă a se topì la lumina adevărului istoric.

In tot cazul, lucrurile merseră astfel, încât sub Vodă Cuza, când grecii declarară Biserica românească eretică şi schismatică, se vorbeà de unirea cu Roma. Nu avem în mână documente, din cari să putem ştì întru cât svonul erà întemeiat. Se ştie însă că Kogalniceanu erà favorabil ideei. Iar Cuza, enervat de grecii dela Patriarhie, ca să se facă plăcut curţii ultramontane a lui Napoleon III, se puteà gândì serios la unire. Tocmai din cauza asta, coaliţia fanariotă face lui Cuza un cap de acuzare, pe tema politicei lui bisericeşti. Ceeace este sigur că svonurile acestea, şi suirea pe tronul României a unui principe romano-catolic, contribuesc mult ca Patriarhia să devie mai de înţeles. Se ajunge la o transacţie în chestia organizării Bisericii române, fără ca grecii să mai pue înainte chestia monastirilor închinate.

Grecii nu voiau să audă măcar de autocefalia Bisericii române. Dar a fost destul ca Patriarhia să afle că tratativele dintre Leon XIII şi guvernul român ajunseseră la crearea unei arhiepiscopii latine în Bucureşti şi unei episcopii la Iaşi, pentru ca imediat conflictul iscat de Ioachim III în chestia sfinţirii mirului să fie aplanat. A fost destul ca Fanarul să audă, că în tratativele cu Leon XIII fusese vorba despre o arhiepiscopie românească unită la Bucureşti, pentru ca Ioachim IV să iscălească tomosul autocefaliei.

E vrednic de însemnat că numai atunci Poarta, la 1896, a dat un berat pentru întemeerea unei mitropolii româneşti pentru românii macedoneni; când Fanarul credeà că România tratează cu Vaticanul, pentru o Patriarhie românească-unită la Constantinopole. Şi Mitropolitul de veselă amintire, Antim, s'a întors la Fanar, în ziua când s'a ştiut că acele tratative au fost suspendate.

Se vede de acì serviciile indirecte, dar reale, pe cari Papa le-a adus românilor în secolul trecut.

Un mare serviciu a făcut Leon XIII istoriei româneşti, deschizând larg arhivele Vaticanului, cercetărilor române.

XI. — Primul cronicar român se arată mâhnit pentru că n'a isbutit unirea încheiată la Florenţa. El spune că de vină e «pizma grecească» [1]. Cantemir are cuvinte aspre împotriva Mitropolitului Teoctist al Moldovei, cel care isbutì să facă pe moldoveni să rupă unirea dela Florenţa, îl numeşte «ziditorul barbariei, în care zace şi acum Moldova». Sunt destul de cunoscute sentimentele filocatolice ale marelui cronicar Miron Costin.

Boliac, plânge în versuri, ruperea de Roma papală.

« . . . fuseşi greşită tare
«De te rupseşi de Roma. Şi ritul cel grecesc
«El este vină mare, de n'aflì mângâere
«In sânul casei tale [2].

1) V. A. Urechiă. Operele lui Miron Costin. Vol. I. Pag. 361.
2) Dem. Cantemir. Descriptio Moldaviae. Pag. 152.
3) Cesar Boliac. Odă la România.

Dumitru Bolintineanu, carele nu a fost numai un poet de seamă şi un prozator ales, dar şi un om public, patriot mare şi Ministru al Cultelor şi de Afaceri Străine, al lui Vodă Cuza, se ocupă în scrierile lui de chestiile bisericeşti. El înfruntă pe greci, fiindcă se încearcă să desnaţionalizeze pe românii macedoneni. Vorbeşte despre un fel de prooroc «ce se numià Sfântul Cosma» şi care «cuteză să arunce anatema pe toţi românii care vor mai vorbì româneşte. Anatemă care-i speriă... şi din patruzeci şi patru de sate române din Zagor, numai patrusprezece au mai rămas să vorbească limba română»[1]). Se arată foarte aspru cu grecii neuniţi. «Când spusei călugărilor că la noi poporul este mai înaintat în civilizaţie... că la noi orice rit ori lege este tolerată şi că toţi sunt înaintea lui Dumnezeu ca oameni, nu ca nişte câini, călugării nici nu puteau să ne creadă»[2]).

«Monahismul oriental — zice Bolintineanu — pare că s'a înlăturat dela nobila lui misie. El nu poate să fie lumina .. Nu poate să fie un sprijin... Trebue să se reformeze, sau să cază dela sine. Progresul îl înspăimântă.. actualitatea îl nemulţumeşte. Clericii ritului oriental sunt ignoranţi şi, ceeace este mai rău, au perdut chiar acea credinţă primitivă a sihaştrilor vechi» «In Apus e lumină» [3]). In «Călătoriile la Ierusalim şi Egipt» după ce spune mai întâiu cât de prost i-au primit călugării greci, arată cum a mers la vizită la Patriarhul latin. «El ne primì foarte bine; e om foarte învăţat şi înţelegător» «ne învită să mergem să şedem la schitul catolic, unde ne promite toată mulţumirea». «Curăţenie şi rânduală domneà acolo... ca la un otel de mâna întâiu. După un nou ordin

1) D. Bolintineanu. Călătorii. Minerva, Bucureşti 1915, Vol. II, Pag. 45.

2) Ibid. Vol. I. Pag. 195.

3) Ibid. Vol. II. Pag. 121.

al Papii, călătorii sunt ospătați aici douăzeci de zile, fără să se ià dela nimeni nici o lăscae pentru ospitalitatea dată [1])».

Dobrescu, spune că «dacă dependența bisericească de ritul latin s'ar fi menținut», «fără îndoială, ritul latin și legăturile cu Roma, ar fi determinat altfel soarta țărilor acestora, și mai ales soarta elementului latin din aceste locuri» [2]).

Iorga afirmă, la rândul lui că, «adoptarea catolicismului ar fi fost pentru noi o mare binefacere și ar fi dat poporului nostru, bine înzestrat, o civilizație cel puțin egală cu a Poloniei și Ungariei» [3]).

Despre unirea ardelenilor, dela 1700, «toți suntem de o părere: că este cel mai de seamă bine cultural din trecutul nostru» [4]) scrie Lepădatu.

Titu Maiorescu declară că prin unire «românii transilvăneni au ajuns în cetatea eternă, unde a reînviat în ei sentimentul gintei latine, revărsându-se asupra noastră a tuturora» și «aceasta a fost o fericire» căci «a înălțat neamul întreg» [5]).

Am puteà să continuăm cu citatele în acest sens. Mă mulțumesc să reproduc câtevà rânduri ale profesorului Ursu, dela Universitatea din Iași. Dânsul spune că «dacă am fi intrat și noi în sfera religioasă a Papilor» «alta ar fi fost soarta noastră» căci «ne-am fi putut realizà de mult misiunea noastră istorică» [6]).

XII. — Faptele și mărturisirile adunate până aici sunt suficiente. Știința pozitivă nu mai are nevoe de altele, pentru ca să stabilească următoarele axiome:

---

1) Ibid. Vol, I. Pag. 711.
2) Curs de Istoria Bisericii Române. Fasc. 11. Pag. 85|6.
3) Studii și documente. Vol. I și II. Pag. XLVI.
4) Al. Lepădatu. Un Prinos lui D. A. Sturdza, la împlinirea celor 70 de ani. Petre Ianoș. Pag. 316,
5) Articol în «Familia», la jubileul de 40 de ani al revistei.
6) Articol în «Românul» din 20 Octombrie 1912.

1. Românii din Dacia Traiană, au fost creştinaţi în secolul IV de episcopi şi misionari latini, cari le-au dat ritul latin şi i-au legat canoniceşte direct de Patriarhia Apusului.

2. Românii au fost trecuţi sub altă patriarhie şi la ritul oriental, cu sila de bulgari.

3. Papii niciodată nu au încetat a se interesà de români, şi a le face bine.

Faţă cu aceste constatări ale unui adevăr istoric ce nu suferă contradicţie cinstită, cititorul ar rămâne nedumerit de ce românii, cei mai mulţi, stăruesc să rămână depărtaţi de Papa; dacă nu ar ştì:

1. Că indiferentismul general, îi împiedecă să deà chestiunilor religioase importanţa ce merită.

2. Că mulţi cred încă în legenda că unirea ar pune în pericol ritul oriental, la care românii ţin ca la sufletul lor; şi că Papii ar fi adversari ai naţionalismului românesc.

3. Că politicianii se feresc a se atinge de chestia religioasă, fiindcă le lipseşte mai tuturor o directivă în politica bisericească.

CAPITOLUL VI

Papa şi dogmatica orientală.

Detractorii papalităţii. — Vladimir Guettée. — „Papalitatea schismatică". — „Papalitatea eretică".—Continuare.—Maistre şi Guettée.—Unica controversă. — Cele patru puncte. — Disidenţă nu erezie.

I. — Despărţit ierarhiceşte de Roma, Orientul creştin a căzut victimă tuturor aventurilor teologice. Rămaşi în urma culturei şi civilizaţiei europene, teologii orientali, încetează să comenteze cinstit pe dascălii cei mari ai Bisericii Răsăritului, Sfinţii Părinţi cari — cum arătarăm în capitolele precedente — sunt cei mai tari mărturisitori ai primatului papal. Ei traduc cărţile protestanţilor, încercând,

pe cât îi tae capul, să le pue în concordanță cu dogma creștină, când nu făuresc adevărate pamflete în care spun povești nesăbuite. Pretinzând că fac istorie, calomniază și restălmăcesc totul.

Așà vorbesc de Papesa Ioana, ca de un fapt. În ignoranța lor, ca să-i dee aparența unui adevăr, își calomniază pe însăși clericii lor, — și culme — nici nu știu că la Roma slujba Bobotezii, nu se face de loc în chipul ca în Orient. Alții afirmă, foarte serios, că latinii îngăduesc căsătoria între frate și soră. Spun că botezul prin afundare este singurul valabil. Infailibilitatea Papii, o transformă în inpecabilitate; iar Neprihănita Zămislire devine, la acești scriitori, o zămislire împotriva regulelor firii, cevà identic cu întruparea Domnului. Cu chipul acesta, ei întrețin desbinarea și fac mai grea unirea bisericilor, acea unire pentru care toți preoții orientali se roagă, la fiecare ectenie.

In secolul XIX știința adevărată, cultura europeană a cucerit însă Orientul. Scrierile vechilor detractori ai Papalității, rămân numai în biblioteci, ca să dovedească cât a domnit ignoranța în Orient; de ce au fost capabili grecii, în patima lor. Se puteà socotì ziua când, neuniții orientali vor amuți.

II. — Se vede însă că Orientul mai are cevà de ispășit. Teologii greci, fuseseră puși cu botul pe labe de Pr. Pitzipios. În Egipt și Palestina unirea făceà progrese uimitoare, bulgarii tratau cu Roma foarte serios; când duhul dihoniei, în desperarea lui, isbutì să mai aducă cevà apă la moara schismei. La Paris trăià un călugăr benedictin, care făcuse studii bune la St. Sulplice, vorbeà frumos; om de o fire nedisciplinată, un strașnic galican. Veșnic în conflict cu mai marii lui, își vede osândită de Roma, Istoria bisericească a Franței, ca o lucrare ce conțineà greșeli. Lovit în orgoliul său de om învățat, începe să atace Roma; e suspendat, caterisit. El continuă însă lupta. Sfârșește prin a cere adăpost bisericii rusești, care se grăbì să-l primească în sânul ei. Ii dete rangul de arhimandrit, și mijloace de trai.

Galicanismul erà un fel de orientalism neunitt, de rit latin. Galicanismul a fost însă biruit mai 'nainte de a se fi cristalizat într'o schismă.

Spre a-şi susţine apostasia, poate chiar în nebuneasca speranţă, că va ispiti şi pe alţi apuseni, Guettée a scris mult de tot. Scrierile lui nu au scos din minte niciun latin, preot ori mirean. El a rămas, unicul său discipol.

Lucrările lui traduse, în limbile ce vorbesc neuniţii, au slujit însă să întărească pe cei ce numai aveau argumente spre a-şi apărà desbinarea. Scrise cu un arsenal ştiinţific cu care nu sunt obişnuiţi răsăritenii; ele au aparenţa unor lucrări ştiinţifice, deşi patima cu care loveşte, necuviinţele cu care îşi presară proza-i prolixă, ar trebui să previe pe cititor. Oricum ele sunt încă unica lucrare, cu care se apără neunirea. Cu ea se încearcă, a se împedicà progresele unirei.

Operile lui Guettée au fost traduse şi în româneşte. «Papalitatea schismatică», a apărut la 1880, într'o traducere a Mitropolitului Iosif Gheorghian, pe atunci Episcop al Dunării-de-Jos. O a doua ediţie, a eşit din teascurile tipografiei cărţilor bisericeşti, în ultimii ani ai primaţiei lui Gheorghian. Pentru cine ştie cât de puţin anticatolic erà Iosif Gheorghian, acest exces de zel din parte-i, nu se explică decât ca o tactică, un mijloc de a închide gura adversarilor lui, care mergeau până a susţine că ar fi fost afiliat iezuiţilor.

Peste cinci ani, P. S. Gherasimu Saffirinu, în timpul acela Director al seminarului din Râmnic, tipăreà în Râmnicul-Vâlcei, cea de a doua scriere a lui Guettée, «Papalitatea eretică». Fostul Episcop al Romanului a fost desigur, unul din cei mai convinşi în superioritatea neunirei; în cea mai bună credinţă s'a ostenit dar, să facă cunoscut românilor pe Guettée. Scrisă însă — traducerea — într'o ortografie etimologică cu totul specială, a lui Fontaninu; ea nu este decât foarte puţin cunoscută. Aproape nu a slujit, decât ca argument Episcopului de Roman, ca să se apere, la

1911, de acuzarea că, prin acţiunea sa din acel an, ar fi în serviciul Papalităţii. Oricum, noi vom cercetà ambele aceste scrieri. Cu atât mai mult, că în prefaţa celei de a doua, Guettée, ne spune că a luat condeiul ca să atace scrierea lui Maistre, pe care ne-am încercat noi să o recapitulăm, pentru uzul românilor.

Cititorii vor judecà daca Guettée aveà dreptul să spue că «Maistre nu aveà scrupule»; că combătându-l pe Maistre, el, Guettée, «a dărâmat până în temeliile ei, Papalitatea».

III. — In opera tradusă în româneşte, de Iosif Gheorghian, Guettée se trudeşte să dovodească că de desbinarea răsăritenilor vina o poartă Papa. Afirmă că va discutà chestiunea desbinării acesteia cu spirit obiectiv, şi cu cea mai desăvârşită toleranţă; dar că urmărind «cu înverşunare eroarea, care înşeală pe oameni», el face un act caritabil. Căci a apărà adevărul, este cel mai mare act de caritate» [1]).

Cititorul care găseşte lucrarea presărată cu cuvintele de felul celor de mincinos, falşificator, de rea credinţă, înşelător, este în tot dreptul să pue la îndoială obiectivitatea autorului. Vom vedeà îndată întrucât este de bună credinţă, cât iubeşte adevărul, şi care este puterea de argumentare a lui Guettée.

Cuvintele Domnului «Tu eşti Pietru şi pe această piatră voi zidì Biserica mea», constituesc cel mai strălucit document, doveditor al Primatului lui Sân Pietru şi al urmaşilor lui. Spre a tăgăduì Primatul papal, ele trebuesc răstălmăcite. Guettée se încumete să încerce acest lucru. Pretinde că pentruca acest text să aibă sensul pe care i-l dă Catolicitatea întreagă «ar trebuì ca S. Pietru să fi fost, cu excluderea celorlalţi apostoli, aşezat piatră a Bisericii; pentruca acest privilegiu să fie fost trecut expres

1) Vlademir Guettée, Papalitatea schismatică sau Roma în raporturile ei cu Biserica Orientală. Traducere de Iosif Gheorghian. Tip. Ştef. Mihăilescu. Buc. 1880. Pag. XX.

episcopilor Romei[1])». Cu alte cuvinte, Guettée îşi închipue că daca Primus dăruieşte ceva lui Secundus, fără să spue că exclude pe Tertius; Tertius ar aveà dreptul să revendice proprietatea pământului dăruit lui Secundus, pentrucă Primus nu l-a exclus expres. Tot după Guettée, când eu vând sau dăruesc ceva lui Gheorghe; fiindcă nu am spus în act că fiii lui Gheorghe au dreptul să moştenească pe Gheorghe, nepoţii mei sunt în drept să răpească moştenirea fiilor lui Gheorghe.

De altfel, însuşi Guettée simte cât îi este de şubredă argumentarea. Ca să o mai întărească, adaogă: «In limba franceză numele dat omului (Pierre = Petre) având aceeaşi terminaţie ca şi acel dat lucrului (pierre = piatră), este o amfibiologie, care nu se găseşte nici în limba greacă, nici în limba latină[2])». Foarte exact, versiunea franceză: «Tu es Pierre et sur cette pierre» este mai puternică decât versiunea latină, greacă şi chiar română. «Tu eşti Pietru şi pe această piatră etc.». Din nenorocire Mântuitorul, dacă nu a vorbit franţuzeşte, nu a vorbit nici greceşte, nici latineşte. El a spus cuvintele în limba siriacă, şi acolo lucrul sună astfel: «Tu eşti Chefa, şi pe acest Chefa, scl.». Adică absolut la fel, ca în franţuzeşte. Aşa încât dacă, chiar după Guettée, versiunea franceză este favorabilă Primatului lui Petru, apoi ea fiind identică cu versiunea siriacă; argumentul se întoarce împotriva tesei lui Guettée. Numai rămâne în picioare, decât abilitatea, neîngăduită de probitate, prin care Guettée opune versiunei franceze, nişte versiuni străine, care nu dovedeşte absolut nimic, fiind traduceri tot aşà ca şi versiunea franceză.

Nemulţumit să răstălmăcească, cum văzurăm, textul Evangheliei, care dovedeşte Primatul lui Petru; Guettée merge

1) Ibid. Pag. 9.
2) Ibid. Pag. 11.

mai departe. Afirmă, că în Scriptură găsim dovada, că Petru nu ar fi fost Verhovnicul Apostolilor.

In Evanghelie, de câteori sunt înşiraţi Apostolii, Evanghelistul înseamnă mai întâiu pe Petru. Ca să reducă valoarea acestui argument, el zice : «Apoi Sân Pietru nu este totdeauna numit întâiu în Sfintele Scripturi. Ioan numeşte întâiu pe Andrei, (I. 44)». «S. Pavel îl numeşte chiar după ceilalţi apostoli şi fraţi ai Domnului (I. Corint. IX. 5)» [1]). Se fereşte însă să reproducă textele, la care face apel. Nu le reproduce, fiindcă ele-i sunt protivnice. Ca să dovedim lucrul, le reproducem dar noi.

Ioan în Cap. I al Evangheliei sale, povesteşte cum Mântuitorul 'şi-a adunat apostolii. In vers. 40 începe istoricul chemării lui Andrei, supranumit cel dintâiu chemat, căci în ordinea chemării el este cel dintâiu dintre apostoli. In vers. 41 şi 42, narează cum a fost adus la apostolat Simon Petru, fratele lui Andrei ; cel care în ordine cronologică este al doilea apostol. In vers. 43 povesteşte cum a chemat pe Filip cel de al treilea apostol. In vers. 44 (la care se referă Guettée) citim acestea : «Şi erà Filip din Vetsaide, din oraşul lui Andrei şi al lui Petru [2]).

Suntem pe vremea, când Iisus nu constituise încă colegiul apostolic, mult înainte de a fi făgăduit lui Petru, cârma Bisericii. Evanghelistul îi înşiră prin urmare, pe apostoli, în ordine cronologică, ceeace numai face altă dată. Aşà că faptul că numai o singură dată numeşte pe Petru, în urma altui apostol — atunci când îi înşiră în ordine cronologică — se întoarce tocmai împotriva tezei pe care o susţine Guettée. Versul 5 Cap. IV din I-a către Corintieni, este şi mai puţin favorabil lui Guettée. Iată-l : «Au n'avem putere pe o soră, femeie, a purtà ca ceilalţi apostoli şi fraţii Domnului, şi Chifa».

1) Ibid. Pag. 25.

2) Aici şi pretutindeni, vom reproduce textul Scripturei, după Ediţia Sf. Sinod din Bucureşti, delà 1914.

Revendică prin urmare Pavel, dreptul de a aveà o femeie cu el, să-l însoțească, așà cum fac ceilalți apostoli și frați ai Domnului, cum face însuși Petre. Numind numai pe Petru deosebit de ceilalți apostoli, Pavel arată că Petru erà cevà mai mult decât ceilalți, pe cari se mulțumește a-i numì laolaltă, în chip colectiv.

Se referă autorul și la Cap. III vers. 4 și 5, din aceeași epistolă a lui Pavel. Dar nici pe ele nu le reproduce. De sigur tot din prudență. In adevăr, în ele nici pomeneală nu este de Petru; deși Guettée spune contrariu.

Ca să nu fie îndoială, reproducem mai întâiu cuvintele lu Guettée: «O neagă încă (I. Corint. III. 4—5) când afirmă formal că Petru nu este decât un simplu ministru servitor, ca și dânsul, ca și Apolo [1]).

Acum iată și textul Scripturei:

«4. Căci când zice cinevà, că eu sunt al lui Pavel; și altul eu sunt al lui Apolo; au nu sunt toți trupești?».

«5. Cine dar este Pavel, cine este Apolo, fără numai slujitori cari ați crezut fiecăruia, precum Domnul i-au dat».

Va să zică nici pomeneală nu este de Petru aici. Guettée de ar găsì o astfel de argumentare la adversarii lui, nu ar stà la îndoială să-i numească falșificatori, înșelători și altele de felul acestora. Noi lăsăm pe cititor, să-l aprecieze.

Din chestia ce se ivise, relativ la obligativitatea tăierii împrejur, caută să găsească alte argumente. Pretinde că S. Pavel negase primatul lui Petru, și în epistola către Galateni, Cap. II. 7, 8 și 9.

Reproducem dar și versetele acestea, pe care nu le găsim în Guettée, din aceeași foarte inteligentă prudență:

«7. Ci încă împotrivă, văzând că mi s'a încredințat mie Evanghelia netăierii împrejur, precum lui Petru a tăierii împrejur».

---

1) Guettée. Papalitatea schismatică. Pag. 28.

«8. Ca cel ce au lucrat lui Petru spre apostolia tăierii împrejur, au lucrat şi mie întru neamuri».

«9. Şi cunoscând darul cel dat mie, Iacov şi Chifa şi Ioan, cari se socoteau a fi stâlpi, au dat mie şi lui Varnava dreaptă împărtăşire: ca noi în neamuri, iar ei la tăierea împrejur».

Cel mult ce se poate susţine, pe baza acestui text, ar fi că S. Pavel se credeà exclusivul apostol al neamurilor [1]); dar nici o vorbă de protestare împotriva primatului lui Petru, primat ce Petru îl revendică în Sinodul din Ierusalim, fără ca cinevà să protesteze măcar. Ca să dovedim aceasta, punem noi înainte Scriptura. Vers. 5 şi următorii, Cap. XV, din Faptele Apostolilor:

«5. Iar s'au sculat oarecari din eresul fariseilor, cari crezuse, zicând: că trebuie a-i tăià împrejur pe ei, şi a le porunci să păzească legea lui Moisi».

«6. Şi s'au adunat apostolii şl bătrânii să vază de cuvântul acesta.

«7. Şi multă întrebare făcându-se, sculându-se Petru au zis către ei: bărbaţi fraţi, voi ştiţi că din zilele cele mai dinainte, *Dumnezeu întru noi au ales ca prin gura mea să auză neamurile cuvântul Evangheliei şi să creazăă*».

«8. Şi cunăscătorul de inimi Dumnezeu le-a mărturisit lor, dând lor duhul sfânt ca şi nouă».

«9. Şi nimic n'au osebit între noi şi între ei, cu credinţa curăţind inimile lor».

«10. Şi acum dar, ce ispitiţi pe Dumnezeu, a pune jug peste cerbicia ucenicilor, care nici părinţii noştri, nici noi n'am putut să-l purtăm?».

«11. Ci prin harul Domnului nostru Iisus Hristos, *credem că ne vom mântuì ca şi aceia*».

---

1) De altfel nici acest lucru nu este exact, flindcă alţi apostoli, nu Pavel, au evanghelizat neamurile în Indii, prin Sciţia, Armenia şi aiurea.

«12. Şi au tăcut toată mulţimea. Şi ascultă pe Varnava şi pe Pavel, cari povesteau câte au făcut Dumnezeu semne şi minuni întru neamuri printr'înşii».

«13. Iar dacă au tăcut ei au răspuns Iacov».

De unde reese că unii farisei creştinizaţi mai de curând, cârteau împotriva lui Pavel şi Varnava, fiindcă nu supuneau la tăere împrejur pe cei din neamuri, cari veneau la botez. Că din pricina asta, s'a adunat Sinod în Ierusalim, în care, fără nici o protestare, Petru a susţinut, în baza primaţiei lui de drept divin, că nu se cade a le impune neamurilor jugul acela, şi a înfruntat pe cei ce cârteau. Iacov, luând cuvântul, a arătat că Sinodul vede la fel, şi s'a dat dreptate lui Pavel.

Aşà reiese tocmai din acele texte din Scripturii, pe care Guettée — fără să le reproducă, bine înţeles — le ià mărturie că Petru la Sinod ar fi susţinut o învăţătură, pe care a osândit-o Sinodul Apostolilor, în care Iacov ar fi exercitat primaţia. Cu chipul acesta, se poate zice că Soborul din Vatican, nu a fost ocârmuit de Piu IX, ci de raportorii cari au luat cuvântul să susţie, în numele diferitelor comisiuni, canoanele dogmatice şi canonice, ce s'au votat în acel sobor.

Ca să susţie că în veacurile primitive Biserica, nu a recunoscut autoritatea Papalităţii, Guettée se slujeşte de cuvintele ereticilor osândiţi de Biserică, ori de cuvintele vreunui ierarh, în conflict momentan cu Roma. Acestea însă nu dovedesc nimic, când nu dovedesc tocmai autoritatea Romei.

Aleargă dar la istoria sinoadelor. Când la Calchedon sinodalii redactară un canon prin care ridicau Scaunul Constantinopolitan la rangul al doilea, faptul că în scrisoarea lor, către Papă, cer «să onoreze judecata lor, prin propriul lui decret»; el nu găseşte în acest fapt «decât o demarşă de înaltă convenienţă [1])». Dar judecând astfel,

1) Ibid. Pag. 85,

când un ministru, prin raport la Rege îi cere să deà un decret relativ la un regulament întocmit de ministru, el nu recunoaşte nici o autoritate suveranului; face numai o demarşă de înaltă convenienţă. Tot aşà când un Rege, răspunde ministrului său, că nu va consimţi la cele prevăzute în regulament; el nu refuză să-l confirme cu autoritatea sa regală, ci numai nu-l admite. Daca aşà ceva poate să fie serios, atunci este serios şi argumentul tras de Guettée. din faptul că S. Leon Papa Romii, scrie că «acel canon niciodată nu va obţine consimţimântul său», şi nu zice sacramentalele cuvinte că refuză de a-l confirmà [1]).

Pentru a reduce lucrările lui Guettée la adevărata lor valoare, nu e nevoe să desminţim, rând cu rând, fiecare afirmaţiune a lui. Lucrul s'ar puteà face. Dar nu ne permite aceasta nici locul, nici importanţa lor. E destul să punem în evidenţă valoarea argumentelor sale, lealitatea polemicei şi a documentării lui.

După Guettée, fiindcă S. Leon scrie că «el este păzitorul credinţei catolice şi a constituţiilor apostolice», rezultă că el nu credeà în existenţa Primatului papal [2]). Fiindcă Evsevie, nu spune cine erà episcopul «cel mai sus pus la Sinodul din Nicea»; pentru Guettée rezultă, că «desigur că trimişii Episcopului din Roma nu prezidară [3])». Pentru el, ordinea semnăturilor, în actele originale nu însemnează nimic. Nici nu face pomenire de ele.

Fiindcă în actele Sinodului III Ecumenic, se citeşte că S. Chiril «erà întâiul, că ţinând locul lui Celestin, Episcopul Romei»; Guettée găseşte că a distrus argumentul, afirmând «că S. Chiril ar fi putut prezidà sinodul din Efes, tot atât fără delegaţiunea Papei, cât şi cu această delegaţiune [4])». Àşà argumentând ajunge să spue că, «le-

1) Ibid. Pag. 86.
2) Ibid. pag. 88.
3) Ibid. Pag. 94 şi 95.
4) Ibid. Pag. 106.

gaţii Papii nu aveau nici un drept la prezidenţie şi nu prezidară într'adevăr niciodată» [1]). «N'are nici o greutate a convenì, că Episcopul Romei ocupà întâiul loc, între episcopi, în persoana legaţilor săi; însă altceva este a prezidà» [2]). Spune astea, cu toate că şi copiii ştiu că în orice adunare de pe faţa pământului, prezidează, cel ce şade pe întâiul loc. Asta este şi înţelesul etimologic al curatului Preşedinte.

Când Sinodul din Calcedon, recunoaşte lui Leon, titlul de Episcop al Bisericii Universale, de Papă al Bisericii Universale; autorul nostru, cu o seninătate, care desarmează, spune că aceasta nu «erà decât un titlu onorific», menit «să determine mai bine superioritatea Papii, asupra Patriarhului din Constantinopole [3])». Ii scapă cu totul din vedere, că tocmai de ar fi fost acela scopul, el dovedeşte că Părinţii, cari dedeau rangul al doilea Ţărigrădeanului, înţelegeau să arate că prin aceasta nu pot ştirbì, în nimic, prerogativele Râmleaului, de cap văzut al întregii Biserici.

Unde este nostim de tot Guettée, este când se apucă să conteste exactitatea textelor. Pentru aceasta cuvântul *convenire*, după el, nu însemnează a convenì, «a se înţelege, ci a se adunà la [4])». Evident de ar fi voit să-şi susţie teza, pe baza unui simplu dicţionar latin-francez, îi cădeà toată argumentarea. S'a mulţumit însă, să ceară să fie crezut pe cuvânt. Şi a continuat cu sofistica-i obişnuită. In panigiricele Sfântului Ştefan, de S. Grigorie al Nisei, se găseşte un pasagiu favorabil Papalităţii. Guettée susţine că pentru a i-se dà un aşà înţeles, latinii traduc greşit. Ne dă dar el, traducerea cea mai exactă. O reproducem şi noi, aşa cum susţine Guettée că ar fi exact: «Se serbează pomenirea lui Petru, carele este Şeful Apostolilor, şi împreună cu el sunt

1) Ibid. Pag. 108.
2) Ibid. Pag. 11.
3) Ibid. Pag. 113.
4) Ibid. Pag. 50.

glorificaţi ceilalţi membrii ai Bisericii, şi Biserica lui Dumnezeu este întărită, fiindcă în virtutea darului, ce i s'a făcut de Domnul, el este ferma şi cea mai solidă piatră pe care Mântuitorul au edificat Biserica» [1]). Totul se reduce că Guettée pune în loc de «în el se onorează», «împreună cu el sunt glorificaţi», şi zice «Biserica lui Dumnezeu este întărită», în loc de «pe dânsul se razimă Biserica». In fine îi pare mai exact «în virtutea darului... el este cea mai fermă şi solidă piatră». Alţii au tradus «el este, în virtutea pravoslavei, piatră fermă şi solidă». Adevărate chinezerii. Chiţibuşuri de avocat neîndemânatec şi pătimaş. Căci chiar după traducerea lui, «Petru este Şeful Apostolilor... şi în virtutea darului ce i s'a făcut de Domnul, el este ferma şi cea mai solidă piatră, pe care Mântuitorul au edificat Biserica». Adică tocmai ceeace susţine şi cel mai ultramentan, dintre ultramentani, când este vorba de Sân Pietru.

Dar să trecem înainte. Să ne oprim la istoricul pe care îl face, conflictului cu Fotie.

Cum e şi natural, el se arată plin de admiraţie pentru acest începător al dihoniei. Vorbind de Ignatie, ne povesteşte, cum Curtea îl bănuià că a luat partea unui candidat la coroana împărătească; şi că, din cauza aceasta «fu exilat». Apoi adaogă că şi alţi episcopi, înaintea lui, avuseseră a suferì de nedreptăţirea Statului. Printre ei «ar fi găsit modeluri, în cei ce preferară a se demite mai bine decât, printr'o apostasie inutilă, să escite turburări, cari au pentru Biserică totdeauna urmări nenorocite. El însă nu găsì de cuviinţă să-i imiteze, şi refuză de a renunţà la demnitatea lui, cu toată stăruinţa mai multor episcopi» [2]).

Dar ca să apară lipsa de critică ştiinţifică a scriitorului; câteva pagini mai jos, el ne asigură că «Ignatie îşi înţelese

1) Ibid. 172.
2) Ibid. pag. 303.

datoria sa, în împrejurările dificile în care se aflà; că el imitase mai întâiu pe episcopii cei mari, cari au preferat totdeauna a părăsì o demnitate, ce le erà răpită, chiar cu nedreptate, decât a turburà Biserica lor. Abandonat la sine însuşi, Ignatie erà prea virtuos, pentru a nu imità această conduită» [1]).

Când Guettée, într'o chestie relativ mai nouă, poate cădeà în aşà contradicţie; numai este nimic de mirare, din partea lui. Cu toate astea, tot nu îndrăsneşte a face pe Papă răspunzător de desbinarea Răsăritului, întemeindu-se pe conflictul cu Fotie. Pricepe că întrucât Fotie, spre a se vedeà în fine în scaunul patriarhal, a venit la împărtăşenie cu Roma; acuzările ce el făcuse Romei, în vremea conflictului, trebueec lăsate să cadă. Altfel Fotie ar apare prea odios. Un om care, pentru a se vedeà patriarh recunoscut de Papă, ar fi renunţat la oarecari adevăruri dogmatice.

Trecem şi peste opintirile ce face, ca să susţie, că grecii aveau dreptul să pretindă autoritate asupra provinciilor ocupate de bulgari, când ştie bine că până în sec. VII, când au invadat barbarii, acele provincii, bisericeşte, depindeau de Roma veche, ca eparhii supuse Arhiepiscopatului Justinianei Prime. Aşà că, dacă ar fi vorba de ambiţie şi lăcomie de a stăpânì, de usurpare, celui cărui i se poate face astfel de învinuiri, nu ar fi decât Ţarigrădeanul.

Nici conflictul cu Mihail Cerularie, nu are curajul să-l transforme într'o vină a Papii. Recunoaşte că cele mai multe din temeiurile lui Cerularie «erau exagerate» [2]). Ştie că din pricina aceasta fusese exilat, şi că se adunase un Sinod să-l depue, când se află că a murit (1058). Că dacă relaţiunile dintre Roma şi Constantinopole deveniseră mai rare, relaţiuni directe au urmat chiar sub Papa Alexe II şi Grigorie VII [3]).

1) Ibid. pag. 349.
2) Ibid. Pag. 400.
3) Ibid. Pag. 401.

Pentru Guettée desbinarea s'a consumat la 1204, prin cucerirea Constantinopolei de cruciaţi. «Autorul cel veritabil al schismei este, — după Guettée — Inocenţiu III. Ea a fost începută prin Biserica latină din Ierusalim. Ea a fost consumată prin cea din Constantinopole» [1]).

Cu alte cuvinte, Guettée pretinde că faptul că s'a introdus o ierarhie de rit latin în Ierusalim, şi la Constantinopole, a produs desbinarea. De ar fi însă astfel, nu se poate explică unirea dela Sinodul din Lyon, şi cea dela Florenţa. De netăgăduit, mulţi istorici susţin, că prin introducerea unei ierarhii latine, cruciaţii au contribuit să facă mai dificilă unirea orientalilor. Dar adevărul este că grecii, din epoca aceea, erau rupţi ierarhiceşte de Roma. Din pricina aceasta, clerul şi poporul latin, erau lipsiţi de orice arhipăstori canonici. Aşà că introducerea ierarhiei latine în Orient, nu e decât o consecinţă a dihoniei greceşti. In timpul când între răsăriteni şi apuseni domneà pacea lui Hristos, la Constantinopole şi Ierusalim, erau biserici şi monastiri de rit latin, sub cârmuirea ierarhilor orientali; aşà cum, în Apus şi azi încă se găsesc biserici şi monastiri orientale, cârmuite şi protejate de ierarhi latini. Dacă grecii nu rupeau unirea, niciodată Papa nu ar fi trimis, ierarhi latini în ţările orientale.

Guettée, cu toată marea osteneală ce 'şi-a dat, nu isbuteşte să convingă pe cititorul care îl controlează. de seriositatea tezei sale. Volumul său nu poate impresionà, decât pe cei nepregătiţi să abordeze un astfel de subiect; sau pe pasionatul care caută, cu orce preţ, argumente, spre a susţine o cauză pierdută.

Dar fiindcă înţelepciunea popoarelor, spune că «gura păcătosului adevăr grăeşte»; lui Guettée îi scapă câteva mărturisiri, pe care ne facem o plăcere sinceră să le punem înainte. «Sân Pietru a avut gloria să fie chemat ce

1) Ibid. Pag. 417.

dintâiu la apostolat şi fu cel dintâiu servitor al lui Iisus Hristos» [1]). «Cum că episcopul Romei, este Capul Bisericii cu titlul de întâiul, ca unul ce ocupă scaunul cel mai înalt; nimeni nu o neagă; cum că el este întâiul în ordinea ierarhică, stabilită de Biserică, toată lumea convine la aceasta» [2]). Guettée, ca şi alţi scriitori neuniţi, socoteşte că ocoleşte impasul în care se pune, prin aceea că recunoaşte pe Papa de Şef al Bisericii, aşezat acilea nu de Hristos, ci de Biserică. Admiţând, un moment, că primatul Papal ar fi de drept eclesiastic, şi nu de drept divin; nu putem înţelege întrucât aceasta uşurează pe neuniţi. Căci odată ce Biserica a stabilit că Episcopul Romei îi este şef; membrii Bisericii, toţi, fără escepţie, trebuie să i se supue lui, până când tot Biserica ar dà altuia şefia. Şi cum toate sinoadele ecumenice ce au urmat, nu numai că nu a făcut aceasta, ci au recunoscut sărbătoreşte că primatul papal este de drept divin; distincţia ce fac ei, este absolut de prisos. Consecinţa pentru cel ce a rupt cu Şeful Bisericii, este aceeaşi: de a fi provocat o disidenţă, adică o schismă. Ca să ne explice de ce a tradus caput cu cap, tot în Guettée citim că «Bonifaciu III a obţinut, dela Impăratul Foca, ca scaunul apostolic al fericitului Apostol Petre, adică Biserica Romană, să fie şeful (caput= capul) tuturor bisericilor, pentrucă Biserica Constantinopolei scrieà că erà cea dintâiu din toate bisericile» [3]).

E drept că imediat după aceasta, Guettée începe să ergoteze. După el, cuvântul caput nu semnifică şef, ci cap. Se joacă cu cuvintele chef şi tête. Uită că în vechea limbă franceză, chef înseamnă tot cap, ba chiar vârful capului. Iar traducătorul, care ştie că româneşte se zice când cap de biurou, când şef de biurou, fiindcă este tot una, a trebuit să surâză, când a dat peste această sofisticare a lui

1) Ibid. Pag. 167.
2) Ibid. Pag. 122.
3) Ibid. Pag. 258 şi urm.

Guettée. Evident, capul e totdeauna cel dintâiu, şeful unui colegiu, ori al unui aşezământ. Preşedintele unui tribunal, este şeful acelei instanţe; iar celui mai vechiu judecător, i-se zice cel dintâiu, sau decanul judecătorilor. De aceea s'a dat Romei, titlul de cea dintâiu dintre biserici. Iar când Constantinopolea, s'a intitulat ea cea dintâiu dintre bisericile locale; Sinodul şi Impăratul, au stabilit că Roma rămâne capul sau şeful Bisericii. Asta reiese, foarte lămurit, din cele ce spune Guettée. Toate ergotările sau sofismele lui, nu pot distruge adevărul, pe care îl recunoaşte chiar el.

Guettée sdrobeşte pe toţi neuniţii, cari fac Papii vină că nu protejază naţionalităţile, când afirmă, în chip solemn, că Roma «dă autoritatea sa ca un sprijin, ca o protecţiune a drepturilor naţionale» [1]).

Aceste mărturisiri, ce aflăm în «Papalitatea schismatică» de Guettée; vin aşà de tare în folosul celor ce susţin unirea Răsăritului întreg cu Roma, încât ele, din gura unui aşà de pătimaş adversar al Romei, îi fac Papalităţii mai mult bine, decât de le-ar fi scris un fiu supus al Bisericii. Invinuirile lui, însă, cad la cea dintâiu cercetare, fiindcă sunt pline de patimă şi lipsite de bună credinţă.

IV. — După chiar mărturisirea prietenilor lui Guettée, «Papalitatea eretică» este, din scrierile lui, cea mai puţin obiectivă, cea mai puţin bogată în argumente ştiinţifice. Noi, cari am văzut care este obiectivitatea sa, în altă lucrare, noi, cei ce ştim cât de puţină lealitate şi argumentare sănătoasă aduce în una din cele mai reputate ale sale scrieri, — cea mai admirată de teologii neuniţi — noi, ne-am puteà dispensà de cercetarea acesteia din urmă. Dar întrucât Guettée erà încredinţat că, în ea sdrobeşte argumentarea lui Maistre şi dărâmă Biserica Romană din temelie; să o purecăm şi noi puţintel. Mai ales că traducătorul ei, în româneşte, este un prelat venerabil, prin viaţa şi evlavia sa.

1) Ibid. Pag. 426.

Guettée, descoperă, în învăţătura Romei, nici mai mult şi mai puţin, de douăsprezece erezii. El se încumete chiar să susţie, o aşà monumentală afirmaţie.

Prima erezie ar fi Primatul Papal, fiindcă Papii i se recunoaşte dreptul «să promulge dogme noi», şi fiindcă, din pricina lui, «singura condiţie pentru a fi catolic, este de a fi supus Papii» [1]).

Evident, Guettée nu arată ce dogmă nouă a promulgat vreodată Papa, nici când a pretins vreun Papă, că ar aveà dreptul de a creià dogme noi. Tot aşà îi este de imposibil să arate, unde a găsit el, spus că, spre a fi catolic, nu se cere, decât să fie cinevà supus Papii. Totul este numai, că fără aceste două afirmaţiuni inventate pe d'antregul, Primatul Papal nu poate fi socotit de nimeni erezie.

Imediat vine erezia ce ar fi purcezând, din faptul că Biserica Romană s'a învoit la adăogirea lui Fillioque în crez. Pricepe Guettée că nu e nimic serios în obiecţiunea, că Sinodul dela Efes, a oprit a se mai adăogà cevà la erezul Niceo-Constantinopolitan. Se încearcă însă să susţie că adăogirea aceasta, ar fi constituind o hulă la adresa Sfintei Treimi. Ea ar dà Fiului unul din atributele Tatălui. Ar stricà armonia dintre cele trei feţe ale Dumnezeirei. Ca să reuşească, să încurce pe cetitor, pune clae peste grămadă, felurite texte din scrierile Sfinţilor Părinţi, deşi acele texte nu spun nimic favorabil tezei sale. Chiar el recunoaşte, că în Sf. Scriptură este scris, când Duhul lui Dumnezeu, când Duhul Tatălui, când Duhul cel dela Dumnezeu [2]), or chiar Duhul Fiului [3]).

Nu tăgăduеşte că Sf. Chiril al Alexandriei spune că «Fiul dă pe Duhul ca al Său, din cauza unităţii fiinţei Sale cu

1) Vl. Guettée, Papalitatea eretică. Expunere a ereziilor, erorilor şi inovaţiunilor Bisericii Romane. Tradusă de G. Saffirimu, Tip. Nicolau din R.-Vâlcea, 1885, P. 37.

2) Ibid. Pag. 47.

3) Ibid. Pag. 36.

ființa Tatălui» [1]). Pretinde însă că trebuie zis că purcede dela Tatăl, și primește dela Fiul [2]). Pentru el, nu are nici o valoare faptul, că atât cei ce pun pe Fillioque în crez, cred că într'un anumit sens, (prin trimitere), Sf. Duh purcede dela Fiul; și că nimeni nu pretinde, că purcederea dela Fiul, ar fi identică cu purcederea dela Tatăl, ca principiu, ci numai ca dela o singură Dumnezeire. Se face însă, a crede că nu are nici o valoare, aceea că nu e îngăduit să dai unui cuvânt din gura cuiva, alt sens, decât acela pe care îl voește cel ce-l zice. Unde se întrece însă, este când se înfuriază pe Tilloy, fiindcă reproduce din Macarie, o mărturisire a unui patriarh ecumenic, — a lui Ghenadie Scolariu — carele admite că Sf. Duh purcede și dela Fiul. Macarie a găsit această mărturisire în Kimmel [3]); și a vorbit de ea, în a sa «Introducere în Teologia ortodoxă». Guettée ne spune — și îl credem pe cuvânt — că în Kimmel se găsesc două mărturisiri ale lui Ghenadie. Intr'una sunt textele favorabile purcederii ex Fillio, doctrină formal opusă lui Fillioque. Câteva rânduri mai jos, Guettée povestește cum Ghenadie Scolariu a iscălit tomosul Unirii la Florența, dar că, apoi, a ajuns patriarh susținând neunirea [4]). Acest lucru lămurește toată tărășenia. Omul a scris întâiu ceeace credeà. Apoi, ca să ajungă patriarh, a iscălit ceeace plăceà turcilor, adevărați creatori și susțiitori ai schismei, după Sinodul Florentin.

Nimeni, înainte de apariția acestei scrieri a lui Guettée, nu 'și-a închipuit, și nimeni nu a crezut nici după aceea, că în Biserica Romană ar fi domnind eresul nestorian. El însă, are curajul să susție și această enormitate, care ar fi constituind a treia erezie. Și știți de ce? Fiindcă latinii în închinăciunile lor, arată o deosebită evlavie Sfintei Inimi

1) Ibid. Pag. 51.
2) Ibid. Pag. 80.
3) Libri symbolici Ecclesiae Orientalis, Ienae, 1848.
4) Al. Guettée. Papalitatea eretică. Pag. 85 și 86.

a lui Iisus. Aceasta ar constituì o adorațiune a lui Iisus în fiecare din naturile sale, în chip deosebit. Uită că Iisus a înviat și s'a înălțat la ceruri cu trupul său, și azi în trupul Domnului este Fiul, în amândouă naturile sale, Dumnezeu-Omul. De ar fi altfel, toți creștinii cari se închină la trupul și sângele Domnului, din Euharistie, sunt nestorieni. Este locul dar să zicem, împreună cu Dante : «guarda e passa».

Ajungem dar la a patra pretinsă erezie. Ar fi rătăcind Biserica Romană, în credința ei relativă la grație, la mila Domnului. Arată că în privința aceasta, există trei învățături : Una care face să depindă totul numai din mila Domnului. A doua care susține, cum că omul nu are nevoie de mila Domnului spre a se mântuì. Și în fine a treia, intermediară, pe care Guettée recunoaște că este a Bisericii Catolice, și care învață că omul este liber în acțiunile sale, dar că, pentru a face binele, are nevoie de mila dumnezeiască, de care nu e lipsit nimeni. El ne spune că prima a fost doctrina lui Luther și a doua a lui Pelaghie. Pretinde însă că, fiindcă Biserica a osândit învățătura lui Jansemius, identică cu a lui Luther, prin aceasta însăși a căzut în eresul Pelaghian, susținut de Molinios și de quietești. Bine înțeles, se ferește să pomenească un cuvânt de condamnarea lui Molinos. Se face că nu știe că Papa a osândit câteva propositiuni din maximele lui Fénelon ; numai fiindcă puteau fi interpretate într'un sens quietist.

Guettée însă pune înainte propositiunile osândite de Papi în scrierile lui Jansemius și ale lui Quesnel. Pretinde apoi că întrucât Papa a osândit o asemenea idee, prin a contrario, a admis de bună pe cea absolut protivnică ei ; și astfel a căzut în eresia pelagiană. Dar acest mod de a discută este cu atât mai puțin serios, încât însuși Guettée, spune că nici doctrina lui Luther, nici a lui Pelaghie nu sunt bune, ci cevà intermediar [1]). Iși distruge astfel singur, întreaga argumentare

1) Ibid. Pag. 105.

din urmă. Intr'adevăr, cu chipul acesta de a discutà, şi întrucât numai cevà intermediar este adevărat; întrucât Biserica a osândit pe Pelaghie, prin a contrario poţi zice că ea a admis doctrina lui Luther, în chestia graţiei. Tot aşà cum fiindcă a osândit pe Molinos; se poate ajunge la concluzia, că a socotit adevărată doctrina lui Jansemius, şi viceversa. Dar acest mod de a discutà, nu este nici serios, nici cinstit. In acest capitol, Guettée vreà să susţie că şi dogma în Neprihănita Zămislire a Născătoarei de Dumnezeu, ar fi contrarie credinţei catolice despre graţie. Despre această dogmă, vom revenì într'un alt paragraf. Acì ne mărginim să însemnăm că Guettée se preface a crede, că este vorba de poftă trupească; că adică credinţa în Neprihănita Zămislire ar implicà credinţa că Fecioara s'a născut într'un chip nefiresc, printr'o minune, aşà cum s'a născut Domnul. Numai aşà se explică, că pune înainte aceste cuvinte ale Sf. Augustin: «Corpul Mariei a fost zămislit pe calea poftei». Sau «Fecioara a fost zămislită prin poftă» dela S. Ilarie din Poitiers. Lucru ce nu tăgăduеşte nimeni.

V.— Intr'un capitol de douăzeci de pagini, Guettée se căsneşte să susţie că Biserica Romană rătăceşte, fiindcă botează prin turnare; şi fiindcă mirul cel mare îl împarte episcopul, şi nu preotul, după botez, cum fac orientalii. Noroc că adaogă imediat, că el «nu pretinde că botezul administrat prin turnare ar fi invalid» [1]); şi că cei botezaţi astfel «nu trebuie, nici nu pot cere să fie rebotezaţi, fiindcă botezul ce au primit este valid şi fiindcă botezul este unic» [2]). Pretinde numai că Biserica Romană tratează «de apostaţi» pe cei ce botează prin înfundare. Cum se poate zice, aşà cevà, de unul ce pe contrapagină scrie că «Papalitatea n'a condamnat ritul apostolic al afundării [3]), este o taină pe care lăsăm să o

1) Ibid. Pag. 151.
2) Ibid. Pag. 152.
3) Ibid. Pag. 154.

deslege cine poate. Şi va fi greu de deslegat, mai ales pentru cine ştie, că în Biserica unită se botează şi prin afundare; tot aşà precum şi în Biserica neunită, sârbii şi românii ardeleni, botează prin turnare. Din circulările Mitropolitului Teodosie al Ungro-Vlahiei, se ştie, azi, cà prin sec. XVII, în Ţara-Românească se botezà prin turnare. De altfel Erbiceanu, fost profesor de drept canonic la Universitatea din Bucureşti, şi mare adversar al Papalităţii, recunoaşte că grecii prin sec. XVIII au revenit la botezul prin afundare, ca să înmulţească deosebirile dintre ei şi latini. Dar deosebirile de rit, nu au împiedicat niciodată unirea în credinţă.

In chestia Confirmaţiunii, a Sf. Mir, Guettée este — dacă se poate — şi mai slab, încă mai lipsit de lealitate. Ca o dovadă că preotul latin confirmă pe cel botezat, aduce o rugăciune în care nu e nici un singur cuvânt de Duhul Sfânt, ci de «chrisma mărturisirii în Isus Christos» [1]). Aşà că această simplă mir-ungere, nu este, nici nu poate fi, cum nu este «Pecetea darului Duhului Sfânt» ca Sfântul Mir. Şi deşi vreà să susţie că poate fi vorba, de un rit nou, de după desbinarea Răsăritului; ne spune însă că Inocenţiu I, în secolul V, a mustrat pe preoţii cari confirmau pe cei botezaţi, fiindcă aceasta este un privilegiu al episcopului. De altfel, că la această taină, a mir-ungerei, se cere o participare a arhiereului, reese prin aceea că şi răsăritenii, nu fac aceasta decât cu Mirul cel mare, pe care îl sfinţeşte numai arhiereul. Doctrina cea adevărată, învaţă că preotul poate confirmà; dar numai ca delegat al episcopului, care îi dă această delegaţie trimiţându-i Sfântul Mir.

Dar Guettée, nu se uită la aşà nimicuri. El are toate îndrăsnelile, când este vorba de a lovì în Papa. De aceea în aceleaşi pagini, ne spune, atât că ritul latin este condamnabil, fiindcă din «neglijenţa episcopilor unii rămân neconfirmaţi»,

1) Pag. 157.

cât şi, că acesta confirmare episcopală ar fi «taină falşă, fiind că toţi credincioşii sunt confirmaţi de preoţi, când sunt botezaţi»[1]). Dar să nu cerem nimănui mai mult de cât poate; mai ales când cineva se încearcă să susţie lucruri imposibile. Şi bietul Guettée, se găseşte în această nenorocită situaţie. De aceea, de ar fi să însemnăm toate divagaţiunile sale, ne ar trebui volume, nu pagini.

Ne oprim dar acolo unde vorbeşte de Euharistie. Fostul călugăr benedictin, combate, cu un lux de documentare, pe toţi cei ce nu cred în prezenţa reală. Istoriseşte o mulţime de lucruri relative la prezenţa reală, şi ne spune, că Biserica Romii a osândit pe toţi cei ce nu au crezut în prezenţa reală. Adaogă apoi că şi Biserica Răsăriteană «crede în prezenţa reală a lui Isus Hristos, în Euharistie», «dar că ea nu a materializat credinţa în realitate[2]). Vorbeşte astfel, numai ca să creeze o deosebire, şi ca să pretindă că, prin această deosebire, Roma a rătăcit în credinţă. Cum se poate însă să crează în realitate şi să nu materializeze credinţa în realitate, este o minune în care desigur că nici Guettée nu a putut crede. In focul său de a înegrì pe Papa, i-a scăpat şi această afirmaţie. Cine ar raţionà ca el, ar puteà susţine că Biserica Răsăritului nu crede în prezenţa reală, ceeace desigur ar fi o calomnie. Căci cine «nu materializează credinţa în realitate» prin a contrario, materializează credinţa în nerealitate. Guettée, dacă a crezut aşà, de sigur a fost eretic. Cel puţin daca şi-a aplicat şi sieşi, aceleaşi reguli de raţionament, pe care le aplică Bisericii Romane.

Cu pasiunea de care a fost stăpânit, Arhimandritul muscălit, nu puteà să nu vorbească şi de uzul azimelor. Nu a cutezat să tăgăduiască întrebuinţarea din vechime, atât a

1) Ibid. Pag. 164.
2) Ibid. Pag. 201.

pâinei dospite, cât şi azimei. Dar întrucât, zice el, azi Biserica latină intrebuinţează, nu azimă obişnuită, ci un soi de prescure, numită «hostie», Papa a creiat o erezie.

Recunoaşte «că poate susţine cineva că şi hostia, ar fi pâine», dar zice că se poate susţine şi contrariul» [1]. Atât îi ajunge, lui. Dar atât nu poate satisface pe altcineva, oricât de puţin pretetenţios ar fi acela.

Argumentul se poate, de altfel, întoarce contra Bisericii Orientale, sub pretext că întrucât nu întrebuinţează pâine obişnuită, ci o anumită pâine preparată în mod special, căreia i-se zice prescură, acea biserică nu ar mai face uz de pâine dospită. Dar e tot atât de neserioasă una din obiecţiuni, cât şi alta: prescure sau hostie, sunt materii perfecte pentru Euharistie.

Când vorbeşte de epiclesă, nu cunoaşte sau ascunde faptul că în codicele mai vechi, nu se găseşte urmă de rugăciune invocătoare, decât după veacul V. Tot erezie ar fi, şi faptul că Biserica latină, nu împărtăşeşte pe prunci. Neapărat, nu găseşte nici un argument spre a dovedi, că pruncii perd ceva sufleteşte; nici nu se opreşte la obiecţiunea ce se aduce celor ce împărtăşesc pruncii, că aceştia fără păcat fiind după botez, nu au nevoe de nici un medicament sufletesc. Că spre a împărtăşi pe cineva, trebueşte acela să fie pregătit sufleteşte, ca să înţeleagă ce face. Regulând aşa de perfect chestiunea împărtăşirei copiilor, de îndată ce pot să ştie că greşesc şi când înţeleg ce este împărtăşirea; Piu X a distrus şi umbra vreunei obiecţiuni, ce se puteà face ritului latin, pe tema aceasta. Impărtàşirea pruncilor nevinovaţi, şi fără minte, constitue un abuz, de care Biserica latină a fost totdeauna ferită.

Tot aşà, pentru a închide discuţia relativ la împărtăşire sub două specii, sau numai subt una; ne mulţumim cu afirmaţia lui Guettée «că nu contestă că primirea trupului nu

1) Ibid. Pag. 205.

este însoțită de efectul tainei, tot așà de bine ca și primirea sângelui» [1]. Inainte de a trece la alt capitol al lui Guettée, ținem însă să reproducem aceste rânduri ale sale. «Biserica orientală a păstrat uzul primitiv al unei singure liturghii, Dumineca, ori în Mercurile și Vinerile fiecărei săptămâni» [2]. Cu acestea ar voi să arate că uzul liturghiei zilnice, este o inovațiune greșită a latinilor. Ele nu dovedesc decât, că Guettée nu cunoaște bine ritul oriental. In acest rit se leturghisește zilnic. Oricine se poate convinge de aceasta, vizitând monastirile mai mari dinprejurul Bucureștilor.

Fără nici o documentare, ci numai afirmând și alegând lucruri inexacte, vreà să facă și din spovedania latinilor, o erezie. Pretinde că «Biserica orientală i-a păstrat caracterul său de publicitate» [3]. Acesta e însă un sfruntat neadevăr. Apoi bârfește pe duhovnicii latini, pe tema unor cărți de duhovnicie ale cazuiștilor.

De ar fi cunoscut mai bine Biserica orientală, s'ar fi ferit de aceasta. In Orient, astfel de tratate sunt scrise în limba vorbită. Eie pot cădeà în mâinile oricui. La latini, astfel de lucruri, nu se tipăresc decât latinește; și sunt destinate numai, celor căror li se îngăduește citirea lor. Așà eu unul, am regretat mult că s'a retipărit Patericul cu litere latine. 'L-am găsit în mâinile călugărițelor, care, scandalizate, ne întrebau cum a putut Sf. Sinod incuviință retipărirea lui. Cu toate astea nu voiu acuzà nicàde erezie, nici de imoralitate pe editor, ci nùmai de neprevedere

Așà și cu indulgențele.

Guettée pretinde că ele sunt inovațiuni papale din secolul IX, adică după desbinarea Răsăritului. Intrucât însă indulgențe, au întrebuințat și întrebuințează și răsăritenii

1) Ibid. Pag. 216.
2) Ibid. Pag. 233.
3) Ibid. Pag. 249.

— noi am publicat una dată de Patriarhul Ierusalimului la mijlocul secolului XIX [1]) — întrebarea este alta. Sau indulgențele sunt mai vechi, și atunci cade învinuirea că ele constituesc o inovațiune; sau ele sunt posterioare desbinărei orientale, și atunci, întrucât ele au fost introduse și în bisericile neunite, avem dovadă că răsăritenii nu au văzut și nu văd nimic rău într'ânsele. Tertium non datur.

Adversarii personali ai lui Guettée afirmau, că trecând în Biserica rusească, își închipuià că i se va permite căsătoria; că ar fi cerut aceasta chiar. Nu știm întrucât, aveau dreptate. Voim să admitem, că se înșelau. Focul însă, cu care vorbește de celibatul preoților, și cum susține că este aproape imposibil ca un preot să fie într'adevăr celibatar, poate să deà de bănuit. — Dar asta nu are a face.

Că teologi și leturgiști discută, care este actul esențial al hirotoniei, nu dovedește altcevà decât, interesul ce poartă teologii apuseni chestiilor liturgice. Daca Guettée ar fi reprodus textul Can. Ap. 26 și VI. 6, sau dela Fotie Cap. 28 Tit. 18, orice discuție ar fi închisă. Regula generală, dela început, a fost celibatul preoților; hirotonia celor căsătoriți o excepție, de nevoe. Insuși Guettée admite că ar fi mai bine, ca preotul să fie celibatar [2]). El se ridică numai contra unei reguli generale, pe care Papa, ar fi impus-o Bisericii Catolice. Se ridică din nenorocire, înpotriva unei legi, care nu există. In Biserica Catolică, orientalii-uniții, nu sunt obligați la celibat. Aceasta o știe chiar Guettée, dar nu simte însă, că numai acest fapt este suficient, să distrugă tot raționamentul său. O lege bisericească, cu caracter disciplinar, și privind numai Biserica latină, nu e nici lege generală, nici nu are caracter dogmatic. Prin urmare aci nici umbră de erezie, nu poate fi acì. De altfel, în ce privește celibatul, el există la neuniți, fiindcă el este impus călugărilor.

1) Rev. Cat. 1915. Pag. 207.
2) Guettée. Pap. Eret. Pag. 289.

Dacă ar fi necanonic şi nedogmatic, celibatul, pentru clerul mirean; el trebue să fie necanonic şi nedogmatic, şi pentru ceilalţi. Că oameni sunt toţi şi trăesc pe lume. In chestia aceasta adevărul stă pe buzele lui Piu II, care a zis că «Biserica a oprit preoţilor latini căsătoria, pe temeiuri sănătoase»; cari nu au dispărut, şi tare ne temem că nu vor dispăreà aşà de curând, în Apus.

Guettée găseşte vină Papii, în chestia indisolubilităţii căsătoriei. Printre rânduri, se arată chiar favorabil căsătoriei civile. Habar nu are, că Biserica orientală niciodată nu a făcut vreo acuzare latinilor pentru rigoarea lor, în materie de indisolubilitate. A pretins numaì, că indulgenţa ei faţă de legile Statului, în materie de divorţ, nu constitue decât un obiceiu, ce s'ar puteà îngăduì. Nici o biserică orientală, nu crede că nunta poate fi desfăcută de oameni. Ea zice, împreună cu Roma, «ceeace Dumnezeu a legat, oamenii să nu deslege».

Fiindcă «maslul» este acelaş la latini ca şi la orientali; erà greu să zică cevà şi împotriva acestei taine. Guettée găseşte totuşi, că rău au făcut latinii de i-au dat numele de «Mirungerea din urmă».

Tot cu atâta competinţă şi obiectivitate, discută şi despre Purgatoriu. Cum însă despre credinţă în Purgatoriu vom revenì, trecem peste cele 318 pagini, în care a condensat tot ce o ură oarbă i-a permis să adune, ca să susţie că Papa a ştirbit depositul credinţei şi a introdus erezia în Biserică. Crede că a făcut marţ Papalitatea; şi intră în ceartă, cu Iosif de Maistre.

VI. — Dacă Papa ar fi introdns în Biserică o singură erezie, evident el nu ar mai fi fost nici papă, nici infailibil. Maistre s'a. încercat, şi a isbutit, să dovedească că Papa, ca şef văzut al Bisericii lui Hristos, recunoscut dela început ca atare, nici n'a fost, nici nu puteà fi decât păzitorul celei mai curate ortodoxii. Guettée se încumetă a raţionà mai bine ca Maistre. In realitate însă nu raţio-

neazǎ de loc. Afirmǎ neexactitǎţi şi insultǎ. Ne spune cǎ «toţi catolicii inteligenţi» au fost adversarii Papalitǎţii. Aceastǎ sfântǎ instituţie «nu a fost susţinutǎ decât de oameni servili şi ambiţioşi, din interes» [1]). Pretinde cǎ lucrarea lui Maistre face din Papa «un Dumnezeu»; cǎ ar fi gata sǎ declare cǎ «Papa are mai multǎ putere decât Iisus Hristos» [2]). Indrǎsneşte sǎ afirme cǎ Maistre sfinţeşte exagerǎrile, numindu-le «minciuna oamenilor oneşti» [3]); dar se fereşte sǎ-şi dovedeascǎ alegaţiunea.

Ne spune, cǎ Maistre proclamǎ biserica galicanǎ atât de savantǎ şi virtuoasǎ [4]). Cu toate cǎ, mai pe urmǎ îl înfruntǎ, fiindcǎ atacǎ galicanismul [5]), de care însuşi Guettée zice cǎ «de sigur nu va fi absolut ortodox» [6]). Deşi Maistre aratǎ cǎ puterea temporalǎ a fost de originǎ omeneascǎ, el scrie cǎ «o proclamǎ divinǎ» [7]). Pe Maistre însuşi, îl calificǎ de îndrǎsneţ, de rea credinţǎ [8]). Spune cǎ cartea lui Maistre «e plinǎ de erezii, de erori istorice, de pedantism, orgoliu şi de ignoranţǎ». Dar nu-şi documenteazǎ cu nimic, aserţiunile. Ii contestǎ orice putere de judecatǎ, îl numeşte ignorant. Cu asta însǎ, nu-l distruge. Ca sǎ dovedeascǎ, cǎ el raţioneazǎ mai bine ca marele scriitor savoiard, se asvârlǎ în discuţie. Şi atunci începe astfel: «Acest titlu de şef nu dǎ Papii o autoritate independentǎ. El nu are decât o supremaţie de onoare şi de jurisdicţiune» [9]). Nu-şi dǎ seama cǎ atunci, chiar dupǎ el, Papa este mai mult decât un primus inter pares. Socoteşte cǎ poate contestǎ

1) Ibid. Pag. 320 şi 321.
2) Ibid. Pag. 323.
3) Ibid. Pag. 324.
4) Ibid. Pag. 338.
5) Ibd. Pag. 366.
6) Ibid. Pag. 338.
7) Ibid. Pag. 433.
8) Ibid. Pag. 409.
9) Ibid. Pag. 345.

infailibilitatea papală, fiindcă de ar fi infailibil «ar trebui să fie scutit şi de siluire sau de frică» [1]. După ce spune că «Petru sau catedra lui Petru însemnează episcopatul» [2], ceeace face din episcopul Romii, centrul, cea mai înaltă expresie a episcopatului; dă dreptate celor ce spun, că Papa nu este centrul episcopatului [3]. Cu toate astea, pe cei ce nu cred ca el, îi numeşte «fanatici şi idioţi».

Va recunoaşte oricine, că asta nu e nici raţionament, nici obiectivitate. Şi Guettée nu a fost nici un ignorant, nici lipsit de inteligenţă; dar orgoliul 'l-a sdrobit.

Omul care îşi închipuieà, că scrierile lui sgudue catedra lui Sân Petru, şi sfărâmă reputaţia lui Maistre; nu îşi găseşte numele în cele mai cunoscute enciclopedii, nu e pomenit, nici de cei mai violenţi adversari ai Romei. Este de mult mort şi uitat. Doar câte un teolog neunit, de îşi mai dă osteneala să-l răsfoiască şi să sperie cu eruditia lui Guettée, pe cei nepregătiţi să-l supue unei critici mai serioase.

In schimb Iosif de Maistre este socotit, de toată omenirea, drept unul din fruntaşii cei mai iluştrii ai literaturei franceze şi ai gândirii omeneşti. Papa continuă, tot mai venerabil, să păstorească viea Domnului, mai numeroasă şi mai puternică.

Erà şi natural să fie astfel. Adevărul şi dragostea biruesc. Ura şi neadevărul sunt cele menite să fie sfărâmate, în vecii vecilor. Din negru alb, nu a făcut nimeni pe lume, necum Guettée.

VII.— Aşà fiind, de ar fi trăit numai câţiva ani mai mult, ar fi avut durerea să se vadă desminţit de însuşi Patriarhul Ecumenic. Când răsăritenii-neuniţi au fost chemaţi la împreună împărtăşenie de marele Papă Leon XIII;

1) Ibid. Pag. 412.
2) Ibid. Pag. 375.
3) Ibid. Pag. 452.
4) Ibid. Pag. 453.

în numele lor, luă condeiul ca să răspundă Patriarhul Antim VII. In enciclica lui, contrasemnată de întreg Sinodul Patriarhiei Ecumenice, se recunoaşte făţiş, că singurul punct în discuţie, nu este altul decât cel privitor la primatul papal. Cititorul nostru, dacă ne-a urmărit argumentarea şi documentarea, ştie însă că nimeni nu a mărturisit mai solemn şi mai respicat primatul papal, ca răsăritenii, în sinoadele din Orient şi scrierile Sfinţilor Părinţi dela Răsărit. Nu strică însă să mai adăogăm o dovadă, pe care o găsim în revista oficială a Bisericii Autocefale Române. Aci găsim un document interesant de tot. O carte a unui sinod arhieresc din Ţara Românească, în care Mitropolitul Teodosie, se iscăleşte Verhovnicul Ungro-Vlahiei. Se dovedeşte astfel, odată mai mult, că verhovnic însemnează primat, cu iurisdicţie, ca aceea pe care mitropoliţii Ungro-Vlahiei exercitau asupra episcopilor sufragani acestui scaun.

Antim VII, în enciclica sa, se încearcă, a aduce o vină Romii, din pricina promulgării dogmei relativ la Neprihănita Zămislire a Fecioarei. Dar întrucât cea dintâiu Biserică care a mărturisit mai clar această credinţă, este Biserica orientală ; obiecţiunea nu stă în picioare. Este un adevăr, ce nu sufere contrazicere, că răsăritenii au serbat — cei dintâiu şi printr'un prasnic — Neprihănita Zămislire. In scrierile Mitropolitului Petru Movilă, marele dascăl al Bisericii orientale neunite din sec. XVII, învăţătura în Neprihănita Zămislire, este foarte clar mărturisită. De altfel ea reiese şi din alt fapt, tot al Bisericii orientale. Nicăiri nu se crede mai mult în Adormirea Maicei Domnului, şi în ridicarea Ei la cer cu trupul, decât în Orient. Sărbătoarea dela 15 August, cântările, povestirile dela acel prasnic, o mărturiseşte această credinţă în chipul cel mai desăvârşit.

Şi dacă este adevărat ceeace spune Sf. Ciprian că «tot copilul este supus morţii, fiindcă la zămislire contractează

păcatul strămoşesc» ; evident că Maria, — care nu a murit aşà cum mor toţi oamenii, care a fost ridicată la Ceruri cu trupul necurăţit prin putreziciune — nu contractase, printr'un dar special, păcatul strămoşesc la zămislirea ei, naturală, dar fără prihană spirituală.

Insuşi Antim VII, ridicând această obiecţiune, pare că nu îl preocupă atât dogma, cât faptul că, făcută obligatorie pentru toţi printr'un decret al lui Piu IX, arată, până unde merge puterea Papii, în calitatea lui de urmaş al Verhovnicului Apostolilor ; de Verhovnic al episcopilor. Prin urmare, tot chestiunea Primatului Papal, şi nimic mai mult.

VIII. — Se va zice însă, că, cu toate astea, unii teologi vorbesc nu de un singur punct în discuţie, dintre catolici şi orientalii-neuniţi, ci de patru. Aşà e. Dar Antim VII, are dreptate, când spune că este numai unul. Vom dovedi lucrul imediat. Primul punct este, Primatul Papii. Al doilea ar fi adăogirea lui Filioque, în crez. Zicem ar fi, fiindcă în realitate nu este oriental pe faţa pământului, care să nu recunoască că cel puţin, ca dela o Dumnezeire, Sf. Duh purcede şi dela Fiul «Filioque». Adică tot atât cât cred şi latinii. Şi acì, este tot numai chestia Primatului. Neuniţii nu vor să admită, că Papa ar aveà dreptul să îngădue, a se adăogà vreun cuvânt, la o formulă admisă într'un Sinod Ecumenic, chiar dacă ea lămureşte numai mai bine credinţa, şi face imposibilă o erezie nouă. Aşà cum, adăogirea lui Filioque, a distrus eresul marcionit. Astăzi însă, când un simplu sinod al unei biserici locale — Sinodul din Petrograd — a primit în sânul Bisericii rusesti, secte disidente, permiţându-le să spue crezul cu alte adăogiri, mai lungi chiar, dar care — recunoaştem şi noi — nu schimbă înţelesul credinţei celei adevărate ; azi, neuniţii numai poţ obiectà nimic în folosul tesei lor.

Al treilea punct, ar fi credinţa în Purgatoriu. Dar aici, iarăşi nu este decât o ergotare, o simplă protestare con-

tra faptului că Papa, ca Verhovnic al episcopilor, a dat un nume unei stări a sufletelor celor răposați. A unei stări în existența căreia, cred toți neuniții. Administrăm imediat, și proba afirmațiunei noastre.

Nu opunem numai argumentul decurgând din faptul, că dacă nu există suflete cari pot fi scoase din muncile Iadului, suflete care nu sunt osândite pe veci; atunci bisericile neunite ar trebui să desființeze parastasele și rugăciunile pentru morți. Deși acest argumment este peremtoriu. Adăogăm însă și alte mărturisiri; încă și mai interesante, pentru că sunt extrase din scrieri pe cari nu le pot tăgăduì neuniții, în nici un chip.

Așà Macarie, marele teolog neunit, scrie că «după moarte și după judecata particulară, toți păcătoșii trec în Iad». Adaogă însă, că celor pocăiți înainte de moarte «le rămâne posibilitatea de a obține o ușurare de suferințe, și chiar liberarea complectă din legăturile Iadului» [1]). El sfârșește prin a mărturisì că, «este o asemănare în ideia fundamentală, căci Biserica Răsăriteană ca și Biserica Romano-Catolică învață: *a)* că sufletele celor morți, în credință și pocăință, dar cari au murit fără a se fi făcut vrednici de complecta iertare, sufer chinuri, până se vor învednicì de iertare, și se vor curăți în adevăr; *b)* că sufletele răposaților acestora, folosesc de rugăciunile făcute pentru ei, de milosenii, și cu osebire de aducerea jertfei celei fără de sânge» [2]).

Mitrofan, își pune și el întrebarea unde se găsesc sufletele, celor a căror soartă n'a fost definitiv hotărîtă la judecata particulară. El spune că «aceste suflete ce n'au pierdut dorința de a fi mântuite, și care nu au avut timp să facă acte de căință adevărată pe pământ, se vindecă prin mij-

1) Macarie. Teologie. Dogmatică ortodoxă. Tradusă de Gherasim Timuș. Vol. II. Pag. 757.
2) Ibid. Pag. 782.

locul unor pedepse vremelnice în Iad» [1]). Apoi Mitrofan, ca să fie mai lămurit, aseamănă Iadul, cu un spital în care sufăr două feluri de bolnavi: unii cari nu se vor vindecà niciodată, şi alţii cari, prin îngrijire, se vor însănătoşi, şi vor părăsì acest locaş de durere.

Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă, ne spune şi mai mult. Ne spune că locul unde merg cei ce nu intră în Rai «se numeşte în deobşte, cu numiri deosebite» [2]); iar că pe cei ce nu sunt osândiţi pe vecie, «rugăciunile şi miosteniile celor vii îi folosesc foarte mult, şi de legăturile Iadului îi isbăvesc» [3]).

Prin urmare vede orcine, că discuţia nu se referă — dacă discuţie este — decât asupra unui cuvânt. Totul se reduce, şi în punctul acesta, la Primatul Papii; dacă Papa are sau nu drept, să deà un nume oarecare, unui loc din Iad. Mai mult, după unii ar fi şi mai puţin. După aceştia, Infernul latinilor ar fi Ghehena orientală. Iadul ar fi cuvântul care înaintea orientalilor, este identic cu Purgatoriul; şi Raiul, Eden. Adică tot trei locuri şi stări, absolut ca la latini, având fiecare numele său. Aceasta fiindcă orientalii spun că din Ghehena nu ese nimeni, dar că din Iad se poate liberà un suflet. Sunt într'un gând cu latinii, cari învaţă că din Infern nu se poate liberà cel osândit pe veci, dar că din Purgatoriu, sufletele osândite se pot mântuì. Cum se vede, simplă discuţie de cuvinte, nu de credinţă.

Al patrulea punct, este — dacă se poate — încă şi mai puţin o divergintă. Este vorba de întrebuinţarea la liturghie a pâinei dospite, ori a azimei. Insuşi Guettée, cu toată orbirea lui pătimaşă, este silit să recunoască că aici nu e nimic serios. Ca să deà o aparenţă de seriositate acestui

1) Mitrofan. Vieaţa răposaţilor noştri. Tradus de Iosif Gheorghian. Ediţia II. Pag. 247.

2) Mărturisirea ortodoxă. Ediţie oficială a Sf. Sinod. Tipografia Cărţilor Bisericeşti. 1889. Pag. 72.

3) Ibid. Pag. 69.

punct, afirmă că lucrul — pentru unii — poate fi privit drept o divergință, fiindcă latinii nu întrebuințează azimă obișnuită, ci hostiile. Am arătat însă că așà, se poate încercà a se face o vină și răsăritenilor, din faptul că nu întrebuințează pâinea obișnuită la mesele publice, ci prescurile. Dar prea e ridicol, ca să ne oprim la o obiecțiune, redusă la astfel de chinezerii. Cu atât mai mult, cucât înșiși neuniții, când se găsesc în neputință de a întrebuința pâine dospită, se servesc de azime, fără ca cineva să le zică cevà. Am avut ocazie, să aflu din gura câtorva preoți dela țară, că mai mult decâtîmi închipuiam, în bisericile rurale, prescura este înlocuită cu azimă. «Fiindcă nu se găsesc nici prescure, dar nici pâine, cale de 7—8 ceasuri. Nu sunt brutării, oamenii mănâncă mămăligă; de-abia pot face și azimele». Și de este așà, pe alocuri, în România; ne închipuim ce trebuie să fie în Orient.

IX. — Nu este așà dar, între neuniți și Roma, decât o singură neînțelegere. Cea relativă la prerogativele Papii, ca arhiereu mai mare al creștinătății. Și încă — dacă ceeace a spus la o conferință, un profesor universitar, înalt demnitar la Patriarhia fanariotă — neuniții nu tăgăduesc Primatul Papii; toată discuția ar fi, asupra în ce consistă acest primat, și care-i sunt marginele. Orcum, neuniții nu sunt în împărtășenie cu Roma. Ei constituesc o schismă, o disidență.

Papa a recunoscut necontenit validitatea hirotoniei, la neuniți. Nu i-a tratat niciodată de eretici. Infailibil fiind, nu a putut vedeà în neuniți decât niște fii răsvrătiți, neascultători, făuritorii unei disidențe; dar niște creștini, cari în totalitatea lor, cred tot ce se crede și în Biserica lui Hristos.

Dar, va zice cititorul, printre neuniți sunt cari scriu și propovăduesc lucruri mai mult decât dubioase, cari bârfesc împotriva dreptei credințe. Este așà, o știm, și noi. Nu ne trece prin gând, să reducem cu cevà gravitatea vinei lor. Aceia însă, sunt, fiecare în parte, eretici.

Că bisericile-neunite, nici nu le osândesc scrierile, nici se

despart de ei, este de asemenea adevărat. Aceasta constitue un pericol, pentru ele. Dar în Biserica lui Hristos păstrarea credinței, osândirea ereticilor, o face Scaunul lui Petre. Bisericilor despărțite de catedra lui Petru, le lipsește organul canonicesc care să osândească scrierile eretice, care să despartă dela împărtășenie pe cei căzuți în erezie. Din lipsa organului acesta, bisericile-neunite sufăr depe urma concubinagiilor preoților văduvi, și nu crâcnesc [1]). Tot așà sufăr și din pricina scrierilor ce conțin erezii, și din pricina celor ce propovăduesc erezii.

Intrucât însă, toate bisericile-neunite stau și ele tot pe temelia Sfinților Părinți răsăriteni, a căror ortodoxie perfect catolică, face fala Orientului ;

Fiindcă în toate veacurile, chiar și cele de după isbucnirea schismei, din mijlocul lor au eșit scriitori și propovăduitori, cari au mărturisit cea mai desăvârșită ortodoxie, în sensul cel mai catolic ;

Pentrucă pe toți aceștia, nu numai bisericile neunite nu i-au părăsit, dar se mândresc cu ei, și scrierile lor le editează însăși oficialitatea neunită ;

Deși în unele din aceste scrieri, apar afirmațiuni dubioase, sau chiar eronate. Dar întrucât în bisericile neunite neexistând o censură canonică, lucrul acesta, se explică prin scăpare din vedere, neștiință și lipsă de control ;

Mai ales, fiindcă în sânul acestor biserici neunite, până în ziua de azi trăesc, nesupărați, clerici și mireni, cari pe față arată că doresc să vadă dispărând dihonia aceaste ;

Pentrucă există clerici cari dau împărtășenie celor cea le mărturisesc că Papa este capul văzut al Bisericii [2]) ;

---

1) Preoții văduvi, din Biserica orientală unită cu Roma, capătă dispensa dela Papa, spre a se recăsători. Căci numai Papa, poate da dispense relative la canoanele ecumenice.

2) Astfel de cazuri îmi sunt cunoscute mie personal, numai din România. De sigur că Sf. Scaun, va fi cunoscând încă mai multe și de pretutindeni.

Fiindcă nu pot fi socotite bisericile neunite, drept biserici eretice. Papa — infailibil — nici că le-a socotit vreodată astfel.

Precum însă, când vedem un om cât de sănătos, bând dintr'o apă plină de microbi cholerici, fără să o fi fiert în clocot, ca să omoare microbii ; şi când ştim că nici nu are la îndemână vreun desinfectant, care să ucidă acei microbi în măruntaele lui ; dacă nu putem zice că acel om este bolnav, datori suntem a-l preveni că este în pericol iminent de a se îmbolnăvi. Tot aşà, fiindcă printre neuniţi mişună învăţători mincinoşi, şi pentrucă bisericilor neunite le lipseşte organul capabil de a distruge şi germenii ereziei, se cuvine să recunoaştem, că toate aceste biserici sunt în pericol mare, de a cădea prada microbilor eretici.

Dumnezeu să le ferească ! Ne rugăm şi ne ostenim pentru ca să le apere Domnul, de aşà nenorocire. Dragostea ne obligă să spunem însă, că nu vor fi cu totul la adăpostul unei aşà crude eventualităţi, decât reluând o împărtăşenie cu piatra pe care Domnul a zidit Biserica lui, cu acea stâncă de granit, pe care porţile Iadului nu o vor birui.

Aceasta este consecinţa, ce reiese din logica inexorabilă a faptelor reale şi a raţionamentelor sănătoase.

Cei dintre neuniţi, în a căror minte a mai rămas oarecare nedumerire, să cugete serios la aceste cuvinte ale Sf. Augustin, pe care le găsim reproduse şi de Guettée : «Nu bine vesteşte cel care pretinde că Biserica n'a rămas decât în Africa şi printre donatişti» [1]). Vază cui se potrivesc azi cuvintele acestea, dacă nu celor ce pretind că Biserica n'a rămas decât în Rusia, Peninsula Balcanică, în Imperiul Otoman şi România, numai printre neuniţi.

1) Sf. Augustin. Despre unitatea Bisericii. Cap. XIII.

CAP. VII.

Papa în raport cu dreptul internaţional.

Epoca primară. — Principe domnitor. — Sf. Scaun Stat. — Biserica catolică persoană juridică-internaţională — Legea garanţiilor. — Congresul.

I. — Dela început, creştinismul a fost propovăduit pe toată faţa pământului, în Africa, în Indii. Aşà că încă din primii săi ani, din zilele Apostolilor, Biserica, şi prin urmare, Şeful ei văzut, au avut caracterul unui aşezământ internaţional. In secolele acelea însă, dreptul ginţilor se găseà în stare cu totul embrionară. De monumente de drept internaţional nu avem de loc, chiar isvoare, cât de slabe, lipsesc. Nu e mai puţin adevărat, că pentru menţinerea relaţiunilor, ce se puteau întreţine pe atunci, între Papă şi ţările de peste marginea Imperiului roman, pentru rezolvarea chestiunilor ce se iveau, mai rar, dar care fatal, au trebuit să se ivească, se făceà uz de principiile de drept internaţional, cunoscute şi aplicate în vremile acelea.

Cu năruirea Imperiului roman, în timpul invaziunilor barbare, şi prin înmulţirea statelor creştine în Europa, caracterul internaţional al Papalităţii se accentuiază. Papa intră în dreptul internaţional, pe faţă. Devine cel mai mare aşezământ internaţional.

II. — Când Impăratul din Constantinopole, lasă Roma în voia soartei, Episcopul Romei mântue cetatea şi pe romani, de urgia barbarilor. Romanii — din dragoste pentru vlădicul lor, din interes şi recunoştinţă — fac pe Episcopul lor, Rege. In calitate de Rege al Romii, Papa ajunge principe-domnitor. Ca atare, situaţia Papii, în dreptul internaţional, devine aşà de clară, încât cei mai mulţi din jurisconsulţii vremilor, nici nu mai găsesc nevoe să arate, că aceiaşi situaţie i se cuvine — deşi nu ar fi principe-dom-

nitor, ca Şeful unei societăţi tot atât de naturale şi perfect, cum e Biserica.

Până la sfârşitul veacului XVIII, toţi erau încredinţaţi, că puterea lumească este absolut necesară, pentru ca să asigure libertatea Bisericii şi independenţa Sf. Scaun. Nici un stat, nu contestà aceasta; nici un scriitor nu cutezà să susţie o părere contrarie. S'ar fi putut crede că domnia Papii asupra Romii, erà asigurată pe vecie. Romanii erau mulţumiţi. Statele celelalte, tot atât. Nici un suveran nu s'ar fi învoit, ca Roma să fie stăpânită de altul. Toată lumea pricepeà că Papa nu poate fi supusul vreunui stat străin. Dar iată că isbucneşte revoluţia franceză.

Atât cât această mişcare nu ar fi tins, decât la o modificare a chipului de a guvernà Franţa; cât s'a ocupat numai de o reformare a vechiului regim, ce degenerase, şi dà loc la abuzuri şi nemulţumire obştească; revoluţia franceză puteà face lucruri cinstite, folositoare. Din nenorocire, cei aduşi în fruntea trebilor publice, se lasă să fie ispitiţi de alte scopuri. Pierd din vedere, ce-i este într'adevăr trebuincios Franţei. Se apucă de reforme nesăbuite. Sunt stăpâniţi de un ideal filosofic, protivnic creştinismului. Îşi închipuesc, că pot croì omenirei un alt suflet. Intră în conflict cu Biserica, fondează religii vrednice să figureze în operete, înebunesc cu totul. Se văd cuprinşi de friguri criminale. Fac din Franţa o temniţă, pe care o răcoresc prin râuri de sânge nevinovat. Aceşti fanatici, nu puteau să nu încerce să sdrobească papalitatea. Oştile lor pătrund în Roma, Papa Piu VI moare în exil. Nebunii cred, că s'a dus cu papalitatea. Ei văd ultima zi a creştinismului.

Conclava însă se adună în Veneţia. Cardinalii arătară lumei, că Biserica nu poate trăì fără de un şef văzut; dar că fiind o societate naturală şi perfectă, nu-i va lipsì niciodată organul necesar pentru ca să-şi aleagă şeful. Odată ales, Piu VII, continuă să aibă toate prerogativele unui Şef de Stat, fiindcă deşi nu mai aveà stăpânire lumească,

el erà Şeful celei mai perfecte şi mai naturale Societăţi de pe pământ.

Napoleon cel Mare, are meritul de a fi înţeles, că de pe urma revoluţiunei franceze, au rămas şi lucruri bune, cari trebuesc păstrate şi răspândite; dar că aceasta nu e posibil, decât distrugând tot ce erà anarhic şi necreştinesc, în spiritul ei. Aşà fiind, el reîncreştină Franţa, semnând cu Papa Piu VII, acel concordat care a stăpânit relaţiunile dintre Statul frances şi Biserică, sub toate regimurile, o sută şi mai bine de ani; până în ziua când ministerul Combes, sub Republica a treia, reîncepù a se răsboì pe faţă cu creştinismul. Tot Napoleon, câţiva ani mai 'naînte, general al Republicei, prin tratatul dela Tolentino, restabili puterea lumească a Papii, tratând pe Piu VII ca suveran pământesc.

Cine ar fi crezut atunci, şi mai ales după ce Papa venì la Paris, să-l ungă cu Sfântul Mir, şi să-i binecuvinteze coroana imperială; cine ar fi crezut că Napoleon, va scoate pe Papă din Roma, şi-l va face prizonierul său? Şi totuşi, fiindcă Papa nu voì să aplice în statele sale blocul continental, Napoleon îşi va anexà statele papale şi va aduce pe Piu VII la Fontainebleau.

Sunt istorici cari pretind că blocul continental al lui Napoleon de ar fi reuşit, ar fi adus mari foloase economice Europei. Ne-ar fi desrobit de sub monopolul comercial şi maritim al Angliei. Se poate. E posibil chiar, că politica ce a dus în această ocazie, Papa, să nu fi fost cea mai fericită; — nimeni nu a pretins, nici nu pretinde că Papa este infailibil, în actele sale de principe-domnitor. Nu se poate totuşi tăgăduì, că Papa voià să fie neutru, că însăşi calitatea lui de Şef al Bisericii Universale, îi cereà să rămâe neutru. Dar chiar dacă admitem, că geograficeşte statele papale, nu puteau păstrà neutralitatea; încă nu se poate scuzà chipul cum Napoleon, şi-a însuşit patrimoniul lui Sân-Pietru, nici tratamentul care a supus pe Arhie-

reul cel mare al creştinilor. Tot ce se poate spune în uşurarea vinei sale, este că, încă înainte de a fi înfrânt, s'a fost împăcat cu Papa, şi dase ordin să fie readus în Roma.

Cu toate astea Piu VII, nu a fost repus în posesia statelor papale decât în 1815, după închiderea Congresului din Viena. După abdicarea dintâiu a lui Napoleon, Roma erà ocupată de trupele napolitane ale lui Ioachim Murat, care sperà să i se lase lui Roma, drept răsplătire că trădase pe Napoleon. După Vaterloo, Austria trăgeà nădejde să pue mâna pe întreaga Italie, şi nu se îndurà să părăsească statele papale. Pentruca Papa să-şi recapete patrimoniul, a trebuit ca Ţarul Rusiei, Anglia şi Regele Prusiei, să se declare hotărît în favoarea restabilirei puterii temporale a Papii. Aceşti trei suverani, cari nu erau catolici, au cerut acest lucru, de oarece domnind şi peste suflete catolice, înţelegeau minunat de bine, cât sunt de trebuincioase pentru ei, libertatea Bisericii Catolice, şi independenţa Papii.

De atunci însă, Papa nu a mai domnit liniştit în statele sale.

In 1831 isbucneşte o revoltă. La 1848, cu toate reformele liberale ale lui Piu IX, romanii proclamă republica. Papa se vede silit să fugă la Gaëta. La 1831, trupele austriace ocupă statele papale, ca să restabilească ordinea; iar în 1849, Piu IX reintră în Capitală, pe urma oştirii franceze.

Este absolut sigur că administraţia lui Napoleon, fusese cu totul superioară celei ce-i precedase, şi că italienii din toate statele peninsulei, suspinau după ea. In Italia există un puternic partid bonapartist, care doreà să realizeze unitatea naţională, în folosul neapoleonizilor. Tot atât de adevărat, că alături de acest partid naţionalist, lucrà unul cosmopolit şi anticreştin, care voià să profite de sentimentele naţionaliste şi bonapartiste ale italienilor, ca să realizee programul cel hidos al revoluţiunii franceze. Ovrei

habotnici şi francmasonii, alimentau acest partid. Ei aţâţau apetiturile înpotriva Papii. Administraţia papală a putut avéà defecte, nu le tăgăduim; dar locuitorii statelor papale, — este azi dovedit — plăteau imposite foarte uşoare, nu erau supuşi serviciului militar. Ocârmuirea papală aveà un caracter patriarhal. Papii au făcut imense îmbunătăţiri în statele pontificale. Neliniştea locuitorilor, răsvrătirile lor. nu se explică decât prin intrigile partidelor revoluţionare,

Napoleon III, a încercat să realizeze unitatea Italiei, păstrând Roma papilor. Graţie lui, Casa de Savoia a putut să ià locul familiei Bonaparte, în rolul de făuritoare a unităţii italiene. Prin tratatul dela Vilafranca, Napoleon III, a încercat să formeze o confederaţie italiană, sub preşidenţia Papii. O confederaţie al cărui şef militar ar fi devenit Regele Sardiniei. Dar Victor Emanuel, voià Italia întreagă pentru el; iar Piu IX, nu s'a învoit să devie, nici măcar şeful onorific al unei puteri mari, ce l-ar fi silit să facă politică lumească, nu păstorire creştinească.

Refuzul lui Piu IX, a dat ocazie lui Victor Emanuel să cucerească Italia întreagă, detronând, în folosul său, diferite dinastii, cu concursul partidelor revoluţionare. La 1869, din Florenţa, el domneà peste întreaga Italie — mai puţin Roma.

Ca să cucerească şi acest oraş, italienii şi Casa de Savoia, au trădat Franţa şi pe Napoleon III, căruia îi datorau totul. Când oştile franceze au eşit din Roma, la 20 Septembrie 1870; armata lui Victor Emanuel a intrat în veşnica cetate, pe care au pus stăpânire. Ca nimeni să nu aducă la ordinea zilei, chestia Romană, Iialia s'a aliat Prusiei. dela care patruzeci şi cini ani, nu a avut decât foloase. De frică însă că la congresul viitor, chestia romană va fi pusă pe tapet, în 1915, italienii şi-au părăsit aliaţii, cari le oferiau, numai pentru neutralitate, mai mult decât puteau năzui.

Dar, precum zice proverbul, de ce îi este frică omului nu scapă.

Distrugând puterea lumească a Papii, Italia a schimbat caracterul internaţional al papalităţii.

III. — Când armata italiană a pătruns în Roma, oastea pontificală a încetat focul din ordinul lui Piu IX, care a voit să împedice vărsarea de sânge. Aşà aproape, fără ca să întâlnească rezistenţă, italienii au pătruns în Roma. Nici un ostaş italian nu a călcat în Vatican. Până azi, în reşedinţa Papii nu a călcat piciorul vreunui singur soldat italian. Intre Regele Italiei şi Papă, nu s'a încheiat nici o convenţie, care să pue capăt conflictului iscat, prin intrarea italienilor în Roma. Papa nu a încetat să protesteze, contra ocupării celei mai mari părţi a oraşului de trupe străine. A continuat să-şi păzească reşedinţa cu armata sa proprie. Toate statele au exprimat dorinţa, să vadă aplanat acest conflict, printr'o transacţie între Vatican şi Quirinal. Ele au continuat să trateze cu Papa, ca şi cu orce alt suveran, întreţinând cele mai diplomatice relaţiuni a S. Scaun. Deci dar, numai din acest punct de vedere, şi încă S. Scaun a păstrat caracterul unui Stat, iar Papa cel de suveran. Afară de jurisconsulţii italieni, cari —et pour cause— tăgăduesc evidenţa acestui fapt; toţi, chiar acei ce nu vor să recunoască caracterul internaţional al Bisericii Catolice, pentru cuvintele de mai sus, admit personalitatea juridică internaţională a S. Scaun şi a Papii. In Vatican, Papa este suveran, iar statul papal, redus la câţiva chilometrii, este tot atât stat, cât şi statul belgian, de după ocuparea Belgiei de armatele germane [1]).

Autorii italieni [2]), îi opun argumentul că S. Scaun nu un stat, fiindcă nu e o naţiune. De ar fi aşà, apoi fiecare naţiune ar trebui să formeze un stat, şi să nu existe state lipsite de caracter naţional. Intrucât însă irlandezii,

1) Aceasta este teoria pe care o susţine, cu mult temei, D. Fleischlein.

2) Intre cari insemnăm pe Mancini şi Pasquale Fiore.

cehii, rutenii, georgienii, armenii, între altele, sunt naţiuni fără să fie state; iar Austro-Ungaria, Elveţia, Republica San-Marino, Principatul de Monaco, Andora, sunt state, fără să fie naţiuni, argumentul italienilor, nu poate stà în picioare.

IV. — Papa a primit să fie şi Rege al Romii, pentrucă aşà voiau fiii lui sufleteşti, romanii. El simţeà, că aceasta este spre binele lor. A primit această sarcină, în primul rând însă, fiindcă aşà libertatea Bisericii şi independenţa Papii erau mai bine asigurate.

Papa e liber — bine înţeles — să renunţe, când va voi, la puterea temporală. In nenumărate rânduri, Papii au declarat, că ceeace-i preocupă pe ei, este libertatea Bisericii şi independenţa lor. Pentruca să fie Biserica persoană juridică-internaţională, nu este numaidecât nevoe ca Sf. Scaun să continue a fi şi stat, în înţelesul obişnuit al cuvântului. «Biserica, aşà cum a întemeiat-o Creatorul creştinismului, este o societate independentă şi suverană în felul ei, o societate spirituală dar organică, fiindcă este înzestrată de reguli sociale, care leagă pe toţi creştinii din lume în scopul pentru care a fost creată, adică pentru mântuirea sufletelor. Biserica, prin urmare, nu este o societate politică, în sensul acelor societăţi, ce se numesc state; dar ea nu este mărginită nici de graniţe teritoriale, de oameni, ori de vremuri. Ea este, aşà dar, o societate universală, prin urmare internaţională, prin definiţiunea şi natura ei». Asta este părerea lui Taparelli [1]) şi a lui Tarquini [2]). De aceeaşi părere sunt Martens, Holtzendorf, Pradier-Foderé, Thiers, Padeleti, De Roquette-Brieso, Deneviski, Stieglitz, Bonfils, cari toţi admit că Biserica Catolică formează o societate perfectă, cu caracter internaţional; şi că şeful ei trebue pus — în dreptul internaţional — pe acelaş picior ca

1) Saggio teoretico di deritto naturelé. Vol. II. Pag. 376.
2) Juris ecclesiastici publici institutione. Pag. 30.

și șefii statelor civile. Că pentru aceasta, nici nu ar fi absolută nevoe ca Sf. Scaun să aibă un teritoriu, și să formeze un stat, ca celelalte state civile.

De aceeași părere este și Berdnicow, care spune că «Papa nu este un episcop local, ci cap al tuturor bisericilor catolice locale care se află în toată lumea, și prin urmare demnitatea lui are însemnătate internațională. Poziția exclusivă a Papii este dar analoagă cu poziția unui suveran independent» [1]).

Așà și Bonfils, când zice: «Papa nu este numai episcop al Romei. El este Capul Bisericii. Demnitatea de Cap al Bisericii, nu este localnică; nu e italiană, e universală. Este recunoscută și respectată de toate bisericile catolice de pe fața pământului. Are un caracter esențialmente universal» [2]).

Pradier-Fodéré arată, la rândul lui, că chiar când Papa erà principe-domnitor, agenții diplomatici ai săi aveau mai mult o misiune bisericească, decât politică. Și miniștrii statelor străine, erau acreditați mai mult pe lângă Capul Bisericii Universale, decât pe lângă Suveranul unui stat din cele mai mici [3]).

Leroy-Beaulieu, zice că «înainte de 1870, și până ce italienii nu năvăliră prin Porta Pia, se puteà spune, cu drept cuvânt, că nu regalitatea lumească a Papii, ci caracterul lui de Papă, făceà să i fie respectată suveranitatea» [4]).

Aceleași idei aveau și miniștrii Regelui Italiei, cari au prezentat Parlamentului italian, legea garanțiilor.

La 31 Ianuarie 1871, Ministrul de externe, Visconti Venosta, vorbește astfel: «Papa exercită asupra societății ca-

1) Curs de drept bisericesc. Tradus de Silivestru Bălănescu. Pag. 386.
2) Manual de droit public international. Pag. 183—4.
3) Cours de droit diplomatique. Vol. I. Pag. 66, 96 și 279; și Traité de droit internationel public. Vol. 1. Pag. 153.
4) Le Vatican et le Quirinal depuis 1878. Revue des deux mondes de la 15 Octombrie 1883.

tolice o juridicție, care face parte din dreptul public al altor state; și ca putere bisericească, ca autoritate religioasă recunoscută, are cu acele state concordate și tratate în formă internațională». Iar la 13 Februarie arată ce periculos ar fi, a se pomeni de Papă în Constituția Italiei «din cauza caracterului lui internațional».

La 27 Ianuarie, Ministrul Justiției, declară că «va reamintì celor ce vor să trateze chestia romană o chestie internă, că aceasta nu corespunde nici cu prevederea politică, nici cu știința... fiindcă aveți să faceți o lege care prevede de interesele Italiei, în raport cu exigențele dreptului internațional».

Cu trei zile înainte, deputatul Minghetti spuneà: «Catolicii de peste hotare, au guvernele ce vorbesc în numele lor; și din cauza aceasta chestiunea apare evident ca o chestie internațională. Ar fi zadarnic să ne ascundem lucrul».

In fine Primul-Ministru, Lanza, luând cuvântul în ziua de 2 Februarie, declară: «Ministerul consideră pe Papă, Cap al Bisericii Universale, ca pe o persoană căruia în nici un chip nu i se pot aplicà vreo dispoziție de ale dreptului nostru intern, ca pe o ființă care nu poate să depindă de nici un stat, care nu poate să fie suditul nimănui».

Socotim dar că Papa, este o persoană internațională, ca orșicare suveran: întâiu fiindcă este Capul Bisericii Universale. Apoi, și numai în al doilea rând, fiindcă posedă un teritoriu care nu a încetat nici un minut, să iasă din patrimoniul statelor papale, fiindcă în Vatican este pe pământ al său, în hotarele unui stat, devenit prin năvălirea italienilor, cel mai miniscul.

V. — La 9 Octombrie 1870, Victor Emanuel declară sărbătorește că el, ca «Rege al Italiei, și catolic, rămâne îndatorat să apere atât unitatea Italiei, cât și libertatea Bisericii și independența Papii».

«Belle parolle, ma bruti fatti», esclamă atunci Piu IX. Cuvinte frumoase, dar fapte brutale.

Ca o desmințire a acestei esclamațiuni, spre a evità o intervenție a statelor catolice, guvernul italian a obținut faimoasa lege din 13 Mai 1871. Legea garanțiilor, sau după oficiala ei denumire «Legea privitoare la garanțiile constituționale dintre Italia și Sf. Scaun al Bisericii Catolice».

Primele treisprezece articole, formează capitolul intitulat «Prerogativele Papii și ale Sf. Scaun».

Art. 1 al acestei legi recunoaște, că «persoana Papii este sacră și inviolabilă».

Art. 2. Dispune ca orce ofensă adusă Papii, va fi imediat pedepsită, ca și o ofensă adusă persoanei Regelui Italiei. Ultimul aliniat «garantează, însă, libertatea absolută discuțiunilor relative la chestiunile religioase». Par'că s'ar fi vrut, a se dà apărării dreptul de a susține că anumite ofense, constituesc critice relativ la chestiuni religioase; și tribunalelor, un temei de a achità pe cei ce insultă pe Papă. Este știut, în fine, că de 45 de ani Papa este insultat de o anumită presă italienească, în întruniri și manifestațiuni; și până azi, niciodată parchetele italiane, nu au dus pe delicuenți în fața justiției, cu tot articolul acesta.

Art. 3. Asigură Papii, pe tot teritoriul italian, onorurile regale, și precăderea pe care i-o recunosc toți suveranii catolici. Ii recunoaște dreptul de a ține o gardă, în reședința sa.

Art. 4. Prevede Papii o dotațiune de 3.225.000 livre italiane, adică franci. Papii, nerecunoscând niciodată valabilitatea legii, în ce-i privește, nu a voit să primească nici dotațiunea ce i se acordà prin ea.

Art. 5. Constată că Papii continuă a păstrà Vaticanul și Lateranul, cu dependințele lor, clădiri, grădini și câmpuri, precum și Vila Castel Gandolfo cu atenansele ei.

Art. 6. Garantează libertatea conclavelor și a sinoadelor ecumenice.

Art. 7. Oprește pe funcționarii Statului, să pătrundă în domeniile papale, fără ca ei să fie mai întâiu chemați.

Art. 8. Ingădue transportul corespondenţii Vaticanului şi a Congregaţiunilor, prin mijlocirea oficiilor italiene.

Art. 9. Permite Papii să pubice orice publicaţiuni cu caracter religios; şi să le afişeze în toate bisericile romane.

Art. 10. Dispune că persoanele bisericeşti de orice naţionalitate, chemate de Papi, să-l ajute în treburile sale, sunt independente de orice legături cu statul italian.

Cu toate astea, dela intrarea Italiei în răsboiul european, preoţii de naţionalitate germană şi austriacă, întrebuinţaţi în curiile şi colegiile romane, au fost siliţi să părăsească Roma.

Art. 11. Recunoaşte agenţilor diplomatici şi acreditaţi pe lângă Vatican, caracterul pe care îl au după dreptul internaţional.

Art. 12. Papa are dreptul a corespunde cu episcopatul, fără a fi impus taxelor poştale. E liber să aibă poşta şi telegraful său propriu, pentru aceasta.

Art. 13. Opreşte statul a se amesteca în afacerile ce privesc seminariile, academiile şi colegiile romane.

Papii, toţi câţi s'au succedat în scaunul lui Sân-Pietru, dela 1870 şi până azi, s'au plâns că regimul stabilit în Roma de italieni, nu numai că nu le garantează independenţa lor şi libertatea Bisericii, dar chiar îi împiedică să-şi îndeplinească marea lor misiune apostolică, şi îi asupreşte.

Dacă nimeni nu tăgădueşte că cele trei conclave, din care au eşit Leon XIII, Piu X şi Benedict XV, s'au ţinut în linişte şi libertate; adevărul este că, în Roma italiană, cu toată legea garanţiilor, Papii au fost ofensaţi prin manifestaţiuni, ca cele dela strămutarea osemintelor lui Piu IX, inaugurarea monumentului lui Giordano Bruno, şi prin presa masonică, sau anticlericală.

Până în 1915, Italia nefiind în răsboiu cu nimeni, decât scurtă vreme şi numai în Africa; Vaticanul a putut întreţine nesupărat, relaţiunile sale diplomatice cu statele cu care este în legătură. Dar din ziua intrării Italiei în ma-

rele răsboiu european, Capul Bisericii a trebuit să se lipsească de acei din slujitorii săi, cari erau cetăţeni ai statelor în conflict cu Italia. Reprezentanţii acelor state pe lângă Papa, au părăsit Roma. Chiar de am admite, că siguranţa lor personală nu ar fi fost periclitată, nu este îndoială că nu ar fi putut corespunde, liber şi necontrolaţi, cu guvernele lor respective.

VI. — Ocuparea Romei de italieni, nu a fost o cucerire, fiindcă Piu IX, nici nu a îngăduit să se deà o luptă serioasă. Nu este decât o ocupaţiune de fapt. Autorii italieni zic, că ar fi o încorporare legitimată, prin voinţa poporului roman. Ei pun înainte, un plebiscit, înscenat de italieni imediat după intrarea oştirei italiene acilea. Chiar de ar fi exact, că, totdeauna şi fără nici o excepţie, un popor poate decide nunumai de forma lui de guvernământ, dar şi de alipirea lui de alt stat; încă un plebiscit făcut sub presiunea unei armate străine, nu a însemnat şi nu va însemnà niciodată nimic. El nu constitue un titlu pentru Regele Italiei; carele, până nu se va înţelege cu legitimul suveran al Romei — cu Papa — reşedinţa lui şi a oştilor lui în Roma, rămâne o usurpaţiune, şi nimic altceva.

Că falşă este situaţia Italiei, faţă de S. Scaun dela 1870, se constată din aceea, că de multe ori, în anumite ocaziuni internaţionale, ea este silită să admită procedeuri, care pentru un suveràn legitim, ar constituì adevărate ofense.

Din pricina asta, văzurăm pe Italia intrigarisând pentru ca S. Scaun să nu ià parte la conferinţa dela Haga, şi astfel împedicând ca o mare operă umanitară să poată dà toate roadele ce ar fi fost de dorit să dee.

A fost silită să accepte, ca statele străine să onoreze pavilionul papal, ca cel al orcărui stat. In 1916 — nu mai departe— vasul spaniol care duceà pe D. D. Vassalo di Torre Grossa, Internunţiul papal în Argentina, arborând pavilionul pontifical, în bubuiturile tunurilor depe vasele din portul în care s'a îmbarcat.

VII. — La început, când s'a pus în discuție participarea Papii la viitorul congres de pace, Italia a încercat să se opue. Simțind însă că opiniunea publică mondială, este favorabilă participării S. Scaun la congres, a lăsat mai domol.

In această ordine de idei, a făcut impresie studiul Protonotarului Apostolic, Benigni. Acest erudit prelat a dovedit, că la congres sunt reprezentate prin șefii lor religioși, toate confesiunile, afară de cea catolică. Intr'adevăr Sultanul, este și Califul mahomedan. Țarul se pretindeà protectorul ortodoxiei-neunite, și dacă nu de drept, dar de fapt erà Capul Bisericii moscovite. Impăratul Germaniei, ca Rege al Prusiei, este summus episcopus al protestanților. Regele Angliei, dela Henric VIII, e șeful Bisericii anglicane; și Statele-Unite, de mult și-a luat rolul de proteguitoare ale mosaismului. Ar fi dar o inechitate, ca numai catolicismul, să nu fie reprezentat prin șeful său cel mai autentic.

De atunci au început, să apară chiar în oficioasele italiene articole, prin care admit participarea Papii la viitorul congres. Susțin însă că în acel congres nu se va puteà discutà chestiunea romană, pentrucă este o chestie pur internă a Italiei, și că este de mult rezolvată.

Tot atâtea afirmațiuni inexacte. Că nu este numai o chestie internă a Italiei, au recunoscut în discursurile lor, miniștrii italieni, cari au prezintat legea garanțiilor. Nu aşà înțeleg cele mai multe din statele catolice. Impăratul Austriei, Regele Spaniei, ocolesc Roma, pentru ca nu prin presența lor acolo, să aibă aerul că recunosc ca rezolvat, în favoarea Italiei, conflictul ce-l are cu S. Scaun. In Franța, un partid destul de numeros, pretindeà, cel puțin înainte de intrarea Italiei în Quadruplă, că este o cheste de onoare pentru Franța, să restabilească regimul, ce a fost distrus din cauza învingerii francezilor la 1870. In Germania, partidul centrului, preconizează restabilirea puterii temporale a Papilor, în interesul libertății Bisericii. In Catholikentag,

în fiecare an, se aclamă o moțiune în acest sens. In Roma, în fine, se aude destul de des: «Viva il Papa-Re!».

Cu tot dreptul, Dr. Maximilian Brenner. zice: «Un lucru e sigur, că chestia romană, este o chestie internațională, nu o simplă chestie italiană» [1]).

Minunat de bine a pus chestia, încă din 1891, Contele Kalnoky. Răspunzând unei interpelări, ce i se adresase în delegațiuni, Ministrul austriac a zis: «Este de dorit ca situația Papii să fie astfel cum o cere independența și libertatea Bisericii. Ea trebue să fie așà încât papalitatea și Papa, să se declare mulțumit. Acum dacă lipsește această mulțumire, rămâne, și noi dorim ca pacea între papalitate și regatul Italiei, să se încheie».

Benedikt XV, mai clar ca orcine, a arătat că Papa nu umblă după domnie lumească, ci după libertate și independență. La aceasta nu se poate ajunge decât printr'un acord internațional.

Dacă congresul de pace, va rezolvì și chestiunea romană, acel congres va fi tăcut o mare operă în favoarea dreptății și civilizațiunii. Va asigurà libertatea tuturor, nu numai a celor ce vor să distrugă creștinismul. Fiindcă, după cum zice un învățat italian, soluțiunea încercată numai de italieni la 1870, «ofensează filosofia, dreptul, istoria și bunul simț».

VII. — Cei ce își dau seama de ce este în realitate Papa, și cât de puțin îl privesc chestiunile materiale; nici nu stau la îndoială că de pe urma Sf. Scaun, nu se vor ivì greutăți pentru aplanarea conflictului, pe dată ce i se va pune la dispoziție mijloacele cari trebuesc să garanteze libertatea și independența Bisericii.

Până la aplanarea conflictului, situația de drept a italienilor în Roma, va rămâne precară. Biserica singură, și

1) Die romische Frage in Weltkrieg. Cath. Kirchzeitung. 7/17 Februarie 1916.

prin bună înțelegere, poate renunță la ce este al său. Singură va hotărî cu ce și în ce anume condițiuni, se poate mulțumì.

Ca o simplă părere, fără sancțiune, socotim că între alte soluțiuni, ce s'au preconizat, ar fi de gândit și la aceea, a se declarà Roma oraș liber și independent, așà cum este Hamburgul. El ar fi pus sub protectoratul colectiv al Papii și al Regelui Italiei. Amândoi ar aveà reședința lor, în acest municipiu, în care poliția ar face-o trupele acestor doui protectori, sau de un corp de armată, compus din detașamente trimise de toate puterile semnatare ale tratatului de pace. Dacă unitatea Germaniei nu a pierdut nimic prin independența orașului Hamburg; dacă însăși Italia, nu-și simte unitatea în pericol din cauza independenței republicei San-Marino; evident că nici prin neutralizarea și independența Romii, garantate de S. Scaun și de Italia, nu va pierde nimeni nimic. Din potrivă.

In tot cazul Papa rămâne în dreptul internațional o persoană suverană, și Biserica Catolică o personalitate juridică cu caracter internațional. Oamenii de stat și diplomații, au să găsească soluțiunile cele mai bune spre a garantà libertatea și independența acestui suveran, și a așezământului internațional pe care îl conduc. Dar, după principiile dreptului internațional, la acel țel nu se poate ajunge decât prin învoirea Bisericii, la soluțiunile ce se vor găsi mai bune.

Pentru aceasta, și dacă vrem ca chestia romană să se rezolve odată, Papa trebuie să ià parte la viitorul congres. Trebuie să ià parte la el, ca să apere interesele Bisericii la un congres, unde stau și șefii altor confesiuni. Va îndulcì asuprițile, ca să aducă pe pământ pacea, pentru apărarea căreia Iisus Hristos, a poruncit ucenicilor săi, să se iubească unii pe alții și să împăciuiască lumea. Impăciuire, ce este și scopul dreptului internațional.

— SFÂRȘIT —

FUNDAȚIUNEA UNIVERSITARĂ CAROLI I

TABLĂ DE MATERIE

Pag.

Iosif de Maistre. Notiţă biografică 3

CAP. I.

Papa în raport cu Biserica universală.

Infailibilitatea.— Sinoadele şi autoritatea lor. — Autoritatea papală în toate vremile. — Mărturisirile protestanţilor.— Mărturisirile bisericilor orientale disidente. — Sinodul din Constanţa. — Canoanele şi autoritatea lor. — Infailibilitatea de fapt. — Oarecari obiecţiuni. — Nici un pericol în recunoaşterea autorităţii papale. — Despre disciplină. — Ritul şi limba liturgică 11

CAP. II.

Papa în raport cu puterea lumească.

Origina amestecului papilor în trebile politice. — Foloasele ei.— Scandaluri matrimoniale.— Luptele pentru investitură şi rostul lor. — Libertatea Italiei. — Domnia lumească. — Autoritatea papilor asupra regilor şi împăraţilor. — Voltaire despre papalitate. — Bula «Inter coetera» şi «In coena Domini». — Detractorii papalităţii 50

CAP. III.

Papa în raport cu civilizaţia şi fericirea popoarelor.

Evanghelizarea. — Libertatea. — Celibatul preoţilor. — Monarhie şi republică. — Artele. — Ştiinţele. — St. Barthelemy. — Educaţia copiilor.— In Rusia.— In potriva mahomedanilor. — In răsboiu cu socialismul. — In contra răsboiului. 73

VERIFICAT
2017

Pag.

CAP. IV.

Papa în raport cu bisericile orientale.

Protestantismul. — Fotianlsmul. — Ortodoxiă. — Cele șapte sinoade. — Lipsă de vitalitate. — Adversarii unirei. — De ce dăinuește schisma. — Latinii. — Grecii. — Cicerone despre greci. — Binefacerile Romii. — Leon XIII și Piu X. — Antim VII și Ioachim III 94

CAP. V.

Papa în raport cu românii.

Creștinarea românilor. — Ritul oriental. — Propaganda prin unguri. — In vremea turcilor. — Idealul național. — Alte legături cu Roma. — Unirea. — Fanarioții. — Secolul XIX. — Sentimentele românilor față de papalitate. — Concluzie . . 118

CAP. VI.

Papa în raport cu dogmatica orientală.

Detractorii papalității.— Vladimir Guettée.— «Papalitate schismatică». — «Papalitate eretică». — Continuare.— Maistre și Guettee. — Unirea controversă. — Cele patru puncte. — Disidență nu erezie 143

CAP. VIII.

Papa în raport cu dreptul internațional.

Epoca primară. — Principe domnitor. — Sf. Scaun Stat. — Biserica Catolică persoană juridică internațională. — Legea garanțiilor. — Congresul 178

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
1987

Notă. — Primele cinci capitole, sunt extrase din «Revista Catolică», dela 1914 până la 1 Iulie 1916, și tipărite odată cu revista.

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREȘTI